

รายงานผลการวิจัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้

เรื่อง

โครงการวิจัยการพัฒนาแผนแม่บทชุมชนโดยใช้กระบวนการ
จัดการความรู้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็ง
ของชุมชนห้วยหม้าย

THE DEVELOPMENT OF COMMUNITY MASTER PLAN BY
USING KNOWLEDGE MANAGEMENT PROCESS IN HUAY MAI
COMMUNITY'S STRENGTHENING

โดย

ศิริพร พันธุลี

2551

รายงานผลการวิจัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้

เรื่อง โครงการวิจัยการพัฒนาแผนแม่บทชุมชนโดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ในการ
เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนห้วยหม้าย
THE DEVELOPMENT OF COMMUNITY MASTER PLAN BY USING KNOWLEDGE
MANAGEMENT PROCESS IN HUAY MAI COMMUNITY'S STRENGTHENING

ได้รับการจัดสรรงบประมาณวิจัย ประจำปี 2551
จำนวนเงิน 165,000 บาท

หัวหน้าโครงการ ศิริพร พันธุลี

งานวิจัยเสร็จสิ้นสมบูรณ์

25 / มีนาคม / 2552

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนาแผนแม่บทชุมชนโดยใช้กระบวนการจัดการความรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนห้วยหม้ายสำเร็จได้ เนื่องจากบุคคลหลายท่านได้กรุณาช่วยเหลือให้ข้อมูลข้อเสนอแนะ คำปรึกษาแนะนำ ความคิดเห็น และกำลังใจ

ผู้เขียนขอขอบคุณสำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ที่ให้โอกาสในการทำวิจัยและสนับสนุนงบประมาณการวิจัยในครั้งนี้ ภายใต้งบประมาณแผ่นดินปี 2551ของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ สมพงษ์ บุญเลิศ ที่เสียสละเวลาในการบรรยายให้ความรู้แก่ชาวบ้านห้วยหม้าย และให้คำแนะนำในการทำวิจัยที่ตลอดมา

ขอขอบคุณองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยหม้ายอำเภอสอง จังหวัดแพร่ ที่เอื้อเฟื้อสถานที่จัดกระบวนการเรียนรู้ในการทำวิจัยและเจ้าหน้าที่ทุกท่าน ที่ได้ให้ความช่วยเหลือประสานงานการติดต่อเป็นอย่างดีด้วยอัธยาศัยไมตรีที่อบอุ่นเป็นกันเอง

ขอบคุณแกนนำชุมชนและชาวบ้านทั้ง 17 หมู่บ้าน ส.อบต. ผู้ใหญ่บ้าน เยาวชน ผู้สูงอายุ เจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวง ปราชญ์ชาวบ้าน หมอเมือง กลุ่มแม่บ้าน นักวิชาการท้องถิ่นที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในตำบลห้วยหม้าย ตลอดจนผู้ที่มีได้เอื้อนาม ที่ได้ให้ความร่วมมือในการร่วมแสดงความคิดเห็นและให้ข้อมูลด้านต่างๆ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้รายงานการวิจัยสำเร็จลุล่วง

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่สำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่ช่วยสนับสนุน และให้คำแนะนำในการจัดทำเอกสารต่างๆเป็นอย่างดี

ท้ายสุดนี้ ขอขอบคุณบุคลากรมหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ เฉลิมพระเกียรติ ทุกท่านที่มีส่วนในการส่งเสริมสนับสนุน เต็มเต็มกำลังใจตลอดมาให้ผู้เขียนจัดทำรายงานการวิจัยจนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ศิริพร พันธุลี (ผู้วิจัย)

มีนาคม 2552

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(1)
ABSTRACT	(2)
กิตติกรรมประกาศ	(4)
คำนำ	(5)
สารบัญ	(6)
สารบัญตาราง	(9)
สารบัญแผนภูมิ	(12)
สารบัญภาพ	(13)
บทที่ 1 บทนำ	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
2. คำถามหลักของงานวิจัย	2
3. วัตถุประสงค์	2
4. ขอบเขตการวิจัย	2
5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
6. นิยามศัพท์	3
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและกรอบแนวคิดการวิจัย	5
1. แผนแม่บทชุมชน	5
2. การจัดการความรู้	9
3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	12
4. การจัดการความรู้ของชุมชน	16
5. ความเข้มแข็งของชุมชน	17
6. กรอบแนวคิดการวิจัย	18
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	21
1. ระเบียบวิธีวิจัย	21
2. วิธีการประมวลผลและสังเคราะห์ข้อมูล	21
3. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	22

	หน้า
4. วิธีการขั้นตอนการวิจัย	22
บทที่ 4 ผลการวิจัย	27
1. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 : การศึกษาสภาพปัญหาและ ศักยภาพของชุมชนห้วยหม้ายโดยใช้การจัดการความรู้	27
1.1 ลักษณะทั่วไปทางประชากร เศรษฐกิจและสังคมในชุมชน ห้วยหม้าย	28
1.2 สภาพปัญหาของชุมชนห้วยหม้าย	30
1.3 ศักยภาพของชุมชนห้วยหม้าย	34
- แกนนำจัดกระบวนการเรียนรู้	34
- ข้อมูลศักยภาพทั้ง 17 หมู่บ้าน ของชุมชนห้วยหม้าย	35
- กลุ่มทางสังคมและกลุ่มอาชีพในชุมชนห้วยหม้าย	70
- วิถีชีวิตชุมชนห้วยหม้าย	71
- ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนห้วยหม้าย	72
- แหล่งเรียนรู้ชุมชนห้วยหม้าย	74
2. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 : การจัดทำแผนแม่บทชุมชนห้วย หม้ายที่เหมาะสมกับทุนทางสังคมโดยชุมชนมีส่วนร่วม	76
2.1 กระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายโดยกระบวนการ จัดการความรู้	77
2.2 แผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายที่เหมาะสมกับทุนทางสังคม	88
3. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 : ทักษะคติของชาวบ้านห้วยหม้าย ในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนและแนวทางในการสนับสนุนเชื่อมโยง ประสานงานกันจากหน่วยงานที่มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่	91
3.1 การสรุปบทเรียนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้าย	91
3.2 ผลการศึกษาทัศนคติของชาวบ้านชุมชนห้วยหม้ายในการจัดทำ แผนแม่บทชุมชนตำบลห้วยหม้าย	93
3.3 แนวทางในการสนับสนุนเชื่อมโยงประสานงานกันในชุมชนโดยใช้ เวทีแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากหน่วยงานที่มีส่วนได้ส่วนเสียทุก ระดับ	96

หน้า

4. แผนที่ความคิด (Mind Mapping) : สรุปบทเรียนการพัฒนาแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน	99
บทที่ 5 สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ	103
1. วัตถุประสงค์ของงานวิจัย	104
2. สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 : การศึกษาสภาพปัญหาและศักยภาพของชุมชนห้วยหม้ายโดยใช้การจัดการความรู้	104
3. สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 : การจัดทำแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายที่เหมาะสมกับทุนทางสังคมโดยชุมชนมีส่วนร่วม	107
4. สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 : ทศนคติของชาวบ้านห้วยหม้ายในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนและแนวทางในการสนับสนุนเชื่อมโยงประสานงานกันจากหน่วยงานที่มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่	109
5. การอภิปรายผลการวิจัย	111
6. ปัญหาจากการดำเนินการวิจัย	115
4. ข้อเสนอแนะการดำเนินการวิจัย	116
เอกสารอ้างอิง	118
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก รายละเอียดแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้าย	122
ภาคผนวก ข แบบสรุปข้อมูลระดับหมู่บ้าน	134
ภาคผนวก ค แบบสอบถามทัศนคติชาวบ้านห้วยหม้ายในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนตำบลห้วยหม้าย	147
ภาคผนวก ง ประมวลรูปการทำวิจัย	149
ประวัติผู้วิจัย	153

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	รายชื่อแกนนำในการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชาวบ้านตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ	34
2	ข้อมูลด้านทรัพยากร/ผลผลิต หมู่ 1	36
3	ข้อมูลด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ 1	37
4	ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร) หมู่ 1	37
5	ข้อมูลด้านทรัพยากร/ผลผลิต หมู่ 2	38
6	ข้อมูลด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ 2	39
7	ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร) หมู่ 2	40
8	ข้อมูลด้านทรัพยากร/ผลผลิต หมู่ 3	40
9	ข้อมูลด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ 3	42
10	ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร) หมู่ 3	42
11	ข้อมูลด้านทรัพยากร/ผลผลิต หมู่ 4	43
12	ข้อมูลด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ 4	44
13	ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร) หมู่ 4	44
14	ข้อมูลด้านทรัพยากร/ผลผลิต หมู่ 5	45
15	ข้อมูลด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ 5	46
16	ข้อมูลด้านทรัพยากร/ผลผลิต หมู่ 6	46
17	ข้อมูลด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ 6	47
18	ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร) หมู่ 6	48
19	ข้อมูลด้านทรัพยากร/ผลผลิต หมู่ 7	49
20	ข้อมูลด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ 7	49
21	ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร) หมู่ 7	50
22	ข้อมูลด้านทรัพยากร/ผลผลิต หมู่ 8	51
23	ข้อมูลด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ 8	52
24	ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร) หมู่ 8	52

หน้า

25	ข้อมูลด้านทรัพยากร/ผลผลิต หมู่ 9	53
26	ข้อมูลด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ 9	53
27	ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร) หมู่ 9	54
28	ข้อมูลด้านทรัพยากร/ผลผลิต หมู่ 10	54
29	ข้อมูลด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ 10	55
30	ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร) หมู่ 10	56
31	ข้อมูลด้านทรัพยากร/ผลผลิต หมู่ 11	56
32	ข้อมูลด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ 11	57
33	ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร) หมู่ 11	57
34	ข้อมูลด้านทรัพยากร/ผลผลิต หมู่ 12	58
35	ข้อมูลด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ 12	59
36	ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร) หมู่ 12	59
37	ข้อมูลด้านทรัพยากร/ผลผลิต หมู่ 13	59
38	ข้อมูลด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ 13	60
39	ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร) หมู่ 13	60
40	ข้อมูลด้านทรัพยากร/ผลผลิต หมู่ 14	61
41	ข้อมูลด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ 14	62
42	ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร) หมู่ 14	63
43	ข้อมูลด้านทรัพยากร/ผลผลิต หมู่ 15	64
44	ข้อมูลด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ 15	65
45	ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร) หมู่ 15	65
46	ข้อมูลด้านทรัพยากร/ผลผลิต หมู่ 16	66
47	ข้อมูลด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ 16	67
48	ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร) หมู่ 16	67
49	ข้อมูลด้านทรัพยากร/ผลผลิต หมู่ 17	68
50	ข้อมูลด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ 17	69
51	ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร) หมู่ 17	69
52	สภาพปัญหาและสาเหตุของปัญหาด้านต่างๆ ของชุมชนห้วยหม้าย	81

	หน้า
53 สิ่งที่ชุมชนห้วยหม้ายต้องการและแนวทางสู่ความสำเร็จ	84
54 ร้อยละของชาวบ้านห้วยหม้ายจำแนกตามทัศนคติในการจัดทำแผน แม่บทชุมชนตำบลห้วยหม้าย	94
55 รายชื่อคณะกรรมการ ติดตาม ประเมินผล แผนแม่บทชุมชนห้วยหม้าย	96

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
1 กรอบแนวคิดการวิจัย	18
2 สภาพปัญหาของชุมชนห้วยหม้าย	33
3 แผนแม่บทชุมชนตำบลห้วยหม้าย	90
4 แผนที่ความคิด (Mind Mapping) : สรุปบทเรียนการพัฒนาแผนแม่บท ชุมชนห้วยหม้ายเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน	98

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	แนวความคิดในการจัดการความรู้ โดยใช้ โมเดลปลาทู	12
2	อาชีพหลักของชาวบ้านห้วยหม้าย ทำนา และเลี้ยงสัตว์	28
3	วิทยากรบรรยายเรื่องการจัดการความรู้ในชุมชน และให้ชุมชนร่วมเรียนรู้ตัวอย่างต้นแบบการจัดทำแผนแม่บทของชุมชนไม่เรียง	78
4	กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ปัญหาชุมชนของชาวบ้านห้วยหม้าย	81
5	ชาวบ้านร่วมระดมความคิดเห็นและร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวทีวิเคราะห์ความต้องการของชุมชนห้วยหม้าย	83
6	กระบวนการจัดทำร่างแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้าย	87
7	การจัดเวทีประชาพิจารณ์เพื่อให้ชาวบ้านห้วยหม้ายร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างสมานฉันท์	87
8	เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการพัฒนาแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายสู่การยุติความขัดแย้งของชุมชน (โรงงานผลิตสุรากลั่นพื้นบ้าน กับ เจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวง)	92
9	ชาวบ้านชุมชนห้วยหม้ายร่วมตอบแบบสอบถามทัศนคติในการจัดทำแผนแม่บทชุมชน	93

การพัฒนาแผนแม่บทชุมชนโดยใช้กระบวนการการจัดการความรู้
ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนห้วยหม้าย

THE DEVELOPMENT OF COMMUNITY MASTER PLAN BY
USING KNOWLEDGE MANAGEMENT PROCESS IN
HUAY MAI COMMUNITY'S STRENGTHENING

ศิริพร พันธุลี

SIRIPORN PHUNTULEE

สถานที่ทำงานของผู้วิจัย : มหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ เฉลิมพระเกียรติ ภาควิชาศึกษาทั่วไป

17 หมู่ 3 ตำบลแม่ทราย อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่ 54140

E-mail : pukan5@hotmail.com

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยเรื่องการพัฒนาแผนแม่บทชุมชนโดยใช้กระบวนการการจัดการความรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนห้วยหม้าย มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาปัญหาและศักยภาพของชุมชนห้วยหม้าย เพื่อจัดทำแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายที่เหมาะสมกับทุนทางสังคมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และเพื่อทราบถึงทัศนคติของชาวบ้านห้วยหม้ายในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนและแนวทางในการสนับสนุน ติดตาม ประสานงานกับหน่วยงานที่มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนห้วยหม้าย วิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้การจัดการความรู้เป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนห้วยหม้ายอย่างมีส่วนร่วมผ่านการจัดเวทีวิเคราะห์ปัญหา วิเคราะห์ศักยภาพชุมชน วิเคราะห์ความต้องการของชุมชน สู่การจัดทำร่างแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้าย และจัดทำประชาพิจารณ์เพื่อรับร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนห้วยหม้าย

ผลการศึกษา พบว่า ชุมชนห้วยหม้ายมีรายได้รวมเฉลี่ย/ปี ประมาณ 5,571,611 บาท และมีหนี้สินรวมเฉลี่ย/ปี ประมาณ 9,043,667 บาท ซึ่งหากเปรียบเทียบจะพบว่าชุมชนห้วยหม้ายมีหนี้สินมากกว่ารายได้ประมาณ 3,472,056 บาท ซึ่งภาระหนี้ส่วนใหญ่ 1)เป็นค่าใช้จ่ายในการทำการเกษตรซึ่งเกิดจากปัญหาราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ ขาดตลาดรองรับ 2)ปัญหาน้ำแล้งขาดแคลนแหล่งน้ำทำการเกษตร 3)ปัญหาการว่างงาน รายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย ขาดการส่งเสริมอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้ชาวบ้าน และ4)ปัญหายาเสพติดในพื้นที่ ตามลำดับ ด้าน

ศักยภาพชุมชน พบแนวทางเสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชนด้วยการพึ่งพาตนเองดังนี้ 1)มีผู้นำชุมชนที่มีความสามารถด้านการสื่อสารและถ่ายทอดความรู้ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ 2)มีทรัพยากร ผลผลิตที่หลากหลายสำหรับการดำรงชีวิต 3)มีผู้รู้/ปราชญ์ชาวบ้านหลากหลายแขนง 4)มีกลุ่มองค์กรทางเศรษฐกิจเพื่อสร้างรายได้ 5)ชุมชนห้วยหม้ายยังคงมีวิถีชีวิตเก็บของป่าและมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ทรงคุณค่า 6)มีศูนย์เรียนรู้ของชุมชน

กระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมในชุมชนห้วยหม้ายนำไปสู่การตกผลึกความคิดจากปัญหาสู่ปัญญาเกิดเป็นแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้าย 6 ด้าน ประกอบด้วย 1)ด้านสังคม 2)ด้านเศรษฐกิจ 3)ด้านโครงสร้างพื้นฐาน 4)ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 5)ด้านการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น และ6)ด้านสาธารณสุข รวมทั้งหมด 47 โครงการ นอกจากนั้นจากการสรุปบทเรียนพบว่าชาวบ้านห้วยหม้ายมีทัศนคติที่ดีสำหรับการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนสู่การจัดทำแผนแม่บทชุมชน อีกทั้งยังได้ร่วมสร้างกระบวนการในการติดตาม ประเมินผล อย่างมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนดังนี้1)จัดตั้งคณะกรรมการติดตาม ประเมินผล 2) สร้างกฎชุมชนร่วมกัน(เช่น ขาดประชุมประจำเดือนปรับ 200 บาท)เพื่อเป็นกลยุทธุ์กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง จากทุกภาคส่วนในชุมชน

ABSTRACT

The objective of this research was to study problems and potentials of Huay Mai community, to organize Huay Mai's master plan that is propriated with social capital by community participation and to know the attitude of Huay Mai villagers in organizing Huay Mai's master plan and the way to support, connect and coordinate with stakeholders organizations in Huay Mai community. The research methodology used a qualitative research by using knowledge management process as tools that leads to the participatory learning process, passed problem analysis stage, community potential analysis stage and community's need analysis stage to organize Huay Mai's master plan draft. And then, conducted public hearing to accept Huay Mai's master plan draft on economic and social development as be self-reliance.

The results of the research were found that Huay Mai community had the total income average per year about 5,571,611 baht, total debt average per year about 9,043,667 baht. Therefore, if comparing both of incomes and debts, would find that Huay Mai community had the debts more than the incomes about 3,472,056 baht. The cause of debts from, firstly, as the expenses from agriculture; pushed down price from

middleman, lack of market for agricultural produce, secondly, as the drought problem and lack of water resources for agriculture, thirdly, as the unemployed problem that made income be not enough for outcome, lack of career promotion to raise income for villagers and finally, as the drug problem respectively. A part of Huay Mai community's potentials was shown that there were the ways for strengthening with self-reliance as follows: (1) There are key leaders that have the capacity in communication and knowledge transfer to conduct learning process (2) There are several resources and products for living. (3) There are various branches of gurus. (4) There are groups of economic organization to increase income. (5) Huay Mai community has lifestyle that still depends on the produce from the forest and valuable local wisdom. (6) There are the community learning centers.

Participatory learning process in Huay Mai community leads to idea crystallizing by using knowledge based problem solution, that became Huay Mai's master plan in 6 factors: (1) social factor (2) economic factor (3) infrastructure factor (4) natural resource and environment factor (5) education, religion, culture and local wisdom factor and (6) public health factor, total 47 projects. Furthermore, the After Action Review (ARR) process discovered that Huay Mai villagers had the positive attitude for conducting community learning process to organize Huay Mai's master plan. Then, they also created participatory monitoring and evaluation process with stakeholders in community as follows: (1) organize monitoring and evaluation committees (2) set up community rules together (such as lack of monthly meeting participation, be fined 200 baht) to be the strategy toward continuous learning process together from every organizations in community.

คำนำ

สังคมไทยปัจจุบันได้รับเอาวัฒนธรรมตะวันตก อำนาจของระบบทุนนิยมเข้ามามากมาย ที่ล้วนทำให้วิถีชีวิต ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางปัญญาของสังคมไทยค่อยๆ เลือนลางจางหายไป ผู้คนเป็นหนี้สินจากพฤติกรรมเลียนแบบวัฒนธรรมตะวันตกที่เน้นอำนาจ ของเงินตรา และวัตถุนิยม ทำให้จิตวิญญาณความเป็นมนุษย์สูญหายไปอย่างหมดสิ้น ผ่นวกกับ วิฤตเศรษฐกิจของประเทศไทยและวิฤตเศรษฐกิจโลก ทำให้ต้องหันย้อนกลับมาสู่โลกแห่ง ความรู้ที่ชุมชนสามารถสร้างได้ ได้จากภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน เป็นการจัดการความรู้ที่มีอยู่ใน ตัวมนุษย์ที่จะทำให้หลุดพ้นจากกระแสโลกาภิวัตน์นี้ได้ด้วยแนวทางแห่งการพึ่งตนเอง

จากการบริหารจัดการในชุมชนที่ผ่านมา หน่วยงานส่วนท้องถิ่น คิดและกำหนดนโยบาย โดยยึดความคิดของตนเองเป็นที่ตั้งโดยไม่ได้เกิดจากความคิดเห็น ความต้องการของชุมชนอย่าง แท้จริง จึงทำให้โครงการหลายโครงการไม่สามารถตอบสนองความต้องการของชาวบ้านได้ตรง ความต้องการเท่าที่ควรและหลายโครงการทำแล้วก็ผ่านไปไม่มีการขยายผลต่อ ดังนั้นจึงเป็นที่มา ของการจัดทำแผนแม่บทชุมชนซึ่งจะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะทำให้คนในชุมชนได้มีโอกาสเรียนรู้ ร่วมกัน สู่การจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมของชุมชน ที่เป็นผลผลิตของกระบวนการเรียนรู้ เป็นแผนแกนกลางของชุมชนที่มีการกำหนดกรอบและแนวทางในการพัฒนาเอาไว้ อันเป็นเสมือน เส้นทางที่จะนำชุมชนไปสู่เป้าหมายตามที่ชุมชนต้องการผ่านกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนา ศักยภาพของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง

ดังนั้น คณะผู้วิจัย จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะทำให้เห็นรูปแบบวิถีคิด จากการขอความช่วยเหลือมาเป็นพึ่งพาตนเอง จากปัญหาสู่พลังแห่งปัญญาร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันดำเนินการเอง ด้วยทุนในชุมชนสู่การพัฒนาแผนแม่บทชุมชนโดยใช้กระบวนการจัดการ ความรู้ซึ่งเป็นรูปแบบแห่งทางรอดจากทุนนิยมสู่การหันกลับมาสู่แนวทางการพึ่งตนเองได้ในระยะ ยาว

ศิริพร พันธุลี (ผู้วิจัย)

มีนาคม 2552

บทที่ 1

บทนำ

(INTRODUCTION)

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ตำบลห้วยหม้าย ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของที่ว่าการอำเภอสอง อยู่ห่างจากอำเภอประมาณ 13 กิโลเมตร อยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดแพร่ประมาณ 52 กิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น 17 หมู่บ้าน มีเนื้อที่ประมาณ 175 ตารางกิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปของตำบลห้วยหม้าย สภาพพื้นที่เป็นที่ราบสูงและเนินเขา มีแม่น้ำยมไหลผ่านหมู่ 1, หมู่ 4 และหมู่ 13 ระยะทาง 1 กิโลเมตร มีพื้นที่การเกษตรทั้งสิ้น 14,117 ไร่ พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ ข้าวนาปี ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วเหลือง ถั่วเขียว ฯลฯ แหล่งน้ำธรรมชาติ มีลำน้ำ/ลำห้วย 5 สาย แม่น้ำ 1 สาย คือแม่น้ำยมไหลผ่านทางทิศเหนือของตำบล

ดั้งเดิมชาวบ้านตำบลห้วยหม้ายต่างมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ไม่มีหนี้สินเพราะรู้จักคำว่า “เพียงพอ” หาได้แค่ไหนก็ใช้จ่ายในครอบครัวเท่านั้น ครอบครัวอบอุ่น มีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่ล้ำค่าสืบทอดต่อ ๆ กันมา และมีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์เปรียบเสมือนมรดกของผืนแผ่นดินห้วยหม้ายที่ไม่มีวันหมดสิ้น แต่มาถึงปัจจุบันนี้ ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของชาวบ้านผนวกกับกระแสบริโภคนิยมต่าง ๆ จากทั้งสื่อโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ และอินเทอร์เน็ต ได้แทรกซึมเข้ามาจนชาวบ้านและเยาวชนในชุมชนห้วยหม้ายต่างรับเอากระแสของสังคมตะวันตกที่เน้นวัตถุนิยมและเงิน เป็นปัจจัยสำคัญ โดยเลียนแบบพฤติกรรมการดำรงชีวิตที่เน้นอำนาจของเงิน ทำทุกอย่างเพื่อให้ได้เงิน ป่าที่เคยสมบูรณ์ถูกตัด รื้อ ถอน และขายต่อคนนอกหมู่บ้าน สัตว์ป่าบางชนิดเริ่มสูญพันธุ์ ดินถล่ม ของป่าเริ่มหายากขึ้นทุกวัน ๆ ของใช้จากภูมิปัญญาชาวบ้านถูกเปลี่ยนเป็นโทรศัพท์มือถือยี่ห้อแพง ๆ อาหารพื้นเมืองในชุมชนห้วยหม้าย ถูกอิทธิพลของอาหารฟาสต์ฟู้ดส์ อาทิเช่น ไก่ทอด เคเอฟซี พิซซ่า หรือ เอ็มเคสุกี้ เข้ามาแทนที่ สิ่งเหล่านี้ทำให้วิถีชีวิตของคนชุมชนห้วยหม้ายค่อย ๆ เลื่อนลงจางหายไป ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ล้ำค่า วิถีชีวิตที่มากด้วยความหมายขาดการสืบสานถ่ายทอดไปในเยาวชนรุ่นหลัง ความสัมพันธ์ในครอบครัวเริ่มเปลี่ยนไป เกิดความไม่เข้าใจระหว่างกันมากขึ้น ก่อเกิดหนี้สินมากมายจากการรอคอยความหวังที่จะได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาลในแต่ละปี เพียงเพื่อทำให้ตนเองมีหน้ามีตาในสังคมเหมือนคนอื่น ๆ เท่านั้น วิถีชนแห่งการพึ่งพิงตนเองเริ่มเลือนลาง

จางหายไป (จากการสัมภาษณ์ ผู้สูงอายุ และเยาวชน ชุมชนห้วยหม้าย)และจากการบริหารจัดการในชุมชนห้วยหม้ายที่ผ่านมาหน่วยงานส่วนท้องถิ่น คิดและกำหนดนโยบายจากตนเองที่ไม่ใช่เกิดจากความคิดเห็น ความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง จึงทำให้โครงการหลายโครงการไม่สามารถตอบสนองความต้องการของชาวบ้านได้ตรงความต้องการเท่าที่ควรและหลายโครงการทำแล้วก็ผ่านไปไม่มีการขยายผลต่อ

จากปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ จึงเล็งเห็นความสำคัญของการเปลี่ยนวิธีคิดจากการรอความช่วยเหลือมาเป็นพึ่งพาตนเอง ให้ชุมชนคิดเอง ทำเอง ดำเนินการเอง ด้วยทุนในชุมชนเอง โดยคณะวิจัยเป็นเสมือนพี่เลี้ยงเท่านั้น จึงก่อเกิดโครงการวิจัยเรื่องการพัฒนาแผนแม่บทชุมชนโดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนห้วยหม้าย ขึ้นเพื่อพัฒนาแกนนำชุมชน แก้ไขปัญหาความยากจนและพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

1.2 คำถามหลักของงานวิจัย

ปัญหาของชุมชนห้วยหม้ายคืออะไร ศักยภาพของชุมชนห้วยหม้ายมีอะไรบ้าง แผนปฏิบัติในชุมชนห้วยหม้ายที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนเป็นอย่างไร และ ชาวบ้านห้วยหม้ายมีทัศนคติในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนและแนวทางในการสนับสนุนเชื่อมโยงประสานงานกันจากหน่วยงานที่มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่อย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อค้นหาปัญหาและศักยภาพของชุมชนห้วยหม้ายโดยใช้กระบวนการจัดการความรู้
- 2) เพื่อจัดทำแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายที่เหมาะสมกับทุนทางสังคมโดยชุมชนมีส่วนร่วม
- 3) เพื่อทราบถึงทัศนคติของชาวบ้านห้วยหม้ายในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนและแนวทางในการสนับสนุนเชื่อมโยงประสานงานกันจากหน่วยงานที่มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่

1.4 ขอบเขตในการวิจัย

มุ่งทำการสำรวจ ศึกษา วิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพชุมชนห้วยหม้ายโดยเน้นให้ชุมชนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และร่วมสร้างแผนแม่บทชุมชนโดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนห้วยหม้าย

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 คนในชุมชนค้นพบศักยภาพของชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ สำนึก และภาคภูมิใจ ประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น ชาติพันธุ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเกิดกิจกรรมร่วมคิดร่วมทำ ของคนในชุมชนอย่างมีรูปแบบในชุมชนห้วยหม้าย อำเภอสอง จังหวัดแพร่

1.5.2 ได้แกนนำชุมชนที่มีทักษะคุณอำนวย ในการจัดประกาย จัดเวทีแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการขับเคลื่อนการพัฒนาโดยชุมชนเองเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้มากขึ้น

1.5.3 ได้แผนแม่บทชุมชนเป็นของชุมชนเองในการพัฒนาโดยยึดการพึ่งตนเองของชุมชน เกิดการจัดการความรู้ในชุมชนอย่างต่อเนื่องและกลายเป็นชุมชนนักปฏิบัติ

1.5.4 หน่วยงานส่วนท้องถิ่นทั้งภาครัฐและเอกชนเกิดการยอมรับและปรับกระบวนการทัศน์ในการร่วมเรียนรู้กับชุมชนรวมถึงการสนับสนุนและเชื่อมโยงประสานงานกันในชุมชนมากขึ้น

1.5.5 หน่วยงานพัฒนาของรัฐ(องค์การบริหารส่วนตำบล ที่ว่าการอำเภอ องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การภาคเอกชน ฯลฯ)สามารถใช้อำนาจในการพัฒนาชุมชนอื่นต่อไป

1.6 นิยามศัพท์

แผนแม่บท (Master Plan) หมายถึง กิจกรรมทางเลือกของชุมชนที่มาจากกระบวนการทำแผนของชุมชน ซึ่งชุมชนเป็นผู้สำรวจข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และพัฒนาแผนกิจกรรม โครงการต่างๆ ด้วยตัวเอง โดยคนนอกเป็นพี่เลี้ยงให้เท่านั้น เปลี่ยนวิธีคิดจากรอความช่วยเหลือมาเป็นพึ่งพาตนเอง ให้ชุมชนคิดเอง ทำเอง ดำเนินการเอง ด้วยทุนในชุมชนเอง เงินงบประมาณที่รัฐจัดสรรให้เป็นเพียง “ทุนสมทบ” หรือ “ต่อยอด” เท่านั้น และสิ่งที่สำคัญก็คือจะต้องหยุดการจ่ายของชุมชนให้ได้ ให้ชุมชนทำหรือผลิตเพื่อกินเอง และเพื่อใช้เอง ลดรายจ่ายของครัวเรือนโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงขั้นพื้นฐาน

การจัดการความรู้ (Knowledge Management) หมายถึง การจัดการกับฐานความรู้ (Knowledge Base) อาจเป็น “ความรู้ในตัวตน” (Tacit Knowledge) และ “ความรู้ในกระดาษ” (Explicit Knowledge) โดยนำความรู้ดังกล่าวมาปรับใช้ให้เหมาะสมต่อกาลละ เทศะ หรือบริบทของชุมชน/องค์กรนั้นๆ นำประสบการณ์การทำงานของแต่ละคนในชุมชนมาร่วมกันตกผลึกเป็นความรู้ใหม่ ซึ่งได้จากการปฏิบัติงาน ระหว่างปฏิบัติงาน และหลังจากงานสำเร็จหรือเสร็จสิ้น โดยมีกระบวนการการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนในชุมชน/องค์กร ขยายผลกลายเป็นความรู้ของชุมชนที่สามารถนำมาใช้งานได้ง่ายไม่ซับซ้อน ที่เรียกว่า “การจัดการความรู้แบบฉบับพลัน” (Just in Time Knowledge Management) การจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่ดำเนินร่วมกันโดย

ผู้ปฏิบัติงานในชุมชน/องค์กร เพื่อสร้างและใช้ความรู้ในการทำงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่ดีขึ้นกว่าเดิม เป็นกระบวนการที่เป็นวงจรต่อเนื่อง เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ โดยมีเป้าหมาย คือ การพัฒนางานและพัฒนาคน โดยมีความรู้และกระบวนการจัดการความรู้เป็นเครื่องมือ

ความเข้มแข็งของชุมชน (The Strengthening) หมายถึง การที่สมาชิกในชุมชนมีความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อใช้ประโยชน์ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนได้โดย

- มีความสามารถพึ่งตนเองได้ (Self-Reliance)
- มีการรวมตัวขององค์กรประชาชน (People's Organization)
- การมีส่วนร่วมของประชาชน (Participation)
- มีความเป็นธรรมในสังคม (Equity)

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและกรอบแนวคิดการวิจัย

(THEORY AND FRAMEWORK)

การตรวจสอบเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในบทนี้แบ่งออกเป็น 2 ตอน กล่าวคือ ตอนที่หนึ่งเป็นเรื่องของแนวคิดทฤษฎีในการวิจัย (theoretical framework) และตอนที่สองเป็นเรื่องกรอบแนวคิดในการวิจัย (conceptual framework)

2.1 แนวคิดทฤษฎี

2.1.1 แผนแม่บทชุมชน

ความเป็นมาของการจัดทำแผนแม่บทชุมชน

วิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นกับสังคมไทย สะท้อนให้เห็นถึงความอ่อนแอ การขาดความเป็นตัวของตัวเองของสังคมไทยอันเป็นผลมาจากการพัฒนาที่ขาดความสมดุล เพราะการครอบงำของแนวทางสากล ที่ชี้นำการพัฒนาประเทศมายาวนานเกือบครึ่งศตวรรษ

การพัฒนาประเทศตามกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมใหม่ การพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นหลักเน้นระบบการเกษตรแบบพืชเดี่ยวหรือการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจ ฯลฯ ผลของการพัฒนานี้คือช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวยกว้างขวางมากขึ้นเรื่อยๆ คนส่วนใหญ่ของประเทศพึ่งตนเองไม่ได้ ชีวิตผูกติดและพึ่งพาระบบฝากความมั่นคงของชีวิตและครอบครัวไว้กับรัฐ ครอบครัวแตกแยกไปคนละทิศละทาง ชุมชนอ่อนแอ และล่มสลายไปที่ละส่วน เกิดปัญหาสังคมที่ซับซ้อน

เนื่องจากการพัฒนาที่ไม่สมดุล ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างภาคการผลิตที่แตกต่างกันระหว่างเมืองกับชนบทเกิดเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกัน ชุมชนชนบทหรือภาคเกษตรกรรมจึงตกอยู่ในฐานะผู้เสียสละ มีบทบาทในการเกื้อหนุนการพัฒนาภาคธุรกิจ อุตสาหกรรมมาตั้งแต่ต้นและถูกทอดทิ้งให้ต่อสู้กับปัญหาโดยลำพังทั้งที่เป็นฐานรากของการพัฒนาภาคการผลิตอื่น

การแก้ไขปัญหาดังกล่าวจึงมีอาจสำเร็จด้วยมาตรการเฉพาะหน้าหรือเฉพาะด้าน สังคมไทยต้องการการวางรากฐานใหม่ ต้องการการพัฒนาที่เป็นตัวของตัวเอง การพัฒนาที่สร้างความสมดุลระหว่างคนทุกกลุ่มในสังคม ระหว่างภาคการผลิต ระหว่างเมืองกับชนบทมากกว่าการคล้อยตามกระแสการพัฒนาทางสากลที่เน้นเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง การพัฒนาสังคมไทยยุคต่อ

จากนี้ไปต้องมุ่งเป้าหมายการพัฒนาไปสู่สังคมพื้นฐานที่สัมพันธ์สอดคล้องต่อสถานการณ์แวดล้อมและปัญหาความต้องการในวิถีชีวิตของประชาชนทุกกลุ่ม ต้องมีกระบวนการประสานศักยภาพพื้นฐานภายในสังคมกับการเรียนรู้และก้าวทันโลก สร้างเอกลักษณ์การพัฒนาที่เหมาะสมสอดคล้องกับสังคมไทย

ยุทธศาสตร์ใหม่ของการพัฒนา จะมีทั้งระบบการพึ่งตนเองและระบบการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน การพึ่งตนเองและการพึ่งพาอาศัยกันนั้นไม่ได้แยกส่วนออกจากกันแต่เป็นกระบวนการที่ต่อบองค์ชุมชนและเครือข่ายของค์ชุมชน ต้องร่วมกันพัฒนาระบบการจัดการด้านต่างๆมากขึ้น และจากการพัฒนาที่ไม่สมดุลจึงก่อให้เกิดแนวทางการพัฒนาชุมชนโดยเน้นการทำแผนแม่บทที่เกิดจากความต้องการของชุมชนโดยชุมชนและเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง (<http://mylesson.swu.ac.th/so311/lesson6/lesson6.htm>; 6 ตุลาคม 2549)

แผนแม่บทชุมชน (Master Plan) หมายถึง กิจกรรมทางเลือกของชุมชนที่มาจากกระบวนการทำแผนของชุมชน ซึ่งชุมชนเป็นผู้สำรวจข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และพัฒนาแผนกิจกรรม โครงการต่างๆ ด้วยตนเอง โดยคนนอกเป็นพี่เลี้ยงให้เท่านั้น เปลี่ยนวิธีคิดจากรอความช่วยเหลือมาเป็นพึ่งพาตนเอง ให้ชุมชนคิดเอง ทำเอง ดำเนินการเอง ด้วยทุนในชุมชนเอง เงินงบประมาณที่รัฐจัดสรรให้เป็นเพียง “ทุนสมทบ” หรือ “ต่อยอด” เท่านั้น และสิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ จะต้องหยุดการจ่ายของชุมชนให้ได้ ให้ชุมชนทำหรือผลิตเพื่อกินเองและเพื่อลดรายจ่ายของครัวเรือนโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงขั้นพื้นฐาน

แผนแม่บทชุมชน เป็นผลของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน นำไปสู่การพึ่งพาอาศัยกันและการพึ่งตนเองในการจัดการคน จัดการทรัพยากร จัดการการผลิต จัดการผลผลิต จัดการทุนทั้งหมด รวมทั้งทุนทางสังคม หากในชุมชนมี “กระบวนการเรียนรู้” ที่เหมาะสม ก็จะสามารถพัฒนาศักยภาพของท้องถิ่นโดยอาศัยภูมิปัญญาของตนเองเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ ซึ่งการพัฒนาชุมชนในปัจจุบันนี้ ได้ทำการยกเลิกแนวคิดการพัฒนาแบบยึดเย็ดให้ชาวบ้านมาสู่การศึกษาแนวคิดวัฒนธรรม ระบบคุณค่าของชาวบ้าน ของชุมชนในท้องถิ่นต่างๆมากขึ้น โดยเฉพาะผ่านทางผู้นำซึ่งบางคนเรียกกันว่าปราชญ์ชาวบ้าน โดยให้คนในชุมชนได้ดำเนินการพัฒนาด้วยภูมิปัญญาของตนเองทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผนและการดำเนินการทั้งหมด โดยผู้สนับสนุนเป็นเพียงพี่เลี้ยงคอยช่วยเหลือดูแลประสานงานให้ในบางครั้งบางกรณีเป็นการเปลี่ยนกระบวนการทัศน์พัฒนาใหม่ เปลี่ยนวิธีคิด วิธีปฏิบัติ วิธีให้คุณค่า ซึ่งตั้งอยู่บนฐานการมองโลกความเป็นจริง

ดังนั้น “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” จึงเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาในชุมชน และเป็นหัวใจของกระบวนการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ที่ทำให้ชาวบ้านได้ความเชื่อมั่นในตัวเอง โดย

เชื่อว่าชาวบ้านมีศักยภาพที่จะแก้ไขปัญหาของตนเองได้ และพึ่งพาตนเองหากมีโอกาสพัฒนา ศักยภาพโดยใช้ภูมิปัญญาของตนเองอย่างเหมาะสม ทั้งนี้ การจะสร้างความเข้มแข็งในชุมชนและ พึ่งตนเองได้ จำเป็นจะต้องมีการประสานเครือข่ายกับหมู่บ้านอื่นๆ ในตำบลเดียวกันเพื่อนำไปสู่ แนวทางการพัฒนาร่วมกัน สู่การเป็นชุมชนเรียนรู้ (community learning) ที่จะเกิดกระบวนการ เรียนรู้และพัฒนาาร่วมกันของคนในชุมชนโดยใช้ทุนสังคมเดิมของตนในการพัฒนาต่อไปอย่างเป็น พลวัต (<http://www.nfe.go.th/13/banprak/social112.htm>; 6 ตุลาคม 2549)

หัวใจของกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชน

ประทวน พิกุลทอง ได้ให้ข้อคิดในการจัดกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนว่า หัวใจของกระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนนั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงสิ่งต่างๆ ต่อไปนี้

1. ความพร้อมของผู้นำชุมชน
2. ทีมหรือกลุ่มคนที่ต้องทำงานต่อเนื่องในชุมชน
3. การจัดเวทีต่อเนื่องในชุมชน
4. ความพิถีพิถันในการจัดเก็บข้อมูลของชุมชน ตลอดจนการตรวจสอบข้อมูลอย่าง ต่อเนื่อง
5. การร่วมมือและช่วยจัดระบบข้อมูล
6. การสลายความเกรงใจกันเองของผู้นำชุมชน ในเวทีวิเคราะห์แผนแม่บทชุมชน
7. สุดท้ายต้องไม่ลืมว่าแผนที่เกิดขึ้นคือแผนของชุมชน

กระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชน

1. การจัดเวทีแลกเปลี่ยน เมื่อเราทำการคัดเลือกชุมชนที่จะดำเนินการจัดทำแผนแม่บท ชุมชนแล้ว สิ่งที่จะต้องดำเนินการที่สำคัญ คือ การจัดเวทีแลกเปลี่ยนการพูดคุยปรึกษาหารือชี้แจง วัตถุประสงค์ของการจัดทำแผน หากดูร่วมความเต็มใจตั้งใจของชุมชน และแสวงหาความร่วมมือ กับองค์กรชุมชนต่างๆ เช่น อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และพระสงฆ์ เป็นต้น

2. กระบวนการจัดเก็บข้อมูล กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นกระบวนการที่สำคัญ และกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ดีที่สุด คือ ให้ชุมชนได้เก็บรวบรวมข้อมูลของเขาเอง เพื่อให้ เขารู้จักชุมชนของตนเอง ชุมชนของคนอื่น ภูมิประเทศ ธรรมชาติ ผลผลิต สภาพความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ความเชื่อ กิจกรรมการพัฒนาในชุมชน การแสวงหาผู้นำที่ชุมชนมีความเชื่อถือ โดย การชี้แจงและชักชวน ซึ่งจะต้องเป็นผู้นำกิจกรรม ผู้มีประสบการณ์ มีความคล่องตัว มีความรอบรู้ และมีความกระตือรือร้น

3. การวิเคราะห์จัดทำแผนแม่บทชุมชน โดยจะต้องพิจารณาวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มา เพื่อดำเนินการ ดังนี้

-ประมวลความเชื่อมโยงปัญหา วิถีแก้ปัญหา การบริหารจัดการเข้ากับข้อมูลศักยภาพ (ต้องมีวิทยากรนำ)

-นำความคิดสู่ชุมชน จัดเวทีแลกเปลี่ยน

-รวบรวมจัดหมวดหมู่ลำดับความสำคัญ

4. พัฒนาสู่โครงการหรือกิจกรรม ซึ่งเมื่อได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยชุมชนแล้วก็นำเอาข้อมูลที่ได้มาพัฒนาสู่โครงการหรือกิจกรรม โดยพิจารณาตามความสำคัญของปัญหา ความเร่งด่วนของแหล่งทุน และการดำเนินการโดยไม่ต้องหางบประมาณ เป็นต้น

5. สิ่งที่ต้องไม่ละเลย และเป็นกรอบของการจัดทำโครงการ กิจกรรมของชุมชน ก็คือ การพึ่งพาตนเองของชุมชนลดการพึ่งพาจากภายนอกชุมชนให้มากที่สุด นั่นคือ แผนแม่บทชุมชนอย่างแท้จริง (http://www.rakbankerd.com/01_jam/thaiinfor_info/country_info/index.html?topic_id=791; 6 ตุลาคม 2549)

นอกจากนั้น จากกรณีศึกษาการพัฒนาตนเองของตำบลเขาคราม อำเภอเมืองจังหวัดกระบี่ ซึ่งถอดบทเรียนไว่น่าสนใจ กล่าวคือ ปัญหาในชุมชนเขาครามก่อนเข้าสู่กระบวนการประชาพิชัยเพื่อจัดทำแผนแม่บทชุมชนคือ ปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ หนี้สินเพิ่มทวีคูณ สมาชิก 1,600 กว่าครอบครัวทั้งตำบลเป็นหนี้รวมกันมากกว่า 100 ล้านบาท ผู้นำชุมชนแบ่งออกเป็นฝ่าย เป็นฝ่าย คิดไปคนละอย่างทำกันไปคนละทาง ความขัดแย้งทางความคิดของผู้นำชุมชน ทำให้ปัญหาต่างๆ ของชุมชนไม่ได้รับการแก้ไข คนในชุมชนต่างดิ้นรนหาทางออกลำพังตน จนผู้จัดการสำนักงานของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาจังหวัดกระบี่ เห็นความสำคัญกับกรณีปัญหาของชุมชนเขาครามเพราะมีปัญหาหนี้สินรุนแรงที่ชุมชนเผชิญอยู่ร่วมกับคนในชุมชน จึงเป็นที่มาของการจัดการประชาพิชัยเพื่อพัฒนาแผนแม่บทชุมชนให้กับชุมชนเขาครามซึ่งหัวใจสำคัญของการทำประชาพิชัย คือ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนเขาครามเพื่อให้ชุมชนหลุดพ้นจากวิถีคิดแบบพึ่งพา และขอความช่วยเหลือจากรัฐหรือภายนอกเป็นการพึ่งตนเอง

องค์ประกอบสำคัญของกระบวนการประชาพิชัย คือการจัดกระบวนการเรียนรู้ 2 ระดับ ระดับแรกเป็นการเรียนรู้ของผู้นำชุมชน ระดับที่สอง คือการขยายผลการเรียนรู้จากผู้นำลงสู่ชุมชน การเรียนรู้ของผู้นำชุมชนในระดับแรก มีเวทีการเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญ ผู้นำชุมชนจำนวน 120 คนของเขาคราม ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ประธานกลุ่มต่างๆ ผู้นำธรรมชาติ ผู้รู้ด้านต่างๆ ของชุมชน ความเป็นผู้นำช่วยให้พวกเขาเรียนรู้โดย

การพูดคุย การอ่าน รับข้อมูลข่าวสาร ได้เรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์กับวิทยากรและคนภายนอก ได้ เป็นต้น (<http://cddweb.cdd.go.th/cdregion09/web2/panmaebut1.htm>; 6 ตุลาคม 2549)

ดังนั้น จึงพอสรุปได้ว่า “แผนแม่บทชุมชน” เป็นการแก้ปัญหาชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชนได้อย่างแท้จริง นอกจากนั้น ตำบลบางลึก จังหวัดชุมพร ก็เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่มีการขับเคลื่อนการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนโดยใช้แผนแม่บทชุมชนด้วยเช่นกัน ซึ่ง เสรี พงศ์พิศ ประธานมูลนิธิหมู่บ้านได้กล่าวถึงพัฒนาการของชาวตำบลบางลึกไว้ในหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน ฉบับวันที่ 3 ตุลาคม 2545 ซึ่งสรุปได้ว่า ชาวบางลึกกว่า 600 คน ภายใต้การนำของผู้ผู้นำในชุมชน ทุกคนได้ร่วมกันทำประชาพิจารณ์แผนแม่บทชุมชนบางลึกที่พวกเขาได้พัฒนาขึ้นมา โดยใช้เวลา เพียง 3 เดือนเศษ ในการแก้ปัญหารายได้ และหนี้สินเท่ากับรายจ่าย พบว่า คนบางลึกทั้งตำบล มี รายได้อยู่ประมาณ 131 ล้านบาท หนี้สิน 84 ล้านบาท และรายจ่าย 365 ล้านบาท การแก้ปัญหา นี้เริ่มจากความตั้งใจของคนบางลึกที่เริ่มเรียนรู้จักตนเอง สถานภาพที่แท้จริงของตนเอง คนบางลึก ไม่ได้ปฏิเสธรัฐ ไม่ได้ปฏิเสธความช่วยเหลือหรือการสนับสนุนจากภายนอกแต่พวกเขาได้รับความช่วยเหลือเหล่านั้นบนฐานความคิดใหม่คือการพึ่งตนเอง ไม่ได้เอาชีวิตของตนเองไปแขวนไว้กับความช่วยเหลือของรัฐหรือภายนอก และที่สำคัญที่สุดก็คือ พวกเขาจัดการชีวิตของตนเองใหม่ ทั้งหมด และจัดการอย่างเป็นระบบทำระดับตำบล ไม่ใช่ทำเป็นเรื่องๆ เป็นอย่างๆ ต่างคนต่างทำ อีกต่อไป ไม่ว่าจะเป็นระบบเศรษฐกิจและระบบสังคม ระบบการเรียนรู้และระบบการจัดการ โดยชาวบางลึกเชื่อมั่นว่า ชีวิตจะต้องดีขึ้นอย่างแน่นอน เพราะนี่คือกระบวนการพัฒนาที่พวกเขาเป็นผู้ทำแผน กำหนดชะตาชีวิตของตนเอง (นิรมล โลไทยสงค์ และคณะ, 2545)

2.1.2 การจัดการความรู้

การจัดการความรู้ (Knowledge Management) หมายถึง การจัดการกับ ฐานความรู้ (Knowledge Base) ซึ่งความรู้สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ความรู้ที่สามารถ ค้นหาได้จากเอกสารที่มีอยู่ และความรู้ที่สั่งสมเป็นทักษะ ประสบการณ์ที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ให้ สามารถสะสมรวบรวมองค์ความรู้ต่างๆ และนำเอาความรู้เหล่านั้นมาแบ่งปันกัน (Knowledge Sharing) ให้กับทุกคนในองค์กรเพื่อใช้ในการพัฒนาคน พัฒนางาน และพัฒนาองค์กร ภายใต้ทุน ทางสังคมของแต่ละชุมชน

ชนิดของความรู้

Dr. Ryoko Toyama (Associate Professor, Graduate School of Knowledge Science, Japan Advanced Institute of Science and Technology) อ้างถึงใน (ยุทธานุ แซ่เตียว, 2548) ได้อธิบายถึงชนิดของความรู้ว่าสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่

1). Tacit Knowledge : เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์ หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคลในการเข้าใจสิ่งต่างๆอย่างลึกซึ้ง เป็นความรู้ที่สื่อสารออกมาได้ยากไม่สามารถถ่ายทอดเป็นคำพูด ลายลักษณ์อักษร หรือตัวเลขได้ เช่น ทักษะในการทำงาน ทักษะในงานฝีมือ การคิดเชิงวิเคราะห์ปัญหา เป็นต้น

2). Explicit Knowledge : เป็นความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผล สามารถรวบรวมถ่ายทอดออกมาได้ในหลายรูปแบบ เช่น ลายลักษณ์อักษร ทฤษฎี สูตร ตัวเลข หรือคู่มือต่างๆ

เป้าหมาย ก็คือ การทำให้ความรู้แบบ Tacit ซึ่งเป็นลักษณะของทักษะ ฝีมือ ถ่ายทอดได้ยาก กระจายออกไปสู่ลักษณะ Explicit คือ สามารถถ่ายทอดเรียนรู้กันไ้ระหว่างบุคคล ไปสู่ทีมงานหรือกลุ่ม ไปจนถึงการถ่ายทอดกันในองค์กร หรือแม้แต่วางองค์กรได้

ขั้นตอนในการจัดการความรู้

ในการจัดการรู้มนั้นก็เหมือนศาสตร์แห่งการจัดการอื่นๆ คือ มีการวางแผนและการปฏิบัติ ในขั้นตอนการวางแผนนั้นไม่ได้มีความแตกต่างจากการวางแผนอื่นๆ มากนัก คือ มีการสำรวจสภาพปัจจุบันและการกำหนดเป้าหมาย ส่วนขั้นตอนการนำแผนงานไปปฏิบัตินั้นมีขั้นตอนที่สำคัญคือการพัฒนาความรู้ (Knowledge Generation) และการถ่ายทอดความรู้ (Knowledge Transfer)

1) การสำรวจและการวางแผนความรู้ : การวางแผนความรู้ก็เหมือนกับการวางแผนอื่นๆ คือ การเริ่มสำรวจสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ในปัจจุบันก่อนว่าสถานะปัจจุบันในเรื่ององค์ความรู้ภายในองค์กรเป็นเช่นไร เพื่อให้ทราบสถานะขององค์ความรู้ เมื่อทราบสถานการณ์ปัจจุบันขององค์ความรู้ภายในองค์กร ก็จะสามารถวางแผนด้านความรู้ซึ่งต้องเริ่มจากการกำหนดเป้าหมายในการพัฒนา

- องค์กรต้องการความรู้ด้านใดเพิ่มเติมในแต่ละวัตถุประสงค์ทางกลยุทธ์
- บุคคลในองค์กรต้องการความรู้เพิ่มเติมด้านใดเพิ่มเติม
- ความรู้ที่ต้องการเพิ่มเติมก่อประโยชน์ต่อองค์กรอย่างไร

เมื่อได้เป้าหมายในการพัฒนาความรู้ที่ชัดเจนแล้ว ขั้นตอนต่อไปก็ต้องจัดทำแผนปฏิบัติ ซึ่งมีรายละเอียด 2 ส่วน คือ

- แหล่งพัฒนาความรู้ : สิ่งสำคัญที่ต้องทราบ คือ แหล่งความรู้ ช่วงเวลา และงบประมาณ

- การถ่ายทอดความรู้ : สิ่งสำคัญที่ต้องทราบ คือ ความรู้ใดจะให้ใครหรือหน่วยงานใดเป็นศูนย์การรวบรวมและกระจายความรู้ จะต้องใช้สื่อใดเพิ่มเติมบ้าง กิจกรรมในการถ่ายทอดความรู้ที่จะปฏิบัติ งบประมาณที่ต้องใช้

2) การพัฒนาความรู้ (Knowledge Generation) : ในที่นี้เน้นการนำความรู้เข้ามาภายในองค์กร โดยใช้วิธีดังต่อไปนี้

- การพัฒนาความรู้จากภายนอก เช่น การซื้อหนังสือทางวิชาการ การตัดข่าวมาสรุป การเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ การหาทีมงานจากภายนอกองค์กรเข้ามาร่วมทีมหรือแม้กระทั่งการซื้อ Solution สำเร็จรูปจากที่ปรึกษามาช่วยออกแบบระบบงานบางอย่างหรือเครื่องมือทางการจัดการเพียงแต่เราไม่ต้องคิดเอง

- การพัฒนาความรู้ภายใน โดยทั่วไปแล้วมักเป็นการพัฒนาโดยหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นเพื่อดูแลงานด้านนี้โดยเฉพาะเช่นหน่วยวิจัยและพัฒนาซึ่งเป็นรูปแบบที่พบเห็นได้บ่อยๆ นอกจากนั้นยังมีรูปแบบการบันทึกเรื่องราวและวิเคราะห์ผลการดำเนินงานในอดีตที่ผ่านมาองค์กรประสบความสำเร็จหรือไม่ มีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวขององค์กร ทั้งนี้การวิเคราะห์หมีไข่ทำเฉพาะในภาพรวมองค์กรเท่านั้น แต่ต้องรวมถึงการวิเคราะห์ผลการดำเนินงานในแต่ละด้าน เช่น ด้านบุคลากร ด้านการตลาด เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น อาจเรียกว่า “กรณีศึกษา” ซึ่งช่วยในการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์จากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งได้กรณีศึกษาเป็นเครื่องมือที่ใช้กันอย่างแพร่หลายทำให้การพัฒนาบุคลากรเป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นด้วย

3) การถ่ายทอดความรู้ (Knowledge Transfer) และการแบ่งปันความรู้ (Knowledge Sharing) คือ กระบวนการที่ทำให้ความรู้ที่พัฒนามีการแพร่กระจายไปสู่บุคลากรที่เป็นเป้าหมายในกระบวนการถ่ายทอดความรู้นั้นแต่ละอย่างก็มีเป้าหมายแตกต่างกันไป ใน 2 ลักษณะคือ

- เน้นประสิทธิภาพหรือให้การแพร่กระจายขององค์ความรู้นั้น เป็นไปอย่างรวดเร็วที่สุดมีต้นทุนต่ำที่สุด การให้ความรู้ในสิ่งที่ต้องปฏิบัติในองค์กรร่วมกัน

- เน้นประสิทธิผล หรือ ให้การแพร่กระจายขององค์ความรู้นั้นเป็นไปอย่างครบถ้วนมีการตกหล่นน้อยที่สุด

ในการถ่ายทอดความรู้ หากเรากำหนดกลยุทธ์ในการถ่ายทอดความรู้เสียก่อนว่ามีเป้าหมายคือใคร มีปริมาณมากน้อยขนาดไหน เนื้อหาที่มีความสำคัญขนาดไหน มีงบประมาณ

เท่าไร มีความเร่งด่วนมากน้อยเพียงใด ก็จะช่วยให้เราสามารถกำหนดรูปแบบวิธีการในการถ่ายทอดได้อย่างถูกต้อง

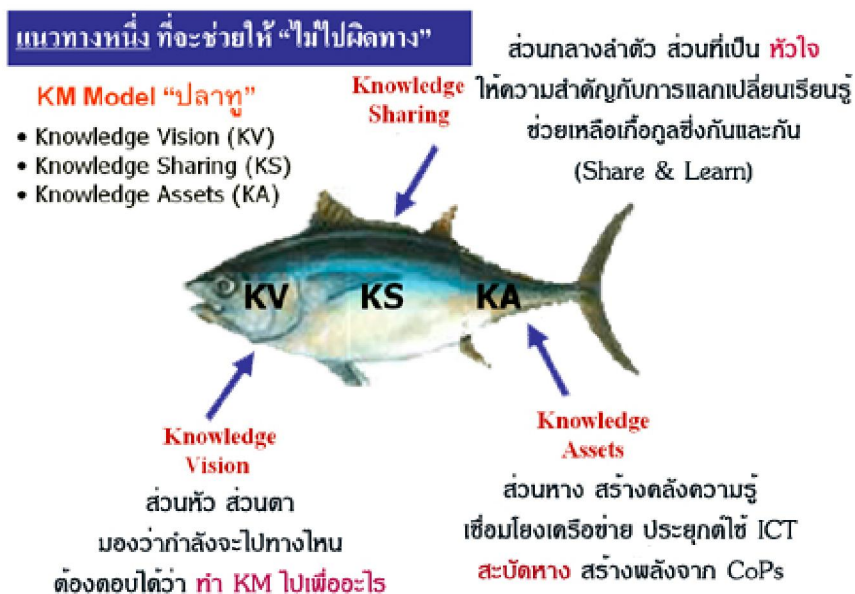
แนวความคิดในการจัดการความรู้ โดยใช้ โมเดลปลา

การจัดการความรู้ (Knowledge Management – KM) ซึ่งใช้ โมเดลปลา ที่เปรียบเทียบการเรียนรู้เหมือนกับปลา มี 3 ส่วน คือ

- ส่วน “ หัวปลา ” (Knowledge Vision-KV) หมายถึง ส่วนที่เป็นเป้าหมาย วิสัยทัศน์ หรือ ทิศทางของการจัดการความรู้

- ส่วน “ ตัวปลา ” (Knowledge Sharing – KS) หมายถึง ส่วนของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งเป็นส่วนจะก่อให้เกิดการเรียนรู้แบบเป็นทีมให้เกิดการหมุนเวียนความรู้ ยกกระดับความรู้และเกิดนวัตกรรม

- ส่วน “ หางปลา ” (Knowledge Assets – KA) เป็นส่วนของคลังความรู้ หรือทุนความรู้ ที่ ได้จากการเก็บสะสม เกร็ดความรู้ ที่ได้จากกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตัวปลา ซึ่งเราสามารถ เก็บส่วนของหางปลานี้ด้วยวิธีต่างๆ เช่น ICT ซึ่งเป็นการสกัดความรู้ที่ซ่อนเร้นให้เป็นความรู้ที่เด่นชัด นำไปเผยแพร่และแลกเปลี่ยนหมุนเวียนใช้ (วิจารณ์ พานิช, 2548)

ภาพที่ 1 แนวความคิดในการจัดการความรู้ โดยใช้ โมเดลปลา

เครื่องมือที่ใช้ในการจัดการความรู้

1. กระบวนการ AIC

คือ กระบวนการระดมพลังสร้างสรรค์ชุมชน (Appreciation Influence Control หรือ AIC) เป็นเทคนิคในการประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ โดยการระดมสมอง ทำให้เกิดความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ผลที่ได้จากการประชุมมาจากความคิดของผู้ที่เข้าร่วมประชุมทุกคน มีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

-การสร้างความเข้าใจสภาพของชุมชน และการสร้างภาพของชุมชนในอนาคต (Appreciation หรือ A) เป็นขั้นตอนการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนข้อมูล ข้อเท็จจริงและประสบการณ์ต่างๆ ของสมาชิกในกลุ่ม โดยเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงข้อคิดเห็น รับฟังและหาข้อสรุปร่วมกันอย่างเป็นประชาธิปไตย โดยใช้ (1) การวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชนในปัจจุบัน โดยเริ่มจากการทบทวนอดีตของชุมชนหรือทบทวนการทำงานที่ผ่านมา เพื่อมองเห็นสภาพปัจจุบันและอนาคตที่ชัดเจนขึ้น

-การสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence หรือ I) เป็นขั้นตอนการหาวิธีการที่จะทำให้พัฒนาชุมชนตามเป้าหมายที่กำหนดไว้เป็นขั้นตอนการหามาตรการหรือวิธีการในการพัฒนา และการค้นหาเหตุผล เพื่อจัดลำดับความสำคัญตามความเห็นร่วมกันของผู้ที่เข้าประชุม

-การสร้างแนวปฏิบัติ (Control หรือ C) เป็นขั้นตอนที่นำสิ่งที่ได้จากการวิจัยหรือกิจกรรมต่างๆ มาสู่การปฏิบัติและจัดกลุ่มผู้รับผิดชอบดำเนินงานเพื่อพัฒนาชุมชนของตน โดยแบ่งกลุ่มรับผิดชอบตามความสมัครใจ หรือการตกลงรายละเอียดในการดำเนินงานและมอบหมายงาน (ปาริชาติ วลัยเสถียร และคนอื่นๆ. 2543: 93)

2. กระบวนการพัฒนาโดยการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Development by Action Learning)

ผู้เป็นเจ้าของแนวคิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติ คือ Reg Revans นักวิชาการชาวอังกฤษ ซึ่งพบว่า การเรียนรู้จากการปฏิบัติเป็นวิธีที่ดีที่สุดในการพัฒนาการจัดการ และการพัฒนาองค์กร โดยอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า การกระทำกับการเรียนรู้ต้องเกิดขึ้นควบคู่กันไป ดังคำกล่าวของเขาที่ว่า “ There is no learning without action and no action without learning”

เขาอธิบายว่า องค์กรซึ่งประกอบด้วยบุคคลจะไม่สามารถเจริญก้าวหน้า ถ้าระดับของการเรียนรู้ L (Learning) ไม่เท่ากับหรือมากกว่าระดับของการเปลี่ยนแปลง C (Change) ที่ได้รับ

นอกจากนั้น เขาเห็นว่า การเรียนรู้ ประกอบด้วยองค์ประกอบพื้นฐาน 2 ประการ คือ ความรู้ คำสอน คำแนะนำแบบดั้งเดิมที่กำหนดไว้เป็นแนวทาง และ มุมมองจากการตั้งคำถาม และคิดใคร่ครวญ

จึงอาจสรุปได้ว่า “การเรียนรู้จากการปฏิบัติ” เป็นกระบวนการแก้ปัญหา การพัฒนาบุคคลและองค์กร ที่เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มบุคคลเป็นกลุ่มเล็กๆ เพื่อร่วมกันค้นหาวิธีการแก้ปัญหาสำคัญบางอย่างที่เกิดขึ้น โดยร่วมกันคิด แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ข้อคิดเห็น และ มุมมองระหว่างกัน และในที่สุดนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ร่วมกันไปทดลองแก้ปัญหาและพัฒนางานจริง

การเรียนรู้จากการปฏิบัติ จะช่วยสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในองค์การ ตั้งแต่ในระดับบุคคล กลุ่ม และองค์กร จึงเป็นเครื่องมือหรือเทคนิคที่มีประโยชน์สำหรับการปรับปรุงการดำเนินงาน การเรียนรู้ และการคิดค้นสิ่งใหม่สำหรับอนาคต การทำงานเป็นทีม การเพิ่มผลผลิต การพัฒนาตนเองในการตัดสินใจ ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น การรับฟัง การสื่อสาร ภาวะผู้นำ และการสร้างความมั่นใจ

องค์ประกอบของกระบวนการการเรียนรู้จากการปฏิบัติ

1). ปัญหา (Problem)

หมายรวมถึง ประเด็น ข้อขัดข้อง โทกงานหรือโครงการที่เกิดขึ้นจริง ไม่ใช่สมมติ หรือจำลองขึ้นมา เป็นสิ่งที่ “จุดประกาย” ให้เกิดเวทีของการเรียนรู้จากการปฏิบัติ ซึ่งทีม บุคคล หรือองค์การให้ความสำคัญตามหน้าที่รับผิดชอบ เปิดโอกาสเพื่อการทดสอบ ความคิด ทดลอง ความรู้ที่เป็นผลจากการเรียนรู้ และการคิดใคร่ครวญ ปัญหามักเป็นสิ่งที่ทุกคนเห็นว่า โดดเด่น ควรให้ความสนใจ ใส่ใจ เกิดซ้ำแล้วซ้ำอีก ยังไม่มีแนวทางแก้ไขที่ชัดเจน สมาชิกในกลุ่มอาจ พิจารณา ปัญหาใดปัญหาหนึ่งร่วมกันหรือแบ่งกันพิจารณาหลายๆ ปัญหา อาจจะเป็นประเด็น ปัญหาในระดับยุทธศาสตร์ (ทำอะไร เมื่อใด) หรือ ปัญหาในระดับปฏิบัติการ (ทำอย่างไร)

2). กลุ่ม (Set or Group)

คือ บุคคลจำนวน 4-8 คน Reg Revans เรียกกลุ่มของ AL ว่า “สหายในยามยาก” (Comrades in Adversity) ที่สนใจและเห็นความน่าท้าทายของปัญหา แม้ว่าจะหาหนทางแก้ไขได้ไม่ถนัดนัก สมาชิกกลุ่มควรมาจากหน่วยงานข้ามสายงานมีความรู้ความสามารถที่หลากหลาย หรือเป็นบุคคลผู้มีส่วนได้เสียกับการดำเนินงาน นโยบาย สินค้า หรือบริการ

3). กระบวนการซักถามและการสะท้อนมุมมอง (Questioning and Reflection)

การซักถามมีความสำคัญมากต่อการดำเนินการตามแนวทางของ AL การซักถาม ในขณะพูดคุยจะก่อให้เกิดแนวคิดมุมมองที่หลากหลาย การซักถามทำให้สมาชิกมีเวลาได้ครุ่นคิด

รับฟัง คิดต่อยอดอย่างสร้างสรรค์ คำถามจะเชื้อต่อการสร้างความเข้าใจ เปิดตนต่อแง่คิด มุมมอง และแนวทางใหม่ๆ การพูดคุยซักถามจะก่อให้เกิดการเสวนาสร้างสรรค์ เป็นโอกาสเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การแก้ไขและสร้างความสามัคคีในกลุ่ม

4). แนวทางแก้ไข (Problem Solution)

การครุ่นคิดใคร่ครวญจะไร้ผล หากไม่มีการกระทำสนับสนุนให้ทราบว่าแนวทางแก้ไขปัญหานั้นเมื่อนำไปปฏิบัติแล้วให้ผลเช่นไร ถูกต้อง ประหยัด คุ่มค่า รวดเร็ว ดีกว่าจริงหรือไม่ การเรียนรู้ที่แท้จริงเกิดเมื่อมีการกระทำ ทดสอบความคิด ข้อเสนอแนะ หากมี reflection ควบคู่ไปกับ action จะสามารถเปลี่ยนแปลง สร้างคุณค่าเพิ่ม ผู้ที่เกี่ยวข้องกับ AL พึงแสวงหาแนวทางริเริ่มผลักดัน นำเอาข้อเสนอแนะที่ได้รับ หรือแนวทางนั้นไปปฏิบัติ การปฏิบัติแต่ละครั้งให้ครบวงจรนั้น จะช่วยการเรียนรู้มีพลังเป็น “วิชาจรณสัมปณโณ” คือความรู้ที่ถึงพร้อมด้วยการปฏิบัติโดยแท้ สร้างคุณค่าเพิ่มที่มีค่า มีความหมายมากขึ้นๆ ในทุกโอกาสการเรียนรู้

5). การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (Continuous Learning)

คือ การไม่หยุดนิ่ง ไม่ทำแบบเดิมๆ ก่อนทำทุกครั้งต้องมีการคิดสภาพปัญหา คิดใคร่ครวญทางเลือกที่เหมาะสมเพื่อการแก้ไข สร้างแนวทางการแก้ปัญหาให้ดีกว่าเดิม การพูดคุยกันก่อให้เกิดการตรวจสอบความคิด ความเชื่อของตนอยู่เสมอ มีการปรับเปลี่ยนเลือกใช้แนวทางแก้ไขปัญหามาตามสมมติฐานที่ตนตั้งไว้ ทำให้มีการยืดหยุ่น สร้างแนวทางทำงานใหม่ๆ ที่ดีกว่าเดิมยังประโยชน์แก่ทีมงานและองค์กร ซึ่งจำเป็นต้องมีการเรียนรู้ การคิดใคร่ครวญเช่นนี้ อย่างต่อเนื่อง

6). ผู้สนับสนุนการเรียนรู้ (Learning Coach)

ประสิทธิภาพของการดำเนินการ AL จะได้ผลสูงสุดจะต้องมีผู้สนับสนุนการเรียนรู้ของกลุ่ม ที่แสดงบทบาทมากกว่าการเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ที่มุ่งความสนใจที่กระบวนการกลุ่มว่าเกิดอะไรขึ้นเป็นสำคัญมาสู่แสดงบทบาทในฐานะที่ปรึกษากระบวนการของ AL (Process Consultant) ที่ต้องคิดว่า ทำไมถึงเกิด เกิดได้อย่างไร มีมุมมองที่กว้าง คิดเป็นระบบ สามารถให้ข้อมูลย้อนกลับได้ดี ตามจริง มีศิลปะในการโน้มน้าว คอยรับฟังความต้องการ และอ่านความรู้สึกของกลุ่ม สามารถกำหนดปัญหา นำเข้าสู่การอภิปรายของทีม จำกัดแนวทางการพูดคุย เพื่อให้ได้ข้อสรุป มีการให้ข้อมูลย้อนกลับ มีการวางแผน การจัดระเบียบ การใช้ความยืดหยุ่นร่วมกัน ผลักดันการปฏิบัติ เช่น การคำนึงถึงคุณภาพ การเรียนรู้ เพื่อสร้างความสำเร็จที่ดีกว่าเดิม (สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน, 2545)

2.1.3 การจัดการความรู้ของชุมชน

หมายถึง การนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติ เป็นการจัดและทำให้สามารถนำความรู้มาใช้ประโยชน์เพื่อการแก้ไขปัญหา ซึ่งชุมชนมีกลไกการจัดการความรู้ใน 3 ระดับ ที่เชื่อมโยงกัน ได้แก่ตัวบุคคล เครือข่ายชุมชน และองค์กรภายนอก

1.ตัวบุคคล : การทำผ่านตัวปัจเจกบุคคลที่เป็นผู้นำธรรมชาติ หรือผู้นำบารมี อันเนื่องมาจากการเป็นผู้มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ที่ “ทวนกระแส” ให้ข้อคิดเห็นใหม่ๆ ที่สร้างสรรค์ น่าสนใจ และสามารถประพฤติปฏิบัติได้อย่างน่าศรัทธาเลื่อมใสเป็นตัวอย่างที่ดีแก่สมาชิกได้

2.เครือข่ายชุมชน (องค์กร สถาบัน) : เป็นความสัมพันธ์ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ ที่ใช้ฐานความรู้และปัญญาในการขับเคลื่อนทางสังคม เครือข่ายในลักษณะนี้เป็นเครือข่ายกระบวนการเรียนรู้ที่เสริมสร้างความรู้ใหม่อย่างต่อเนื่อง เกิดพลังในการนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติได้กว้างขวาง เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นการระดมพลังของผู้มีประสบการณ์ในการสร้างความคิดหรือวิธีการใหม่ๆ ในการนำมาใช้ประโยชน์ ความสัมพันธ์ทางสังคมในเครือข่ายที่เกิดขึ้นมีลักษณะแนวราบ ใช้ความเป็นมิตรเป็นหุ้นส่วนแบ่งปันประสบการณ์จากการปฏิบัติมากกว่าการสั่งการแบบแนวดิ่ง

3.องค์กรภายนอก : มีบทบาทที่สำคัญในการเป็นภาคีพันธมิตรมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้องค์กร สถาบัน หรือเครือข่ายชุมชน ทั้งนี้เพราะชุมชนยังต้องการการหนุนเสริมจากนักพัฒนาและหน่วยงานภายนอกที่สามารถให้ข้อคิดและแนวทางปฏิบัติในด้านการจัดตั้งชุมชน เทคนิคการบริหารจัดการ (กลุ่ม องค์กร และเครือข่ายชุมชน) ด้านวิชาการและด้านการประสานงานในเรื่องต่างๆ โดยเฉพาะการประสานแหล่งทุนสนับสนุนกิจกรรมที่องค์กรและเครือข่ายชุมชนจำเป็นต้องใช้งบประมาณภายนอกมาช่วยสนับสนุนในการดำเนินการ

สรุปบทเรียนจากการจัดการความรู้ของชุมชนศรีชะอโคก พบว่า องค์ความรู้ของชุมชนทั้งในเรื่องระบบบุญนิยม และเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นแนวคิดที่มีจุดกำเนิดมาจากการคิดค้นและเผยแพร่ผ่านคำสอนของท่านสมณะโพธิรักษ์แก่เครือข่ายชาวอโคกนั้น ได้ถูกนำมาปรับประยุกต์ใช้ในการสร้างและพัฒนาชุมชนศรีชะอโคกมาเป็นเวลานานกว่า 30 ปี ของการจัดตั้งชุมชนศรีชะอโคก ปัจจุบันกล่าวได้ว่าบทเรียนและประสบการณ์ดังกล่าวได้เป็นที่รู้จัก ยอมรับกันอย่างกว้างขวางเนื่องจากบรรลุผลความสำเร็จที่เกิดจากการประยุกต์ใช้แนวคิด หลักการ แนวทางของระบบบุญนิยมและเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือ

1.การสร้างและพัฒนาคน ชุมชนศรีชะอโคกจะให้ความสำคัญกับการพัฒนาสมาชิกในชุมชนเพื่อเป็นแกนหลักในการสืบทอดอุดมการณ์ ขับเคลื่อนงานต่างๆ ในชุมชนแนวทาง

ที่ใช้ในการสร้างและพัฒนาสมาชิก จะมุ่งเน้นการพัฒนาทางด้านจิตใจ โดยการเผยแพร่หลักธรรม คำสอนของพระพุทธศาสนาและแนวคิดระบบบุญนิยมแก่สมาชิกเพื่อนำไปปฏิบัติ สิ่งเหล่านี้ทำให้ สมาชิกศรีษะอโศกมีชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย สมถะ ยึดมั่นและปฏิบัติตนอยู่ในหลักศีลธรรม มีจิตใจ เสียสละไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน จัดเป็นความสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพของคนในชุมชน นอกจากนี้ยังมีการขยายผลสู่ภายนอกด้วย

2.การสร้างชุมชนเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ บนพื้นฐานหลักการระบบบุญนิยม และเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ชุมชนศรีษะอโศกมีความเข้มแข็ง อันมีพื้นฐานมาจากอุดมการณ์ ความเชื่อ ความศรัทธา การปฏิบัติตนของสมาชิกในชุมชน การมีส่วนร่วมและความรู้สึกเป็นเจ้าของของชุมชน ในด้านความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนนั้น กล่าวได้ว่า ชุมชนสามารถผลิตปัจจัยพื้นฐานในการดำเนินชีวิตได้อย่างเพียงพอต่อความจำเป็นในการบริโภคของสมาชิกทุกคนในชุมชน ช่วยลดการพึ่งพาจากภายนอก นอกจากนี้ ยังมีผลผลิตเหลือเพื่อแจกจ่ายหรือจำหน่ายแก่ญาติธรรม และคนภายนอกชุมชน ในราคาถูกตามหลักการของธุรกิจบุญนิยม ซึ่งไม่เน้นเรื่องการค้าแสวงหากำไร ดังเช่นธุรกิจในระบบทุนนิยม โดยทั่วไป

3.การขยายผลสู่ชุมชนอื่น จากการเป็นชุมชนต้นแบบในการสร้างชุมชน ทางเลือก/ชุมชนทวนกระแส ตามแนวทางระบบบุญนิยมเป็นแห่งแรกในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้มีชุมชนหน่วยงานภายนอกมาศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนประสบการณ์เป็นจำนวนมาก ส่งผลให้ความรู้ในเรื่องการสร้างชุมชนระบบบุญนิยมและชุมชนที่มีความสามารถในการพึ่งตนเองตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย เกิดการนำบทเรียนประสบการณ์ไปปรับใช้ ปัจจุบันเกิดเครือข่ายชุมชนอโศกในภาคตะวันออกเฉียงเหนือรวม 21 แห่ง นอกจากนี้ ยังเกิดการขยายความคิดสู่ญาติธรรมในจังหวัดศรีสะเกษ และได้รวมตัวจัดตั้งกลุ่มศรีสะเกษเพื่อแลกเปลี่ยนและหนุนเสริมกันภายในจังหวัดอีกด้วย (รัตนา โตสกุล และคณะ, 2549)

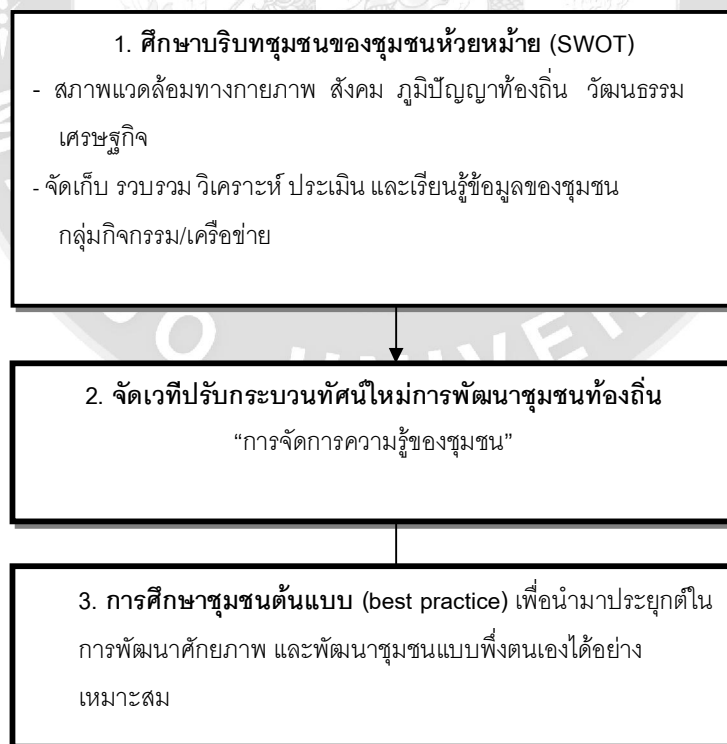
2.1.4 ความเข้มแข็งของชุมชน

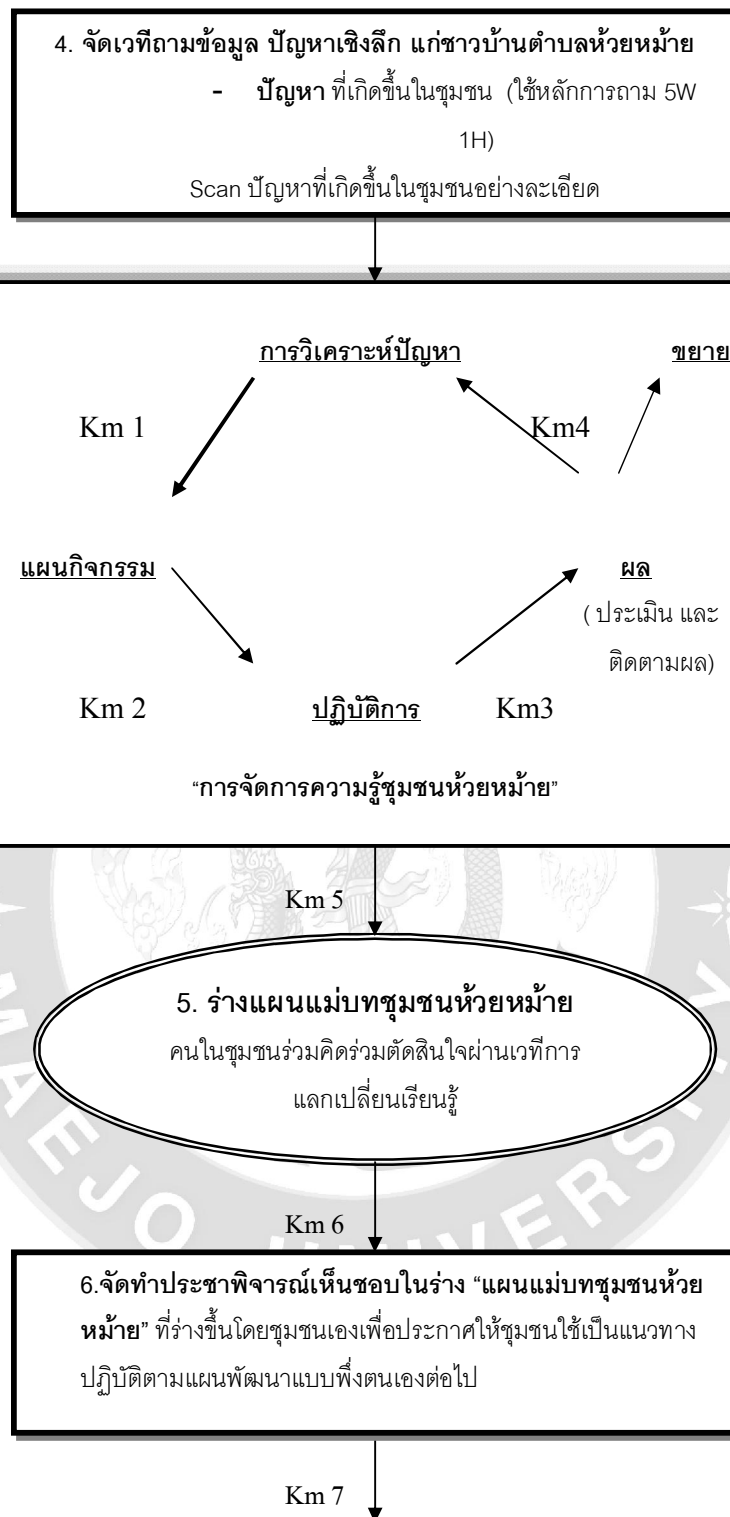
ความเข้มแข็งของชุมชน (The strengthening) หมายถึง การที่สมาชิกในชุมชนมีความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อให้ประโยชน์ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนได้โดย

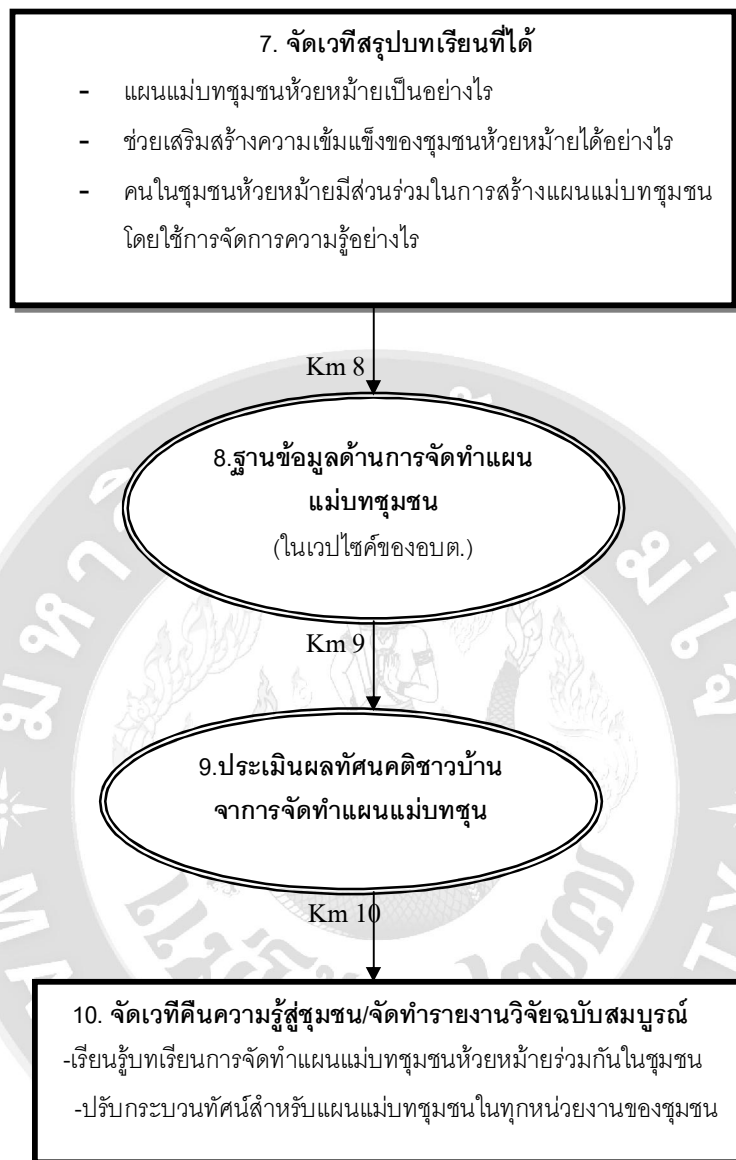
- มีความสามารถพึ่งตนเองได้ (Self-Reliance)
- มีการรวมตัวขององค์กรประชาชน (People's Organization)
- การมีส่วนร่วมของประชาชน (Participation)
- มีความเป็นธรรมในสังคม (Equity)

ชุมชนเข้มแข็ง เป็นผลของกระบวนการพัฒนาที่อาศัยภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่รู้จักวิเคราะห์ศักยภาพของตนเอง รู้จักเก็บข้อมูลชุมชนด้วยตนเอง รู้จักวางแผนแม่บทและดำเนินการตามแผนนั้นด้วยตนเอง เป็นกระบวนการที่อาศัยปัญญานำหน้าไม่ใช่เงินนำหน้าอย่างที่ผ่านมาเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ต้องใช้เวลาต่อเนื่องนานเป็นปีๆ ไม่ใช่แค่เดือนสองเดือน ชุมชนเข้มแข็ง ไม่ได้เริ่มจากการวิเคราะห์ปัญหา เพราะปัญหานั้นมีให้เห็นทุกวัน มีให้คิดอยู่ตลอดเวลา เพราะฉะนั้นชุมชนเข้มแข็งต้องเริ่มจากการค้นพบศักยภาพของตนเอง ค้นพบภูมิปัญญาของตนเอง ค้นพบแนวทางที่จะพัฒนาตนเอง จาก “ทุน” เดิมที่มีอยู่ กระบวนการเรียนรู้ไปสู่การทำแผนแม่บทไม่ได้เริ่มจากการถามชาวบ้านว่าอยากได้อะไร อยากทำอะไร แต่มาจากการคลุกคลีเรียนรู้ “ภาษาชาวบ้าน” ซึ่งหมายถึงความรู้สึนึกคิดที่แท้จริงของพวกเขา เคารพพวกเขาอย่างจริงจัง และประสานให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งผู้ประสานและชาวบ้าน เป็น “เครือข่าย” เป็น “เครือข่าย” ทางสังคมวัฒนธรรม ดังนั้นกระบวนการและเครือข่าย จึงเป็นการส่งเสริมให้เกิดชุมชนเข้มแข็งอย่างแท้จริง (<http://www.nfe.go.th/13/banprak/social/social112.htm>; 6 ตุลาคม 2549)

2.2 กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

(RESEARCH METHODOLOGY)

3.1 ระเบียบวิธีวิจัย

3.1.1 วิธีการเก็บข้อมูลและแหล่งข้อมูล

1) ข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) ได้จากการสอบถามข้อมูลเบื้องต้นจากสังกัดหน่วยงาน ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับชุมชน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยหม้าย เครือข่ายกลุ่มอาชีพ กลุ่มผู้สูงอายุ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน 17 หมู่บ้าน หน่วยอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวง กลุ่มรักดอยหลวง ตลอดจนนักวิชาการท้องถิ่นที่เป็นผู้เชี่ยวชาญหรือได้ศึกษาเกี่ยวกับชุมชน โดยมีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก รวมถึงมีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม มีการศึกษาเรียนรู้และสรุปบทเรียนผ่านเครื่องมือการจัดการความรู้อย่างมีส่วนร่วมโดยให้คนในชุมชนห้วยหม้ายมีส่วนร่วมในการคิด ทำ แก้ปัญหา พัฒนา ประเมินผล ร่วมกับนักวิจัยทุกขั้นตอน

2) ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) ได้จากการศึกษาเอกสารของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น ข้อมูลด้านสถิติต่างๆ แผนที่ ข้อมูล กชช 2 ค. ข้อมูล จปฐ. สิ่งตีพิมพ์ วารสาร บทความ ตลอดจนเอกสารต่างๆในชุมชนและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนห้วยหม้าย

3.1.2 วิธีการประมวลผลและสังเคราะห์ข้อมูล

เป็นการวิเคราะห์สาระ (Content Analysis) พิจารณาจากข้อมูลเอกสาร และข้อเท็จจริงที่ได้จากการสำรวจ สัมภาษณ์และสังเกตการณ์ในพื้นที่เป้าหมาย โดยนำข้อมูลที่ได้ในแต่ละกิจกรรมนำมาจัดระเบียบข้อมูลใหม่ โดยการจำแนกประเภทเป็นหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์การศึกษาและกิจกรรม แล้วนำมาวิเคราะห์ควบคู่บริบท รวมทั้งการเปิดเวทีสรุปผลการปฏิบัติงานในแต่ละขั้นตอนของการวิจัย ซึ่งมีชุมชนและทีมวิจัยร่วมวิเคราะห์ กำหนดตัวชี้วัด และประมวลผลร่วมกัน โดยยึดประชาชนในชุมชนเป็นศูนย์กลางบนพื้นฐานกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนแบบมีส่วนร่วม

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่

3.2.1 นักวิจัยและทีมวิจัย

3.2.2 สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยหม้าย

3.2.3 ชาวบ้าน/อาสาสมัครในชุมชนห้วยหม้ายที่ร่วมดำเนินการ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยหม้าย สถานศึกษาในตำบลห้วยหม้าย เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวง วัดห้วยหม้าย กำนันและผู้ใหญ่บ้านจากทั้ง 17 หมู่บ้านในตำบลห้วยหม้าย

3.3 วิธีการขั้นตอนการวิจัยในชุมชนห้วยหม้าย

การวิจัยการพัฒนาแผนแม่บทชุมชนโดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนห้วยหม้าย ครั้งนี้ ใช้รูปแบบกระบวนการจัดการความรู้และสร้างองค์ความรู้ท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วม (Knowledge Management & Learning Community) ของคนในชุมชนห้วยหม้ายร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อจัดการปัญหาและค้นหาแนวทางการแก้ไขปัญหาในชุมชน ด้วยการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมพัฒนาด้วยคนในชุมชนห้วยหม้ายเอง จัดเวทีพูดคุยสะท้อนปัญหาสู่แนวทางแห่งปัญญาร่วมกัน มีวิธีการดำเนินการวิจัย 10 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 : ศึกษาบริบทของชุมชนห้วยหม้าย

การดำเนินการขั้นนี้มุ่งสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้วิจัยและสมาชิกในชุมชน เพื่อทราบถึงทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางทรัพยากรที่สำคัญของชุมชนห้วยหม้ายโดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูลองค์ความรู้ของชุมชนแก่คณะผู้วิจัยและชาวบ้านด้วยกันได้รับทราบ โดยจัดเวทีชาวบ้านในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ศักยภาพของชุมชนร่วมกันในชุมชนก่อให้เกิดองค์ความรู้ และคนในชุมชนรู้จักชุมชนของตนเองดีขึ้น

สำหรับวิธีการศึกษาบริบทของชุมชนห้วยหม้าย มี 2 วิธี ดังนี้

1. ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง : โดยการศึกษาของมูลพื้นฐานจากการรวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานราชการที่สำคัญทั้งในระดับจังหวัดและอำเภอเกี่ยวกับชุมชนห้วยหม้าย เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่การศึกษาในภาพรวม การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐานทางด้านสถิติต่างๆ แผนที่ ฯลฯ ของหน่วยงานราชการทั้งในระดับจังหวัดและอำเภอเพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นฐานทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ฯลฯ และประมวลข้อมูลในระดับตำบลและหมู่บ้าน จากข้อมูล กชช 2 ค. และข้อมูล จปฐ. เพื่อทราบข้อมูลพื้นฐานของชุมชนบ้านห้วยหม้าย อำเภอสอง จังหวัดแพร่

2. สอบถามข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับชุมชนห้วยหม้าย เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์จากชาวบ้านจริงๆ จากการสุ่มเข้าไปสอบถามชาวบ้าน จำนวน 17 ครัวเรือน จาก 17 หมู่บ้าน ในตำบลห้วยหม้าย เพื่อให้ได้ข้อมูลจากพื้นที่จริงๆ เปรียบเทียบข้อมูลจากการทบทวนเอกสารอีกครั้งหนึ่ง

ประเด็นในการค้นหาข้อมูลชุมชนห้วยหม้าย ประกอบด้วย

1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ สังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม เศรษฐกิจ

- ประวัติศาสตร์ชุมชน ข้อมูลกายภาพ (ภูมินิเวศ) แผนที่ชุมชน ข้อมูลประชากร การศึกษา อาชีพ สังคม วัฒนธรรม ฯลฯ

- ข้อมูลทางเศรษฐกิจของครอบครัวและชุมชน เพื่อทราบถึงสถานการณ์ด้านเศรษฐกิจ ปัญหาหนี้สินของชุมชนห้วยหม้าย

2. ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของบริบทชุมชนต่อผลกระทบที่ได้รับ เพื่อทราบถึงความเป็นอยู่ของชุมชนห้วยหม้ายในอดีต ปัจจุบันว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร และเพื่อทราบถึงผลกระทบที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านชุมชนห้วยหม้าย

ขั้นตอนที่ 2 : จัดเวทีปรับกระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นโดยใช้การจัดการความรู้ของชุมชน

การดำเนินการขั้นที่สองนี้ จัดขึ้นโดยคณะวิจัยเป็นเสมือนพี่เลี้ยงที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดเวทีอบรมให้ความรู้ในเรื่องของ “แผนแม่บทชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนโดยใช้การจัดการความรู้” เพื่อให้ชาวบ้านห้วยหม้ายเข้าใจความหมาย และเข้าใจกระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นการชี้แนะแนวทางที่ชุมชนสามารถดำเนินการจัดการความรู้ซึ่งอยู่ในตัวชุมชนได้เอง โดยชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนห้วยหม้ายโดยยึดการพึ่งตนเอง โดยเน้นให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนแม่บทของชุมชนในแบบฉบับของชุมชนห้วยหม้ายและสามารถนำมาใช้ได้จริงในชุมชน เป็นการจุดประกายให้ชุมชนร่วมคิด ร่วมค้นหาองค์ความรู้ด้วยตัวของชุมชนเอง โดยเชิญตัวแทนจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในตำบลห้วยหม้ายเข้าร่วมการอบรมครั้งนี้ ประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยหม้าย รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยหม้าย กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มอาชีพ กลุ่มแม่บ้าน เจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวง พัฒนาการชุมชนตำบลห้วยหม้าย ประธานกลุ่มเยาวชน (กลุ่มรักษาดอยหลวง) ผู้ใหญ่บ้านทั้ง 17 หมู่ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยหม้าย ทั้ง 17 หมู่ ผู้อำนวยการโรงเรียนเวียงเทพวิทยา เจ้าอาวาสวัดห้วยหม้าย

เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยตำบลห้วยหม้าย เป็นต้น ซึ่งได้รับการตอบรับเป็นอย่างดีจากสมาชิกในชุมชน

ขั้นตอนที่ 3 : สัมภาษณ์แบบเจาะลึกแกนนำชุมชนเพื่อศึกษาบริบทชุมชนห้วยหม้าย

การดำเนินการในขั้นที่สามนี้ เป็นการสอบถามข้อมูลบริบทชุมชนห้วยหม้ายแบบเจาะลึก เพื่อดูความน่าเชื่อถือของข้อมูลใน 3 ระดับ คือ ข้อมูลด้านเอกสาร ข้อมูลเชิงประจักษ์จากการสอบถามจากชาวบ้าน และข้อมูลจากแกนนำชุมชนทั้ง 17 หมู่บ้านในตำบลห้วยหม้าย (ประกอบด้วย สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และผู้ใหญ่บ้าน ทั้ง 17 หมู่บ้านในตำบลห้วยหม้าย) ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและน่าเชื่อถือ หากข้อมูลตรงกันทั้ง 3 ระดับ

ขั้นตอนที่ 4 : จัดเวทีถามข้อมูล ปัญหาและศักยภาพเชิงลึก แก่ชาวบ้านตำบลห้วยหม้าย

การดำเนินการในขั้นที่สี่ เป็นการดำเนินการร่วมกันระหว่างนักวิจัยและสมาชิกในชุมชนในการจัดเวทีสอบถามข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับปัญหาและศักยภาพของชุมชนห้วยหม้าย ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเกษตร โครงสร้างพื้นฐาน การศึกษา ด้านสาธารณสุข รวมถึงการจัดการป่าไม้ในชุมชนห้วยหม้าย โดยมีผู้ให้ข้อมูลจากหลากหลายภาคส่วน

4.1 สภาพปัญหาในตำบลห้วยหม้าย : ข้อมูลปัญหาชุมชนในอดีตและวิธีแก้ไขที่ชุมชนเคยใช้ ข้อมูลปัญหาชุมชนในปัจจุบัน (ปัญหา สาเหตุ สภาพที่เป็นจริงของปัญหา ข้อมูลเชิงปริมาณ และความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันของแต่ละปัญหา) ปัญหาชุมชนที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้ (การคาดการณ์)

- การวิเคราะห์ปัญหา โดยให้คนในชุมชนเป็นผู้วิเคราะห์ปัญหาเอง
- วิเคราะห์กิจกรรมที่ชุมชนเคลื่อนไหวอยู่ : ให้ชาวบ้านร่วมบอกถึงกิจกรรมที่

ชุมชนห้วยหม้ายเคยจัดทำตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันว่ามีกิจกรรมอะไรบ้าง โดยแบ่งประเด็นต้นแบบด้านการเกษตร ด้านการดูแลสุขภาพคุณภาพ ด้านการจัดการทุน เป็นต้น เป็นองค์ความรู้ที่มีอยู่แล้วในชุมชน

- ให้ชาวบ้านร่วมบอกถึงวิธีการปฏิบัติทำอย่างไร ใช้วิธีการใดในกิจกรรมที่ชุมชนห้วยหม้ายเคลื่อนไหวอยู่

- ผล /การขยายผล : แกนนำชาวบ้านร่วมวิเคราะห์ผล ประเมินและติดตามผลการดำเนินงานที่ผ่านมาอย่างไร ได้บทเรียนอะไรบ้าง

4.2 แกนนำชาวบ้านร่วมให้ข้อมูลศักยภาพของชุมชน องค์ความรู้ของชุมชน ห้วยหม้ายที่เคลื่อนไหวในพื้นที่ ทั้งที่เป็นบุคลากร/ผู้รู้/ปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน ความรู้และทรัพยากรในพื้นที่ห้วยหม้าย วิเคราะห์ระดมความคิดเห็น เพื่อประเมินระดับของศักยภาพ และสกัดเป็นศักยภาพของชุมชนห้วยหม้ายที่มีความเป็นไปได้ในการพัฒนาหรือควรได้รับการพัฒนาต่อไป

4.3 ถอดบทเรียนปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนและกิจกรรมที่ชุมชนห้วยหม้ายขับเคลื่อนอยู่โดยใช้การจัดการความรู้ ผ่านเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และมีการถอดบทเรียนอย่างต่อเนื่อง

สำหรับวิธีการศึกษาชุมชนห้วยหม้าย มี 2 วิธี ดังนี้

- 1.สังเคราะห์จากรายงานประจำปีของชุมชนห้วยหม้าย
- 2.สัมภาษณ์ focus group แก่ผู้นำกลุ่ม กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน / สมาชิกในชุมชนห้วยหม้าย เยาวชน แม่บ้าน พระ กลุ่มผู้สูงอายุ/ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง(อบต. เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ฯลฯ)
- 3.การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม

ขั้นตอนที่ 5 : จัดทำร่างแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้าย

การดำเนินการในขั้นที่ห้า คณะนักวิจัยเป็นเสมือนพี่เลี้ยงที่คอยเป็นผู้อำนวยในเรื่องเวทีจัดทำร่างแผนแม่บทชุมชน สำหรับกระบวนการจัดทำร่างแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายเป็นหน้าที่ของสมาชิกในชุมชนโดยดำเนินการให้คนในชุมชนร่วมคิดร่วมตัดสินใจผ่านเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยนำความต้องการของแต่ละหมู่บ้านมารวมกันจัดทำโครงการเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนห้วยหม้ายก่อนเข้าสู่กระบวนการจัดทำประชาพิจารณ์เห็นชอบร่างแผนแม่บทชุมชนในแต่ละโครงการต่อไป

ขั้นตอนที่ 6 : จัดทำประชาพิจารณ์เห็นชอบในร่าง “แผนแม่บทชุมชนห้วยหม้าย

การดำเนินการในขั้นที่หก เป็นการดำเนินการของสมาชิกในชุมชนโดยให้คนในชุมชนร่วมคิด ร่วมถกแถลงอย่างสมานฉันท์และร่วมตัดสินใจในการรับร่างแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติตามแผนของชุมชนห้วยหม้ายต่อไป

ขั้นตอนที่ 7 : จัดเวทีสรุปบทเรียนที่ได้

การดำเนินการในขั้นที่เจ็ด เป็นการดำเนินการร่วมกันระหว่างนักวิจัยและสมาชิกในชุมชนในการสรุปบทเรียนที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาแผนแม่บทชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนห้วยหม้าย ตามประเด็นต่อไปนี้

- แผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายเป็นอย่างไร
- ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนห้วยหม้ายได้อย่างไร
- คนในชุมชนห้วยหม้ายมีส่วนร่วมในการสร้างแผนแม่บทชุมชนโดยใช้การจัดการ

ความรู้ได้อย่างไร

ขั้นตอนที่ 8 : จัดทำฐานข้อมูลด้านการจัดทำแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้าย

การดำเนินการในขั้นที่แปด เป็นการดำเนินการร่วมกันระหว่างนักวิจัยและสมาชิกในชุมชนโดยสมาชิกในชุมชนเป็นผู้ร่วมให้ข้อมูล ข้อเท็จจริงและดำเนินการตั้งแต่ต้นจนจบโครงการ ส่วนคณะวิจัยเป็นผู้นำข้อมูล องค์ความรู้ที่ได้จากการจัดทำแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายมาจัดทำเป็นฐานข้อมูลที่สามารถแลกเปลี่ยนได้บนเว็บไซต์เพื่อใช้เป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชน ปฏิบัติอื่นๆที่มีความสนใจเรื่องการจัดทำแผนแม่บทชุมชนสู่การพึ่งตนเอง

ขั้นตอนที่ 9 : ประเมินผลความคิดเห็นต่อทัศนคติในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้าย

การดำเนินการในขั้นที่เก้า เป็นการสอบถามความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับทัศนคติในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายโดยใช้แบบสอบถามเพื่อสอบถามความคิดเห็นในภาพรวม ด้านความเข้าใจเรื่องการจัดทำแผนแม่บทชุมชน ด้านการวิเคราะห์ปัญหา และศักยภาพของชุมชนก่อนจัดทำแผนแม่บทชุมชน ด้านการจัดประชาคมชาวบ้านในการทำแผนชุมชนให้สอดคล้องกับความต้องการชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดทำแผนแม่บทชุมชน และ ด้านพลังชุมชนความร่วมมือแรงร่วมใจของคนในชุมชนในการจัดทำโครงการแม่ไม่มิงงบประมาณจากอบต.

ขั้นตอนที่ 10 : จัดเวทีคืนความรู้สู่ชุมชน/จัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การดำเนินการในขั้นที่สิบ เป็นการดำเนินการร่วมกันระหว่างนักวิจัยและสมาชิกในชุมชนเพื่อให้คนในชุมชนห้วยหม้ายร่วมตรวจสอบความสมบูรณ์ของผลการวิจัย ตระหนักและสร้างจิตสำนึกการพึ่งตนเองเพื่อการพัฒนาชุมชนสู่การนำไปปฏิบัติได้ ก่อเกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยใช้การจัดการความรู้เป็นเครื่องมือขยายผลสู่คนทั้งชุมชน

บทที่ 4

ผลการวิจัย

(RESULTS)

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนช่วยหม้ายในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนที่เกิดจากคนในชุมชน โดยคนในชุมชนและเพื่อคนในชุมชนอย่างแท้จริง ส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนช่วยหม้ายโดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ ผ่านเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการต่อความรู้ เติมความคิด เสริมการมีส่วนร่วมในชุมชนสู่การพัฒนาให้ชุมชนช่วยหม้ายมีความเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ด้วยตัวชุมชนเอง ซึ่งผลการวิจัยจะนำเสนอตามวัตถุประสงค์ ดังนี้ คือ

- 1) เพื่อค้นหาปัญหาและศักยภาพของชุมชนช่วยหม้ายโดยใช้กระบวนการจัดการความรู้
- 2) เพื่อจัดทำแผนแม่บทชุมชนช่วยหม้ายที่เหมาะสมกับทุนทางสังคมโดยชุมชนมีส่วนร่วม
- 3) เพื่อทราบถึงทัศนคติของชาวบ้านช่วยหม้ายในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนและแนวทางในการสนับสนุนเชื่อมโยงประสานงานกันจากหน่วยงานที่มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่

1) ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 : การศึกษาสภาพปัญหาและศักยภาพของชุมชนช่วยหม้ายโดยใช้การจัดการความรู้

การศึกษาสภาพปัญหาและศักยภาพของชุมชนช่วยหม้ายโดยใช้การจัดการความรู้ เป็นการศึกษาเพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพปัญหา ศักยภาพของชุมชน ตลอดจนในระดับครัวเรือน โดยให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมค้นสภาพปัญหาและศักยภาพของชุมชนช่วยหม้าย ภายใต้การสะท้อนข้อมูลกลับไปยังชุมชนผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ข้อมูลปัญหาในแต่ละพื้นที่ทั้ง 17 หมู่บ้าน และร่วมเรียนรู้ศักยภาพของแต่ละหมู่บ้านที่มีความหลากหลายร่วมกัน ซึ่งผลการศึกษาจะนำเสนอความสำคัญ ดังนี้

- 1.1 ลักษณะทั่วไปทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคม ในชุมชนช่วยหม้าย
- 1.2 สภาพปัญหาของชุมชนช่วยหม้าย
- 1.3 ศักยภาพของชุมชนช่วยหม้าย

1.1 ลักษณะทั่วไปทางประชากร เศรษฐกิจและสังคมในชุมชนห้วยหม้าย

จากการศึกษาลักษณะทั่วไปทางประชากร สังคม และเศรษฐกิจของชุมชนห้วยหม้าย อำเภอสอง จังหวัดแพร่ พบว่า ตำบลห้วยหม้าย มีประชากรทั้งสิ้น 8,653 คน ชาย 4,267 คน หญิง 4,386 คน มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 2,592 ครัวเรือน (องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยหม้าย, 2550) ทางด้านชาติพันธุ์ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้สูงอายุในชุมชนห้วยหม้าย พบว่า บรรพบุรุษของชาวบ้านห้วยหม้ายเป็นกลุ่มชนเชื้อสายจื๋ว (เงี้ยว) ชาวไทยใหญ่ กลุ่มเผ่าไทยลัวะ ไทยเขิน ไทยลื้อ และลาวพวน ซึ่งหลังจากเมืองเชียงแสนล่มสลายลงจึงได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานบริเวณตำบลห้วยหม้ายนี้

สภาพทางเศรษฐกิจ และสังคม

1) สภาพทางเศรษฐกิจ

อาชีพหลัก ของชาวบ้านตำบลห้วยหม้ายส่วนใหญ่ คือ ทำนา ทำสวน ทำไร่ ได้แก่ ปลูกข้าว ข้าวโพด ถั่วเหลือง มะขาม พืชผัก ถั่วเขียว ยาสูบเวอร์จิเนีย ถั่วลิสง ยาสูบพื้นเมือง มะม่วง และลำไย ตามลำดับ มีการเลี้ยงสัตว์ เช่น เลี้ยงไก่ สุกร โค เป็ด และกระบือ ตามลำดับ อาชีพเสริม คือ การผลิตสุราพื้นบ้าน การจัดทำเครื่องจักสาน การทอผ้าฝ้ายพื้นเมือง การผลิตแหนม การเก็บของป่ามาขาย เช่น หน่อไม้ เห็ด พืชผักต่างๆ เช่น ผักกูด ผักพ้อคำดีเมีย เป็นต้น

ภาพที่ 2 อาชีพหลักของชาวบ้านห้วยหม้าย ทำนา และเลี้ยงสัตว์

2) รายได้ รายจ่าย หนี้สิน และการออมของประชากร

จากเวทีวิเคราะห์ชุมชนโดยวิธีการสัมภาษณ์แกนนำชุมชนห้วยหม้ายทั้ง 17 หมู่บ้าน ในตำบลห้วยหม้าย พบว่า รายได้ส่วนใหญ่ของประชากรมาจากการทำนา ทำไร่ มีรายได้

เสริมจากการผลิตสุราพื้นบ้านและการเลี้ยงสุกรเพื่อขาย รวมถึงการแปรรูปสุกร โคและกระบือทำ
แหนมส่งในหมู่บ้าน โดยรายได้เฉลี่ย/ปีจากการประกอบอาชีพของประชากรทั้งตำบล ประมาณ
5,5716,11 บาท รายได้เฉลี่ย/ครัวเรือน/ปี ประมาณ 39,107 บาท และรายได้เฉลี่ย/คน/ปี ประมาณ
15,705 บาท

สำหรับภาระหนี้สินของประชากรในตำบลห้วยหม้าย พบว่า ชุมชนห้วย
หม้ายมีหนี้สินรวมเฉลี่ย/ปี ประมาณ 9,043,667 บาท หนี้สินเฉลี่ย/ครัวเรือน/ปี ประมาณ
89,613 บาท และหนี้สินเฉลี่ย/คน/ปี ประมาณ 24,608 บาท จากข้อมูลรายได้และรายจ่ายของ
ชุมชนห้วยหม้ายเมื่อเปรียบเทียบจะเห็นได้ชัดว่าชุมชนห้วยหม้ายมีหนี้สินมากกว่ารายได้ประมาณ
3,472,056 บาท ซึ่งภาระหนี้สินส่วนใหญ่จะเป็นค่าใช้จ่ายในการทำการเกษตร และการเลี้ยงสัตว์
ของเกษตรกร เช่น ปุ๋ย ต้นกล้า สารเคมี ยาฆ่าแมลง อาหารสัตว์ เป็นต้น เนื่องจากการทำ
การเกษตรจำเป็นต้องมีทุนหมุนเวียนเพื่อซื้อเมล็ดพันธุ์และปุ๋ย อีกทั้งราคาพืชผลทางเกษตรก็ผัน
แปรไปตามสภาพสังคมปัจจุบันทำให้ต้นทุนสูงแต่รายได้ต่ำ อีกทั้งราคาขายส่งก็ถูกกดราคาโดย
พ่อค้าคนกลางจึงทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่อยู่ในภาวะลำบากและเป็นหนี้มากขึ้น ส่วนใหญ่ชาวบ้าน
จะกู้เงินจากแหล่งการเงินธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และกลุ่มออมทรัพย์ของ
หมู่บ้านเป็นหลัก

แต่ถึงแม้ว่า ชาวบ้านจะมีหนี้สิน แต่ขณะเดียวกันในชุมชนห้วยหม้ายก็มีแนว
ทางการส่งเสริมพฤติกรรมการออมเงินในชุมชนด้วย โดยจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ของตำบลซึ่งถือเป็น
แหล่งเงินทุนหนึ่งที่ชาวบ้านยังคงเห็นความสำคัญของการออมและมีพฤติกรรมการออมอยู่บ้าง
จากการสัมภาษณ์แกนนำชุมชน พบว่า ประชากรในชุมชนห้วยหม้ายมีการออมเงินตั้งแต่ 100
บาท ถึง 1,000 บาท ต่อเดือน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อไว้ใช้ในบ้านปลายชีวิต รวมถึงเพื่อการศึกษา
ของบุตรในอนาคต

3) สภาพสังคม

ตำบลห้วยหม้าย แบ่งการปกครองออกเป็น 17 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านลูนีเกต
หมู่ 1 บ้านร่องถ่าน หมู่ 2 บ้านห้วยซอน หมู่ 3 บ้านป่าคา หมู่ 4 บ้านต้นหนูน หมู่ 5 บ้านดอนแก้ว
หมู่ 6 บ้านห้วยหม้าย หมู่ 7 บ้านห้วยกาน หมู่ 8 บ้านลูนีเกต หมู่ 9 บ้านห้วยซอน หมู่ 10 บ้าน
ห้วยซอน หมู่ 11 บ้านดอนแก้ว (จัดสรร) หมู่ 11 บ้านลูนีเกต หมู่ 13 บ้านห้วยซอน หมู่ 14
บ้านลูนีเกต หมู่ 15 บ้านห้วยซอน หมู่ 14 บ้านห้วยหม้าย (หลายห้วย) หมู่ 17 (องค์การบริหาร
ส่วนตำบลห้วยหม้าย, 2550)

ความสัมพันธ์ทางสังคมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านตำบลห้วยหม้าย ส่วนใหญ่จะมีการทำมาหากินแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันแบบเครือญาติ มีการปลูกผักปลอดสารพิษ และการหาของป่าเพื่อนำมาประกอบอาหาร เช่น ขูดหน่อไม้ เก็บผัก ขูดจิ้งกุ้ง และพอถึงช่วงทำนา ชาวบ้านก็จะไปเก็บปูนา เพื่อที่จะทำ “น้ำปู” สำหรับประกอบอาหาร เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยังคงมีให้เห็นและได้สะท้อนถึงความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมผ่านวิถีชีวิต

ประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งตำบลห้วยหม้ายมีสถานประกอบพิธีกรรมทางศาสนา จำนวน 5 แห่ง ได้แก่ วัดห้วยซอน วัดห้วยหม้าย วัดดอนแก้ว วัดต้นหนุ่น และวัดบ้านลู่ ในด้านวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อ ส่วนใหญ่จะประกอบพิธีกรรมสืบชะตา บูชาข้าวทั้งสี่ ประเพณีข้าวเบ็ก ตำนากวยสลาก ประเพณีสงเคราะห์ และมีการละเล่นพื้นบ้าน ได้แก่ สะล้อ ซอ ซึง ฟ้อนรำ (ฟ้อนเล็บ) จ้อย ซอ ค่าว ในงานบุญหรือพิธีกรรมต่างๆ แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนห้วยหม้าย ในด้านการสื่อสารของคนในชุมชนห้วยหม้ายนิยมใช้ “ภาษาล้านนา” ซึ่งจะมีสำเนียงแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ตัวอย่างเช่น

พี่สาว	ชาวบ้านห้วยหม้ายเรียกว่า	เย้ย
น้อยหน้า	ชาวบ้านห้วยหม้ายเรียกว่า	หม่าแน
กลับบ้าน	ชาวบ้านห้วยหม้ายเรียกว่า	เมียบ้าน
ดอกพุทธซ้อน	ชาวบ้านห้วยหม้ายเรียกว่า	ดอกเกตตะหวา

ด้านสถานศึกษา จากข้อมูลขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยหม้าย พบว่าในตำบลห้วยหม้ายมีโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 6 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนบ้านลู่ โรงเรียนบ้านห้วยซอน โรงเรียนบ้านดอนแก้ว โรงเรียนวัดห้วยหม้าย โรงเรียนบ้านห้วยกาน โรงเรียนบ้านต้นหนุ่น มีโรงเรียนมัธยมศึกษา จำนวน 1 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนเวียงเทพวิทยา มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 4 แห่งในหมู่บ้านห้วยหม้าย บ้านห้วยซอน บ้านดอนแก้ว บ้านห้วยกาน และที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน จำนวน 17 แห่ง

ด้านสาธารณสุข ตำบลห้วยหม้ายมีสถานอนามัยจำนวน 3 แห่ง ได้แก่ อนามัยบ้านห้วยซอน อนามัยบ้านดอนแก้ว และ อนามัยบ้านลู่

1.2 สภาพปัญหาของชุมชนห้วยหม้าย

จากการจัดเวทีชาวบ้านวิเคราะห์ปัญหาชุมชน เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2551 ณ องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยหม้าย อำเภอสอง จังหวัดแพร่ สามารถแบ่งสภาพปัญหาออกเป็น 6 ด้าน ดังนี้

1) ปัญหาด้านสังคม

พบว่า สุขภาพประชาชนไม่แข็งแรงจากพฤติกรรมการบริโภคปลาดิบ ลาบ ลู้ เนื้อดิบ รวมถึงการบริโภคอาหารที่ไม่ถูกสุขลักษณะ ไม่ปลอดภัยและไม่ได้มาตรฐาน ปัญหาพฤติกรรมการสูบบุหรี่ การดื่มสุราพื้นบ้านในเด็ก เยาวชน และประชาชนในตำบลห้วยหม้ายเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากตำบลห้วยหม้ายเป็นแหล่งผลิตสุราพื้นบ้าน อีกทั้งประชาชนขาดความรู้ในการใช้ยาที่ถูกต้อง (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่สาธารณสุขตำบลห้วยหม้ายและจากผลสรุปการจัดเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน ระดับหมู่บ้าน (จปฐ.2) พ.ศ. 2551) นอกจากนี้ยังพบว่า คุณภาพการศึกษาของประชาชนในตำบลห้วยหม้ายต่ำกว่าเกณฑ์ส่งผลให้คุณภาพชีวิตต่ำลงซึ่งส่วนใหญ่มักจะประกอบอาชีพกรรมกรในจังหวัดใหญ่นอกพื้นที่ คนในชุมชนเล่นการพนันส่งผลกระทบต่อหนี้สินหนี้สินนอกระบบและขาดการเอาใจใส่เอาใจในการปราบปรามการพนันอย่างเด็ดขาด วัยรุ่นมั่วสุม สูบบุหรี่และเสพยาเสพติดซึ่งเป็นผลพวงจากครอบครัวแตกแยก และเกิดพฤติกรรมเลียนแบบบริโภควัตถุอันตรายส่งผลให้เกิดพฤติกรรมการใช้ยาที่ฟุ่มเฟือยขาดความพอประมาณ เพียงเพื่อให้มีหน้ามีตาเหมือนคนในสังคมทั่วไป

2) ปัญหาด้านเศรษฐกิจ

พบว่า ชุมชนห้วยหม้ายมีปัญหาด้านหนี้สินเนื่องจากผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ ปุ๋ยราคาแพง ราคาน้ำมันสูงขึ้นทำให้ค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้าทางการเกษตรเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากก่อให้เกิดต้นทุนสูงในการผลิต ในขณะที่พ่อค้าคนกลางกดราคาผลผลิตทางการเกษตรก่อให้เกิดรายจ่ายมากกว่ารายได้ ส่งผลกระทบให้ประชาชนยากจน อาชีพไม่มั่นคง รายได้ไม่แน่นอน ครอบครัวที่มีรายได้น้อยไม่สามารถส่งบุตรเรียนสูง ๆ ได้ นอกจากนี้ยังพบว่า ชาวบ้านห้วยหม้ายขาดที่ดินทำกินซึ่งไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนในตำบลห้วยหม้าย อีกทั้งจากวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศไทยและต่างประเทศส่งผลให้ราคาสินค้าอุปโภคบริโภคราคาสูงขึ้นในขณะที่รายได้ลดลง จากปัญหาดังกล่าวก่อให้เกิดการกักตุนเงินทั้งในระบบและนอกระบบตามมาซึ่งเป็นปัญหาที่ชุมชนต้องช่วยกันแก้ปัญหาต่อไป

3) ปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน

พบว่า แหล่งกักเก็บน้ำทางการเกษตรไม่เพียงพอทำให้ฤดูแล้งขาดน้ำสำหรับอุปโภคบริโภคและใช้ในการทำการเกษตร ถนนลาดยางเพื่อใช้ในการขนส่งผลผลิตทางการเกษตรมีไม่ทั่วถึงส่งผลให้สินค้าทางการเกษตรเกิดการสูญเสียมูลค่า มีตำหนิ เกิดรอยขีด และเน่าเสียเร็ว ทำให้มูลค่าราคาขายต่ำลง

4) ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

พบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมใช้ปุ๋ยเคมีในการทำการเกษตรทำให้ดินเสื่อมคุณภาพ นอกจากนั้นยังเกิดปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าเนื่องจากชาวบ้านไม่มีพื้นที่ทำกินอย่างเพียงพอ ป่าไม้ถูกทำลายก่อให้เกิดน้ำท่วมในฤดูฝน แห้งแล้งในฤดูแล้ง เกิดการลักลอบจับสัตว์ป่า และใช้วัตถุดิบจากป่าโดยไม่มีการควบคุม ชาวบ้านเผาป่าเพื่อทำถ่านก่อให้เกิดมลพิษหมอกควันและไฟป่าในพื้นที่

5) ปัญหาด้านการศึกษา/ศาสนา/ภูมิปัญญา วัฒนธรรม และประเพณี

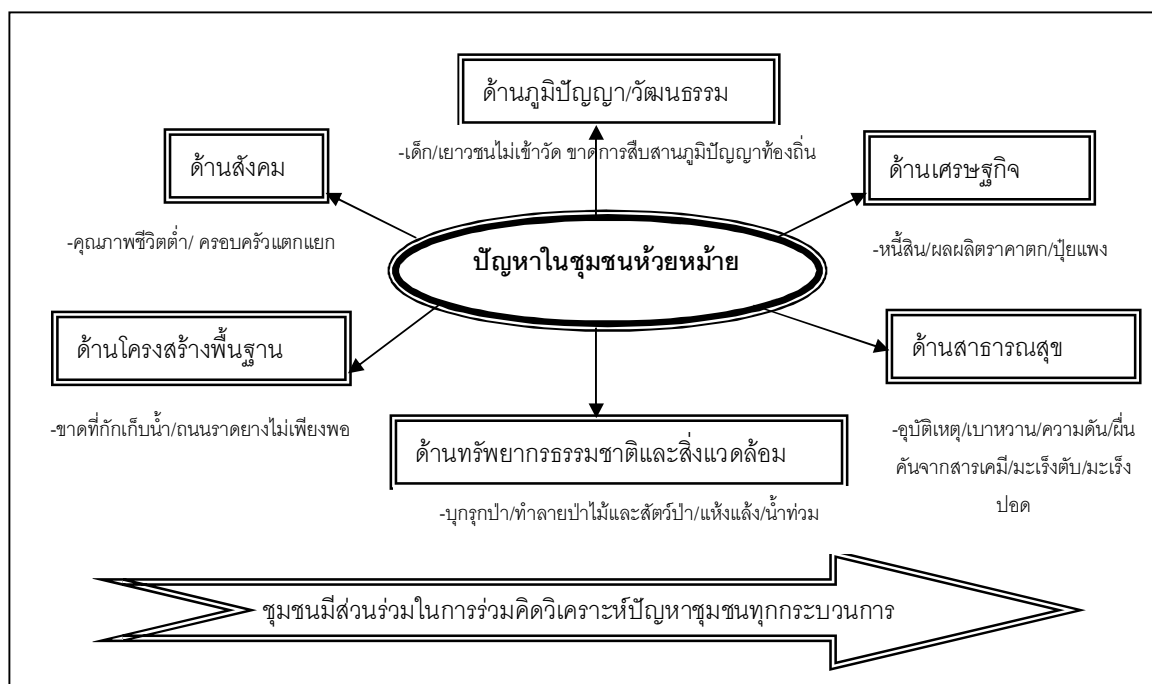
ปัญหาด้านการศึกษา พบว่า อุปกรณ์การเรียน สื่อ และเทคโนโลยีมีจำนวนไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน ขาดบุคลากรทางการศึกษาที่มีคุณสมบัติตรงกับกลุ่มสาระ เช่น วิชาดนตรี พลศึกษา คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ขาดบุคลากรสนับสนุนการจัดการศึกษา เช่น เจ้าหน้าที่ธุรการ เจ้าหน้าที่การเงิน พัสดุ รวมถึงเด็กอายุ 3-5 ปี ไม่ได้รับบริการเลี้ยงดูเตรียมความพร้อมก่อนวัยเรียน ชาวบ้านไม่ค่อยได้รับรู้ข่าวสารที่เป็นประโยชน์เท่าที่ควร เด็กที่จบการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี ไม่ได้เรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่าเนื่องจากผู้ปกครองไม่มีเงินส่งเรียนต่อจึงต้องไปหางานทำในต่างจังหวัด เด็กส่วนหนึ่งที่ไม่ได้เรียนต่ออยู่ในภาวะตกงาน (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่สาธารณสุขตำบลห้วยหม้ายและจากผลสรุปการจัดเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน ระดับหมู่บ้าน (จปฐ.2) พ.ศ. 2551)

ปัญหาด้านศาสนา ภูมิปัญญา วัฒนธรรม และประเพณี พบว่า เยาวชนคลั่งไคล้วัตถุนิยมเลียนแบบวัฒนธรรมตะวันตกโดยลืมรากเหง้าวัฒนธรรม และถิ่นกำเนิดของตัวเอง ซึ่งจากการสรุปผลการจัดเก็บข้อมูลความจำเป็นขั้นพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (จปฐ. 2 พ.ศ. 2551) ในตัวชี้วัดด้านการเข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้งนั้น พบว่า ตัวชี้วัดดังกล่าวไม่ผ่านเกณฑ์ความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (จปฐ.) และจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านพบว่าเด็กและเยาวชนอายุตั้งแต่ 6 ปี ขึ้นไปไม่ค่อยเข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา เช่น การทำบุญในวันพระ และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเท่าที่ควร รวมถึงชุมชนขาดกิจกรรมสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์ให้อนุชนรุ่นหลังอย่างต่อเนื่อง เช่น อักษรล้านนา ประวัตีเรื่องเล่าของชุมชนห้วยหม้าย การทำบายศรี อาหารท้องถิ่น เช่น น้ำปู เต้าทวด การแพทย์พื้นบ้านจากพืชสมุนไพร การทำเครื่องจักสาน การประกอบพิธีกรรมต่างๆ เช่น บุญท้าวทั้งสี่ การสะเดาะเคราะห์ พิธีข้าวเบิก เป็นต้น

6) ปัญหาด้านสาธารณสุข

พบว่า ประชาชนในชุมชนห้วยหม้ายส่วนใหญ่ดื่มสุรา สูบบุหรี่เป็นประจำ ก่อให้เกิดโรคมะเร็งในตับ มะเร็งในปอดมีจำนวนมากขึ้นในทุกปี นอกจากนั้นยังส่งผลให้เกิด

อุบัติเหตุถึงแก่ชีวิตและพิการมีจำนวนมากขึ้นทุกปีอีกด้วย อีกทั้งยังพบว่าประชาชนส่วนใหญ่ป่วยด้วยโรคเรื้อรังไม่ติดต่อ (เช่น โรคเบาหวาน/โรคความดันโลหิตสูง) เพิ่มขึ้น ซึ่งพบมากในวัยผู้สูงอายุ และจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่สาธารณสุขตำบลแม่ทราย ยังพบปัญหาหญิงตั้งครรภ์ในชุมชนขาดการดูแลและตระหนักในการดูแลสุขภาพของตนเอง อีกทั้งยังขาดความตระหนักในเรื่องการควบคุมและป้องกันโรคไข้เลือดออก รวมถึงปัญหาสารเคมีตกค้างในกระแสโลหิต และอาการผื่นคันจากการใช้สารเคมี ยาฆ่าแมลงที่ไม่ถูกวิธีด้วย

แผนภูมิที่ 2 สภาพปัญหาของชุมชนห้วยหม้าย

จากการจัดเวทีวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนห้วยหม้ายสามารถสรุปปัญหาเร่งด่วนโดยเรียงลำดับความสำคัญของปัญหาจาก 1-4 ของชุมชนห้วยหม้ายได้ดังต่อไปนี้

อันดับ 1 : ปัญหาราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำขาดตลาดรองรับ

อันดับ 2 : ปัญหาน้ำแล้ง ขาดแคลนแหล่งน้ำเพื่อทำการเกษตรมีไม่พอเพียง

อันดับ 3 : ปัญหาการว่างงาน รายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย ขาดการ

สนับสนุนโครงการเพื่อสร้างรายได้เสริมให้ชาวบ้าน

อันดับ 4 : ปัญหายาเสพติดในพื้นที่

1.3 ศักยภาพของชุมชนห้วยหม้าย

จากการจัดเวทีชาวบ้านวิเคราะห์ศักยภาพ กิจกรรมในชุมชน (แผนที่เดินดิน สิ่งดี ๆ ในชุมชน) เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2551 ณ องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยหม้าย อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ส่งผลให้ชุมชนห้วยหม้ายรู้จักตนเองได้ดียิ่งขึ้น เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้ชุมชนห้วยหม้ายเห็นถึงศักยภาพของตนเอง เห็นถึงทุนทางสังคมที่ชาวบ้านห้วยหม้ายมีอยู่ และเห็นถึงโอกาสในการพัฒนาและการพึ่งตนเองได้ ประกอบด้วยศักยภาพใน 3 ด้าน ดังนี้ คือ

1) แกนนำจัดกระบวนการเรียนรู้

หมายถึง บุคคลที่มีความสามารถในการชวนคุย ค่อยปัญหา สู้ปัญหาร่วมกัน เพื่อค้นพบจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค และสิ่งที่ชุมชนอยากเห็นอยากจะทำให้เกิดขึ้นในอนาคต สู่หนทางร่วมเพื่อให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและเสริมสร้างให้ชุมชนห้วยหม้ายเกิดความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ ซึ่งจากการจัดเวทีชาวบ้านวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน ทำให้ค้นพบผู้ที่มีความสามารถในการสื่อสาร มีทักษะภาวะผู้นำเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมให้ชาวบ้านห้วยหม้ายร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมหาแนวทางแก้ไข ร่วมจัดทำแผนแม่บทชุมชนในแบบฉบับของชุมชนห้วยหม้ายเอง ซึ่งแกนนำที่สำคัญ (key informant) ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันกับชาวบ้านตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ มีรายชื่อดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 รายชื่อแกนนำในการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชาวบ้านตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ

ที่	รายชื่อแกนนำ	อาชีพ	ที่อยู่
1	นายประยุทธ์ ตะนะวิไชย	ประธานสภาอบต.ห้วยหม้าย	322/1ม.6
2	นายเฉลิมศักดิ์ คำน้อย	ส.อบต.ห้วยหม้าย	2 หมู่ 15
3	นางวรางคณา พลากกลาง	ประธานกลุ่มแม่บ้าน	239 หมู่ 16
4	นายจิรศักดิ์ ทิพย์วงศ์	หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวง	เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวง
5	นายดุสิต พันธุ์รัตน์	ผู้ช่วยเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวง	เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวง
6	นายโสภณ สุธรรม	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดอนแก้ว	โรงเรียนบ้านดอนแก้ว
7	นายประสงค์ ปราบสงบ	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านห้วยกาน	โรงเรียนบ้านห้วยกาน
8	นายวีระชาติ สายใจ	รองผู้อำนวยการโรงเรียนเวียงเทพวิทยา	โรงเรียนเวียงเทพวิทยา
9	พระกิตติคุณ กิตติโสภโณ	เจ้าอาวาสวัดห้วยซอน	วัดห้วยซอน

10	นางสาวชนิตา สุกัน	เจ้าหน้าที่สาธารณสุข	สถานีอนามัยดอนแก้ว
11	นางสาวศุภานัน มงคล	พยาบาลวิชาชีพ	สถานีอนามัยห้วยซอน
12	นางศิริณญา มหาวงค์	เจ้าหน้าที่สาธารณสุข	สถานีอนามัยบ้านลูนีเกด

จากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่าชุมชนห้วยหม้ายมีแกนนำที่สำคัญ (key informant) ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันกับชาวบ้านในการค้นหาปัญหาของชุมชนห้วยหม้าย ค้นหาศักยภาพทางสังคมของตนเอง นำไปสู่กระบวนการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชาวบ้านเพื่อหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน อีกทั้งร่วมสร้างสิ่งที่อยากจะเห็นในอนาคตสู่การจัดทำแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายเพื่อการพึ่งตนเอง โดยมีแกนนำสำคัญในการจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้/คุณอำนวย (Falicitators) ในการชวนคุย ค่อยปัญหา สืบปัญญาร่วมกัน ใน 6 ด้าน ดังนี้

ด้านสังคม แกนนำจัดกระบวนการเรียนรู้ คือ นายประยุทธ์ ตะนะวิไชย (ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยหม้าย)

ด้านเศรษฐกิจ แกนนำจัดกระบวนการเรียนรู้ คือ นางวรางคณา พลายกลาง (ประธานกลุ่มแม่บ้าน)

ด้านโครงสร้างพื้นฐาน แกนนำจัดกระบวนการเรียนรู้ คือ นายเฉลิมศักดิ์ คำน้อย (สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยหม้าย หมู่ 15)

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แกนนำจัดกระบวนการเรียนรู้ คือ นายจิรศักดิ์ ทิพย์วงศ์ (หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวง) และนายดุสิต พันธุ์รัตน์ (ผู้ช่วยเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวง)

ด้านการศึกษา/ศาสนา/ภูมิปัญญา วัฒนธรรม และประเพณี แกนนำจัดกระบวนการเรียนรู้ คือ นายโสภณ สุธรรม (ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดอนแก้ว) นายประสงค์ ปราบสงบ (ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านห้วยกาน) นายวีระชาติ สายใจ (รองผู้อำนวยการโรงเรียนเวียงเทพวิทยา) และ พระกิตติคุณ กิตติโสภโณ (เจ้าอาวาสวัดห้วยซอน)

ด้านสาธารณสุข แกนนำจัดกระบวนการเรียนรู้ คือ นางสาวชนิตา สุกัน (เจ้าหน้าที่สาธารณสุข) นางสาวศุภานัน มงคล (พยาบาลวิชาชีพ) และนางศิริณญา มหาวงค์ (เจ้าหน้าที่สาธารณสุข)ในตำบลห้วยหม้าย

2) ข้อมูลศักยภาพทั้ง 17 หมู่บ้าน ของชุมชนห้วยหม้าย

ข้อมูลศักยภาพของชุมชน หมายความว่ารวมถึงระบบการจัดการที่มีอยู่แล้วในชุมชน เพียงแต่ระบบการจัดการยังขาดความเข้มแข็ง มีความจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาเสริมสร้างต่อไปให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น ซึ่งแกนนำชุมชนได้เก็บรวบรวมข้อมูลของตำบลผ่านเวทีการ

แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชาวบ้านโดยชี้ให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชน ทั้งในด้านบุคคล ภูมิณีเวศ/ทรัพยากรในท้องถิ่น ผู้รู้/ปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น พิธีกรรม และ ช่างฝีมือด้านต่างๆ ซึ่งเมื่อนำมารวบรวมเป็นหมวดหมู่จะเห็นภาพทุนทางสังคมจากทั้ง 17 หมู่บ้าน ในตำบลห้วยหม้าย ได้ชัดเจนขึ้น ดังนี้

ข้อมูลศักยภาพชุมชนหมู่ 1 : บ้านลูนีเกด

1. ด้านผู้นำชุมชน

บ้านลูนีเกดมีผู้นำชุมชนที่เป็นแกนนำสำคัญในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชน มีดังต่อไปนี้

- 1.1 นายศรีทน บุญปัน ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน
- 1.2 นายราชันย์ ไฉนถิย์ ตำแหน่ง สมาชิกสภา อบต. หมู่ 1
- 1.3 จ.ส.ต.เกลี้ยง เดชสิริยาภรณ์ ตำแหน่ง สมาชิกสภา อบต. หมู่ 1

2. ด้านทรัพยากร/ผลผลิต

ตารางที่ 2 ข้อมูลด้านทรัพยากร/ผลผลิต หมู่ 1

ลำดับที่	ทรัพยากร/ผลผลิต	ประโยชน์/คุณค่า	แนวทางการพัฒนา/ขยายผล
1	พืชไร่ -ข้าว -ข้าวโพด -ถั่วเหลือง -กระเทียม	อาหาร อาหาร อาหาร อาหาร	-ขายส่งในชุมชน/นอกหมู่บ้าน -ขายส่งในชุมชน/นอกหมู่บ้าน -ขายส่งในชุมชน/นอกหมู่บ้าน -ขายส่งในชุมชน/นอกหมู่บ้าน
2	เลี้ยงปลา -ปลาตะเพียน -ปลานิล	อาหาร อาหาร	
3	เลี้ยงสัตว์ -หมู -ไก่ -เป็ด	อาหาร อาหาร อาหาร	ชำแหละขายในชุมชน/แปรรูปทำ แหนม ขายในชุมชน ขายในชุมชน

4	ร่อนน้ำแม่ทอง	ทำการเกษตร	สูบน้ำขึ้นมาทำการเกษตร/ทำ ประมง
---	---------------	------------	------------------------------------

3. ด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน

ตารางที่ 3 ข้อมูลด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ 1

ลำดับที่	ผู้รู้(ชื่อ-สกุล)	ความรู้ด้าน	การแสดงผลบทบาทในชุมชน
1	พระครูพิสาร บุญญาคม	ธรรมะ	เทศนา อบรมสั่งสอนให้ประชาชน อยู่ในศีลธรรม
2	อาจารย์ปรารภ แฝงพิศ	วิถีชีวิต/ประวัติ ชุมชน	ให้ผู้ให้ความรู้ด้านเรื่องราวของ หมู่บ้าน/วิถีชาวบ้าน
3	นางมาลัย จุงปามอญ	การเกษตร	หมอดิน/ปุ๋ยหมัก/ปุ๋ยชีวภาพ
4	นายช่างบุญมา อินทร์จันทร์	ก่อสร้าง ประปา	เป็นช่างก่อสร้าง มีความรู้ ความสามารถทางด้านการสร้าง ที่อยู่อาศัย สามารถอ่านแบบ แปลนได้ และ รับซ่อม วางท่อ น้ำประปาได้

4. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร)

ตารางที่ 4 ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร) หมู่ 1

ชื่อ สมุนไพร	คุณค่า	ส่วนที่ใช้ ปรุงยา	วิธีผลิต	ใช้ส่วนใด ขยายพันธุ์	ผู้ให้ข้อมูล (ผู้รู้)
ข่า	รักษาโรคกลาก เกลื้อน	เหง้า	หั่นเป็นแผ่นบางๆ แช่เหล้าขาว	เหง้า	นายแก้วมูล บัวเงิน
มะระขี้นก	ลดการเกิดต้อ กระจก/ลดน้ำตาลใน เลือด	ผล	ต้มรับประทาน ผล/ผลสดจิ้ม น้ำพริก	เมล็ด	นายแก้วมูล บัวเงิน
ขิง	แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ	เปลือก/	หั่นเป็นชิ้นเล็กๆ	เมล็ด	นายแก้วมูล

	ขับลม	เนื้อ	แล้วนำไปต้มผสมกับใบเตย		บัวเงิน
ตะไคร้	แก้อาเจียน/ท้องอืด/ท้องเฟ้อ	ลำต้น	หั่นเป็นท่อนทุบให้แตกแล้วต้มผสมเกลือ	ลำต้น	นายแก้วมูลบัวเงิน
ใบเตย	บำรุงหัวใจ/ลดการกระหายน้ำ	ใบ	หั่นเป็นท่อนต้มผสมเกลือเล็กน้อยดื่ม	ลำต้น	นายแก้วมูลบัวเงิน
ใบบัวบก	แก้ช้ำใน/แก้ร้อนใน	ใบ	นำใบมาปั่นให้ละเอียดคั้นเอาแต่น้ำผสมน้ำเชื่อมดื่ม	ลำต้น	นายแก้วมูลบัวเงิน

ข้อมูลศักยภาพชุมชน หมู่ 2 : บ้านร่องถ่าน

1. ด้านผู้นำชุมชน

บ้านร่องถ่านมีผู้นำชุมชนที่เป็นแกนนำสำคัญในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชน มีดังต่อไปนี้

1.1 นายสวาท โชคนิมิตไพศาล	ตำแหน่ง	ผู้ใหญ่บ้าน
1.2 นายพงษ์ศิริ มะลิล	ตำแหน่ง	สมาชิกสภา อบต. หมู่ 2
1.3 นายทองสุข ร่องสายกา	ตำแหน่ง	สมาชิกสภา อบต. หมู่ 2

2. ด้านทรัพยากร/ผลผลิต

ตารางที่ 5 ข้อมูลด้านทรัพยากร/ผลผลิต หมู่ 2

ลำดับที่	ทรัพยากร/ผลผลิต	ประโยชน์/คุณค่า	แนวทางการพัฒนา/ขยายผล
1	พืชไร่		
	-ข้าว	อาหาร	-ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน
	-ข้าวโพด	อาหาร	-ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน
	-ถั่วเหลือง	อาหาร	-ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน
	-กระเทียม	อาหาร	-ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน

	-ยาสูบ	การเกษตร	-ตากแห้ง อบ ขายที่สถานีบ่ม ใบยา
2	เลี้ยงปลา -ปลาดุก -ปลานิล	อาหาร อาหาร	
3	คลองร่องถ่าน	ทำการเกษตร	สูบน้ำขึ้นมาทำการเกษตร
4	แม่น้ำห้วยซอน	ทำการเกษตร	
5	แม่น้ำยม	ทำการเกษตร	
6	ฝายกักน้ำ	ทำการเกษตร	สูบน้ำขึ้นมาทำการเกษตร

3. ด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน

ตารางที่ 6 ข้อมูลด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ 2

ลำดับที่	ผู้รู้(ชื่อ-สกุล)	ความรู้ด้าน	การแสดงบทบาทในชุมชน
1	นายทาน น้าพล	เป่า	รักษาผู้ป่วยด้วยการเป่าเวทมนต์ มีความรู้ความสามารถในการใช้คาถาปิดเป่าโรคภัยไข้เจ็บให้แก่คนในชุมชน เช่น น้ำร้อนลวก ปวดฟันสามารถรักษาหายได้
2	นายพุทธ ปวงคำ	ส่งเคราะห์	เป็นผู้นำทางพิธีกรรมส่งเคราะห์เพื่อให้อยู่ดีมีสุข
3	นายแก้ว หงษ์สาม	บูชาเทียน	เป็นผู้นำทางพิธีกรรมบูชาเทียนเพื่อให้อยู่ดีมีสุข
4	นายเสาร์ สารเวช	บูชาเทียน	เป็นผู้นำทางพิธีกรรมบูชาเทียนเพื่อให้อยู่ดีมีสุข

4. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร)

ตารางที่ 7 ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร) หมู่ 2

ชื่อสมุนไพร	คุณค่า	ส่วนที่ใช้ปรุงยา	วิธีผลิต	ใช้ส่วนใดขยายพันธุ์	ผู้ให้ข้อมูล (ผู้รู้)
ข่า	รักษาโรคกลากเกลื้อน	เหง้า	หั่นเป็นแผ่นบางๆ แช่เหล้าขาว	เหง้า	นายทาน น้าพล
ตะไคร้	แก้ไอ/ท้องอืด/ท้องเฟ้อ	ลำต้น	หั่นเป็นท่อนทุบให้แตกแล้วต้มผสมเกลือ	ลำต้น	นายทาน น้าพล

ข้อมูลศักยภาพชุมชนหมู่ 3 : บ้านห้วยซอน

1. ด้านผู้นำชุมชน

บ้านห้วยซอนมีผู้นำชุมชนที่เป็นแกนนำสำคัญในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชน มีดังต่อไปนี้

1.1 นายนพพร ขอนพิกุล	ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน
1.2 นายวินิต ธงหนึ่ง	ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
1.3 นายสมเกียรติ ขอนดง	ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
1.4 นางพริดา พูลลาภสวัสดิ์	ตำแหน่ง สมาชิกสภา อบต. หมู่ 3
1.5 นายแสงเดือน ขอนเอิบ	ตำแหน่ง สมาชิกสภา อบต. หมู่ 3

2. ด้านทรัพยากร/ผลผลิต

ตารางที่ 8 ข้อมูลด้านทรัพยากร/ผลผลิต(พืชสมุนไพร) หมู่ 3

ลำดับที่	ทรัพยากร/ผลผลิต	ประโยชน์/คุณค่า	แนวทางการพัฒนา/ขยายผล
1	พืชไร่ -ข้าว -ข้าวโพด -ถั่วดำ	อาหาร อาหาร อาหาร	-ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน -ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน -ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน

2	พืชสวน -มะขามหวาน	อาหาร	ขายส่งในชุมชน
3	ต้นไม้ -ไม้สักทอง -ไม้ซ้าฉา	ที่อยู่อาศัย ที่อยู่อาศัย	สร้างบ้าน แปลรูปเฟอร์นิเจอร์ แปลรูปเฟอร์นิเจอร์ โต๊ะ เตียง
4	เลี้ยงปลา -ปลานิล -ปลายี่สก -ปลาไน -ปลาช่อน -ปลาดุก	อาหาร อาหาร อาหาร อาหาร อาหาร	
5	เลี้ยงสัตว์ -โค -กระบือ -หมู -ไก่ -เป็ด	อาหาร อาหาร อาหาร อาหาร อาหาร	-ชำแหละขายในชุมชน/แปรรูป ทำแหนม -ชำแหละขายในชุมชน/แปรรูป ทำแหนม -ชำแหละขายในชุมชน/แปรรูป ทำแหนม -ขายเป็นตัวในชุมชน -ขายเป็นตัวในชุมชน
6	อ่างเก็บน้ำห้วยขอนแก่น	ทำการเกษตร	พักผ่อนหย่อนใจ เป็นแหล่ง ท่องเที่ยว
7	ฝายกักน้ำ	ทำการเกษตร	ใช้เพื่อการอุปโภคบริโภคใน ชุมชน
8	ลำห้วยขอนแก่น	ทำการเกษตร	สูบน้ำขึ้นมาทำการเกษตร

3. ด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน

ตารางที่ 9 ข้อมูลด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ 3

ลำดับที่	ผู้รู้(ชื่อ-สกุล)	ความรู้ด้าน	การแสดงบทบาทในชุมชน
1	พ่อนานมี ขอนปง	สมุนไพรพื้นบ้าน	รักษาผู้ป่วยด้วยยาสมุนไพร
2	นายศรีวัะ ขอนปง	สะเดาะเคราะห์	เป็นผู้นำทางพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์เพื่อให้อยู่ดีมีสุข

4. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร)

ตารางที่ 10 ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร) หมู่ 3

ชื่อสมุนไพร	คุณค่า	ส่วนที่ใช้ปรุงยา	วิธีผลิต	ใช้ส่วนใดขยายพันธุ์	ผู้ให้ข้อมูล (ผู้รู้)
ดีปลี	แก้ร้อนใน	เมล็ด	บดให้ละเอียดแล้วต้มกับน้ำ/คองเหล้า	เมล็ด	พ่อนานมี ขอนแก่น
กระชายดำ	บำรุงกำลัง	หัว	บดให้ละเอียดแล้วต้มกับน้ำ/คองเหล้า	หัว	พ่อนานมี ขอนแก่น
ขมิ้นขาว	แก้ท้องอืด	ราก	บดให้ละเอียดแล้วต้มกับน้ำ/คองเหล้า	หัว	พ่อนานมี ขอนแก่น
ว่านหางจระเข้	แก้แผลน้ำร้อนลวก/ไฟไหม้	ใบ	ฝานเป็นแผ่นๆ แล้วทาลงที่แผล	ต้น	พ่อนานมี ขอนแก่น

ข้อมูลศักยภาพชุมชนหมู่ 4 : บ้านป่าคา

1. ด้านผู้นำชุมชน

บ้านป่าคามีผู้นำชุมชนที่เป็นแกนนำสำคัญในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชน มีดังต่อไปนี้

1.1 นายถนอม นาระเดช	ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน
1.2 นายมานิตย์ ใจคำมี	ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
1.3 นายเอนก ศรีนวล	ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
1.4 นางลำพูน จันเมฆา	ตำแหน่ง สมาชิกสภา อบต. หมู่ 4
1.5 นายกล จินาปาน	ตำแหน่ง สมาชิกสภา อบต. หมู่ 4
1.6 นางสาวพอง ใจคำมี	ตำแหน่ง ประธานกลุ่มแม่บ้าน
1.7 นางปราณี ขอนพันธ์	ตำแหน่ง ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน(อช.)
1.8 นางประนอม กาใจ	ตำแหน่ง ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)

2. ด้านทรัพยากร/ผลผลิต

ตารางที่ 11 ข้อมูลด้านทรัพยากร/ผลผลิต หมู่ 4

ลำดับที่	ทรัพยากร/ผลผลิต	ประโยชน์/คุณค่า	แนวทางการพัฒนา/ขยายผล
1	พืชไร่ -ข้าว -ข้าวโพด -ถั่วเหลือง	อาหาร อาหาร อาหาร	-ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน -ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน -ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน
2	พืชผักสวนครัว	อาหาร	แบ่งขายในชุมชน/ป่วยหนัก ชีวภาพ
3	เลี้ยงสัตว์ -กระบือ -หมู -ไก่	อาหาร อาหาร อาหาร	-ชำแหละขายในชุมชน/แปรรูป ทำแหนม -ชำแหละขายในชุมชน/แปรรูป ทำแหนม -ขายเป็นตัวในชุมชน

	-เปิด	อาหาร	-ขายเป็นตัวในชุมชน
4	อ่างเก็บน้ำ	ทำการเกษตร	
5	คลอง	ทำการเกษตร	สูบน้ำขึ้นมาทำการเกษตร
6	ฝายกักน้ำ	ทำการเกษตร	สูบน้ำขึ้นมาทำการเกษตร
7	คลองส่งน้ำ	ทำการเกษตร	

3. ด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน

ตารางที่ 12 ข้อมูลด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ 4

ลำดับที่	ผู้รู้(ชื่อ-สกุล)	ความรู้ด้าน	การแสดงบทบาทในชุมชน
1	นายประสงค์ ขอนแก่น	ประวัติหมู่บ้าน	ผู้ถ่ายทอดความเป็นมา/ ประวัติของหมู่บ้าน
2	นายโท ขอนรักษ์	สะพานเคราะห์	เป็นผู้นำทางพิธีกรรมสะพาน เคราะห์เพื่อให้อยู่ดีมีสุข
3	นายเหลียม รongณัน	สะพานเคราะห์	เป็นผู้นำทางพิธีกรรมสะพาน เคราะห์เพื่อให้อยู่ดีมีสุข
4	นายตา แก้วมุกดา	จักสาน	เป็นช่างจักสานไม้กวาด ค่อง ตะกร้า สุ่ม ชะลอม ฯลฯ
5	นางสาวสมศรี คงคารักษ์	ดนตรีพื้นบ้าน	เป็นนักดนตรีและเป็นผู้มี ความรู้เรื่องขอพื้นเมือง สีสะ ล้อ

4. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร)

ตารางที่ 13 ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร) หมู่ 4

ชื่อ สมุนไพร	คุณค่า	ส่วนที่ใช้ ปรุ้งยา	วิธีผลิต	ใช้ส่วนใด ขยายพันธุ์	ผู้ให้ข้อมูล (ผู้รู้)
ต้นหญ้า หนอนตาย	ป้องกันโรคมะเร็ง/ ถ่ายพยาธิ	ลำต้น	นำไปต้มทั้งต้น	แยกต้น เล็กไป ปลูก	นายพิพัฒน์ ขอนแก่น

อื้อสະปาย ควาย	แก้โรคกระเพาะ/ โรคเบาหวาน	ทุกส่วน ทั้งใบ/ ราก/ลำ ต้น/ลูก/ เปลือก	ต้มดื่ม	เมล็ด / หน่อ / กิ่ง	นายสมนึก ขอนแก่น
-------------------	------------------------------	--	---------	------------------------	---------------------

ข้อมูลศักยภาพชุมชน หมู่ 5 : บ้านต้นหนูน

1. ด้านผู้นำชุมชน

บ้านต้นหนูนมีผู้นำชุมชนที่เป็นแกนนำสำคัญในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชน มีดังต่อไปนี้

1.1 นายทองดี จงสุข	ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน
1.2 นายสมนึก บุญชีพ	ตำแหน่ง สมาชิกสภา อบต. หมู่ 5
1.3 นายสง่า กันตริ	ตำแหน่ง สมาชิกสภา อบต. หมู่ 5

2. ด้านทรัพยากร/ผลผลิต

ตารางที่ 15 ข้อมูลด้านทรัพยากร/ผลผลิต หมู่ 5

ลำดับที่	ทรัพยากร/ผลผลิต	ประโยชน์/คุณค่า	แนวทางการพัฒนา/ขยายผล
1	พืชไร่ -ข้าว -ข้าวโพด -ถั่วเหลือง	อาหาร อาหาร อาหาร	-ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน -ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน -ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน
2	เลี้ยงสัตว์ -สุกร -ไก่ -เป็ด	อาหาร อาหาร อาหาร	-ชำแหละขายในชุมชน -ขายเป็นตัวในชุมชน -ขายเป็นตัวในชุมชน
3	อ่างเก็บน้ำห้วยกาน	ทำการเกษตร	
4	หนองดอกไม้	ทำการเกษตร	
5	แม่น้ำยม	ทำการเกษตร	

3. ด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน

ตารางที่ 16 ข้อมูลด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ 5

ลำดับที่	ผู้รู้(ชื่อ-สกุล)	ความรู้ด้าน	การแสดงบทบาทในชุมชน
1	นายทอง กันตริ	จักสาน	เป็นช่างจักสานตะกร้า สุ่ม ชะลอม ฯลฯ
2	นายรัชการ ดอนโศรก	จักสาน	เป็นช่างจักสานตะกร้า สุ่ม ชะลอม ฯลฯ

ข้อมูลศักยภาพชุมชนหมู่ 6 : บ้านดอนแก้ว

1. ด้านผู้นำชุมชน

บ้านดอนแก้วมีผู้นำชุมชนที่เป็นแกนนำสำคัญในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชน มีดังต่อไปนี้

1.1 นายอินตา ขอนอาจ	ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน
1.2 นายประยุทธ ตะนะวิไชย	ตำแหน่ง ประธานสภา อบต. (อยู่หมู่ 6)
1.3 นายสงคราม ผายาว	ตำแหน่ง สมาชิกสภา อบต. หมู่ 6

2. ด้านทรัพยากร/ผลผลิต

ตารางที่ 17 ข้อมูลด้านทรัพยากร/ผลผลิต หมู่ 6

ลำดับที่	ทรัพยากร/ผลผลิต	ประโยชน์/คุณค่า	แนวทางการพัฒนา/ขยายผล
1	พืชไร่ -ข้าว -ข้าวโพด -ยาสูบ -ถั่วเหลือง	อาหาร อาหาร การเกษตร อาหาร	-ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน -ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน -ตากแห้ง อบ ขายที่สถานีบ่ม ใบยา -ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน
2	พืชผักสวนครัว	อาหาร	แบ่งขายในชุมชน/ปึกหมัก ชีวภาพ

3	เลี้ยงสัตว์		
	-กระบือ	อาหาร	-ซำแหละขายในชุมชน/แปรรูป ทำแหนม
	-หมู	อาหาร	-ซำแหละขายในชุมชน/แปรรูป ทำแหนม
	-ไก่	อาหาร	-ขายเป็นตัว/ซำแหละขายใน ชุมชน
	-เป็ด	อาหาร	-ขายเป็นตัว/ซำแหละขายใน ชุมชน
4	อ่างเก็บน้ำห้วยโป่ง	ทำการเกษตร	ทำประมง/พักผ่อนหย่อนใจ เป็นแหล่งท่องเที่ยว
5	คลองห้วยโป่ง	ทำการเกษตร	สูบน้ำขึ้นมาทำการเกษตร
6	คลองห้วยไซ	ทำการเกษตร	สูบน้ำขึ้นมาทำการเกษตร
7	ฝายกักน้ำ	ทำการเกษตร	สูบน้ำขึ้นมาทำการเกษตร
8	คลองส่งน้ำ	ทำการเกษตร	

3. ด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน

ตารางที่ 18 ข้อมูลด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ 6

ลำดับที่	ผู้รู้(ชื่อ-สกุล)	ความรู้ด้าน	การแสดงบทบาทในชุมชน
1	นายบัน ขอนเมฆ	ยาต้มสมุนไพรร	เป็นผู้มีความรู้เรื่องยาสมุนไพรร และรักษาผู้ป่วยด้วยยา สมุนไพรร
2	นายสิงห์โต ขอนเพชร	การเป่า	รักษาผู้ป่วยด้วยการเป่าเวท มนต์คาถา มีความรู้ ความสามารถในการใช้คาถา ปิดเป่าโรคภัยไข้เจ็บให้แก่คน ในชุมชน เช่น แก้วปวด เจ็บขา ต่างๆ

3	นายสมบุรณ์ ขอนกลาย	การสู่วัณญ์/สะเดาะเคราะห์	เป็นหมอสู่วัณญ์และเป็นผู้มีความรู้ทางพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ เพื่อให้อยู่ดีมีสุข
---	--------------------	---------------------------	--

4. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร)

ตารางที่ 19 ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร) หมู่ 6

ชื่อสมุนไพร	คุณค่า	ส่วนที่ใช้ปรุงยา	วิธีผลิต	ใช้ส่วนใดขยายพันธุ์	ผู้ให้ข้อมูล (ผู้รู้)
ไผ่	แก้ท้องอืด	หัว	ต้มแล้วตากแห้ง บดเป็นแคปซูล รับประทาน	หน่อ/หัว	นายบัน ขอนแก่น
ตะไคร้	ล้างไต	ลำต้น	ต้มรับประทาน	ใช้หัว	นายบัน ขอนแก่น
ชิง	แก้ไอ	หัวแก่	ผ่านเป็นแว่นๆ แล้วต้มดื่ม	หัว	นายบัน ขอนแก่น
ดีปลี	ท้องอืด/ขับลม	เมล็ด	บดให้ละเอียด ผสมกับไผ่ ปรุง กล้วยดิบ รับประทาน	ลำต้น	นายบัน ขอนแก่น
จะค่าน	ยาบำรุงร่างกาย	ลำต้น	ต้มหรือดองสุรา	ลำต้น	นายบัน ขอนแก่น

ข้อมูลศักยภาพชุมชนหมู่ 7 : บ้านห้วยหม้าย

1. ด้านผู้นำชุมชน

บ้านห้วยหม้ายมีผู้นำชุมชนที่เป็นแกนนำสำคัญในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชน มีดังต่อไปนี้

1.1 นายนพเดช ร่องแก้ว	ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน
1.2 นายวินัย นันตา	ตำแหน่ง สมาชิกสภา อบต. หมู่ 7
1.3 นายเลง ดงพยง	ตำแหน่ง สมาชิกสภา อบต. หมู่ 7

2. ด้านทรัพยากร/ผลผลิต

ตารางที่ 20 ข้อมูลทรัพยากร/ผลผลิต หมู่ 7

ลำดับที่	ทรัพยากร/ผลผลิต	ประโยชน์/คุณค่า	แนวทางการพัฒนา/ขยายผล
1	พืชไร่ -ข้าว -ข้าวโพด -ถั่วเหลือง	อาหาร อาหาร อาหาร	
2	พืชผักสวนครัว	อาหาร	
3	เลี้ยงปลา -ปลาตะเพียน -ปลานิล -ปลายี่สก	อาหาร อาหาร อาหาร	
4	เลี้ยงสัตว์ -สุกร -โค -ไก่	อาหาร อาหาร อาหาร	-ค้าและขายในชุมชน -ค้าและขายในชุมชน
5	แม่น้ำยม	ทำการเกษตร	
6	คลองส่งน้ำ	ทำการเกษตร	สูบน้ำขึ้นมาทำการเกษตร

3. ด้านผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน

ตารางที่ 21 ข้อมูลด้านผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ 7

ลำดับที่	ผู้นำ(ชื่อ-สกุล)	ความรู้ด้าน	การแสดงผลงานในชุมชน
1	นายศิลป์ สี่งุ่ม	การทำขวัญนา	เป็นผู้มีความรู้ทางพิธีกรรมการทำขวัญนาของหมู่บ้านและมีความชำนาญในการเขียน อ่าน ภาษาล้านนา
2	นายนิพนธ์ กิตติวงศ์	ยาแผนโบราณ	ทำยาตำกั้นหมอยามีการอนุรักษ์สมุนไพรและรักษา

			ผู้ป่วยด้วยยาแผนโบราณจากพืชสมุนไพรในท้องถิ่น
3	นายพูน กิตติวงศ์	คาถาอาคม	มีความรู้ความสามารถในการใช้คาถาบำบัดเป่าโรคภัยไข้เจ็บให้แก่คนในชุมชน

4. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร)

ตารางที่ 22 ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร) หมู่ 7

ชื่อสมุนไพร	คุณค่า	ส่วนที่ใช้ปรุงยา	วิธีผลิต	ใช้ส่วนใดขยายพันธุ์	ผู้ให้ข้อมูล (ผู้รู้)
ชิง	แก้ไอ	หัวแก่	ฝานเป็นแว่นๆ แล้วต้มดื่ม	หัว	นายนิพนธ์ กิตติวงศ์
ชำ	รักษาโรคกลากเกลื้อน	เหง้า	หั่นเป็นแผ่นบางๆ แช่เหล้าขาว	เหง้า	นายนิพนธ์ กิตติวงศ์
ตะไคร้	ล้างไต	ลำต้น	ต้มรับประทาน	ใช้หัว	นายนิพนธ์ กิตติวงศ์

ข้อมูลศักยภาพชุมชนหมู่ 8 : บ้านห้วยกาน

1. ด้านผู้นำชุมชน

บ้านห้วยกานมีผู้นำชุมชนที่เป็นแกนนำสำคัญในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชน มีดังต่อไปนี้

1.1 นายจันทร์ อินแก้ว	ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน
1.2 นายอุเทน มาลา	ตำแหน่ง สมาชิกสภา อบต. หมู่ 8
1.3 นายเคลือบ บุญชุม	ตำแหน่ง สมาชิกสภา อบต. หมู่ 8

2. ด้านทรัพยากร/ผลผลิต

ตารางที่ 23 ข้อมูลด้านทรัพยากร/ผลผลิต หมู่ 8

ลำดับที่	ทรัพยากร/ผลผลิต	ประโยชน์/คุณค่า	แนวทางการพัฒนา/ขยายผล
1	พืชไร่ -ข้าว -ข้าวโพด -ถั่วเหลือง	อาหาร อาหาร อาหาร	-ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน -ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน -แปรรูปเป็นนมถั่วเหลือง
2	เลี้ยงปลา -ปลาดุก -ปลายี่สก -ปลานิล -ปลาไน	อาหาร อาหาร อาหาร อาหาร	แปรรูปเป็นปลาแห้ง/ปลาเค็ม/ ปลาร้า
3	เลี้ยงสัตว์ -หมู -ไก่ -เป็ด -กระบือ -โค	อาหาร อาหาร อาหาร อาหาร อาหาร	-ชำแหละขายในชุมชน/แปรรูป ทำแหนม -ชำแหละขายในชุมชน/ขาย เป็นตัวในชุมชน -ขายในชุมชนเป็นตัว/เลี้ยงเอา ไข่เป็ดเพื่อขายในชุมชน -ชำแหละขายในชุมชน -ชำแหละขายในชุมชน
4	อ่างเก็บน้ำห้วยกาน	ทำการเกษตร	พักผ่อนหย่อนใจ
5	ลำคลองห้วยกาน	ทำการเกษตร	สูบน้ำทำการเกษตร
6	ฝายกักน้ำ	ทำการเกษตร	สูบน้ำทำการเกษตร
7	คลองส่งน้ำ	ทำการเกษตร	

3. ด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน

ตารางที่ 24 ข้อมูลด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ 8

ลำดับที่	ผู้รู้(ชื่อ-สกุล)	ความรู้ด้าน	การแสดงบทบาทในชุมชน
1	นายวิวัฒน์ วัจนวรรณ	การศึกษา	ประวัติชุมชน/วิถีชีวิตคนชุมชน
2	นายประสิทธิ์ เมืองไทย	ปศุสัตว์	หมอสัตว์ ดูแล รักษา สัตว์ในชุมชน
3	นายจันทร์ อิ่มแก้ว	การทำเกษตร	การปลูกข้าวโพด ถั่วเหลืองในชุมชน

4. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร)

ตารางที่ 25 ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร) หมู่ 8

ชื่อสมุนไพร	คุณค่า	ส่วนที่ใช้ปรุงยา	วิธีผลิต	ใช้ส่วนใดขยายพันธุ์	ผู้ให้ข้อมูล (ผู้รู้)
ฮ้อสะพายควาย	รักษาโรคปวดหลัง ปวดเอว	ลำต้น	ต้มใส่ข้าวเจ้ารับประทาน	ลำต้น	นายเคลือบ บุญชุม
เครือกลองเกลบ	รักษาโรคปวดหลัง ปวดเอว	ลำต้น	ตากแดดให้แห้ง แล้วนำมาต้มดื่ม	ลำต้น	นายเคลือบ บุญชุม
เครือน้ำเน้า	ป้องกันงูไม่ให้กัด	ลำต้น	ไว้ติดกับตัว	ลำต้น	นายเคลือบ บุญชุม

ข้อมูลศักยภาพชุมชนหมู่ 9 : บ้านลูนีเกด

1. ด้านผู้นำชุมชน

บ้านลูนีเกดมีผู้นำชุมชนที่เป็นแกนนำสำคัญในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชน มีดังต่อไปนี้

1.1 นายผล ทองคำ	ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน
1.2 นายสุวิทย์ สุภาภาค	ตำแหน่ง สมาชิกสภา อบต. หมู่ 9
1.3 นางทิพานัน ปัญญาเวช	ตำแหน่ง สมาชิกสภา อบต. หมู่ 9

2. ด้านทรัพยากร/ผลผลิต

ตารางที่ 26 ข้อมูลด้านทรัพยากร/ผลผลิต หมู่ 9

ลำดับที่	ทรัพยากร/ผลผลิต	ประโยชน์/คุณค่า	แนวทางการพัฒนา/ขยายผล
1	พืชไร่ -ข้าว -ข้าวโพด -พริก -กระเทียม	อาหาร อาหาร อาหาร อาหาร	-ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน -ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน -แปรรูปเป็น พริกแห้งขายในหมู่บ้าน -ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน
2	พืชสวน -มะม่วง -มะขาม	อาหาร อาหาร	-ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน -ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน
3	เลี้ยงปลา -ปลานิล -ปลาช่อน	อาหาร อาหาร	แปรรูปเป็นปลาแห้ง/ปลาเค็ม/ ปลาร้าขายในชุมชน
4	เลี้ยงสัตว์ -ไก่	อาหาร	-ขายในชุมชน
5	อ่างเก็บน้ำบ้านลูนีเกด	ทำการเกษตร	
6	คลองส่งน้ำ	ทำการเกษตร	

3. ด้านผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน

ตารางที่ 27 ข้อมูลด้านผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ 9

ลำดับที่	ผู้รู้(ชื่อ-สกุล)	ความรู้ด้าน	การแสดงบทบาทในชุมชน
1	นายอินทร์ เครือสนธิ์	หมอพื้นบ้าน(เป่า)	รักษาผู้ป่วยโดยใช้คาถาปิด
2	นายนิพนธ์ สอนใจ	หมอพื้นบ้าน(เป่า)	เป่าโรคภัยไข้เจ็บให้แก่คนใน
3	นายสิงหวล พุทธิทอง	หมอพื้นบ้าน	ชุมชน
4	นายเชียว ต่างใจ	จักสาน/ตีตุง/เป่า ขลุ่ย	เป็นช่างจักสานตะกร้า สุ่ม ชะลอม และเป็นผู้รู้ด้านการตีตุง ซึ่ง การเป่าขลุ่ย

4. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร)

ตารางที่ 28 ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร) หมู่ 9

ชื่อสมุนไพร	คุณค่า	ส่วนที่ใช้ปรุงยา	วิธีผลิต	ใช้ส่วนใดขยายพันธุ์	ผู้ให้ข้อมูล (ผู้รู้)
ใบเตย	เป็นยาบำรุงหัวใจลดการกระหายน้ำ	ใบ	หั่นเป็นท่อนต้มผสมเกลือเล็กน้อยดื่ม	ลำต้น	นายเขียว ต่างใจ
ข่า	รักษาโรคกลากเกลื้อน	เหง้า	หั่นเป็นแผ่นบางๆ แช่เหล้าขาว	เหง้า	นายเขียว ต่างใจ
ใบบัวบก	แก้ชักในแก้วร้อนใน	ใบ	นำใบมาปั่นให้ละเอียดคั้นเอาแต่น้ำผสมน้ำดื่ม	ลำต้น	นายเขียว ต่างใจ

ข้อมูลศักยภาพชุมชนหมู่ 10 : บ้านห้วยซอน

1. ด้านผู้นำชุมชน

บ้านห้วยซอนมีผู้นำชุมชนที่เป็นแกนนำสำคัญในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชน มีดังต่อไปนี้

1.1 นายสุภรณ์ เชื้ออ้วน	ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน
1.2 นายสงกรานต์ ปันทิ	ตำแหน่ง สมาชิกสภา อบต. หมู่ 10
1.3 นายหนอม ไชยยาโส	ตำแหน่ง สมาชิกสภา อบต. หมู่ 10

2. ด้านทรัพยากร/ผลผลิต

ตารางที่ 28 ข้อมูลด้านทรัพยากร/ผลผลิต หมู่ 10

ลำดับที่	ทรัพยากร/ผลผลิต	ประโยชน์/คุณค่า	แนวทางการพัฒนา/ขยายผล
1	พืชไร่		
	-ข้าว	อาหาร	-ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน
	-ข้าวโพด	อาหาร	-ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน
	-ถั่วเหลือง	อาหาร	-ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน
	-กระเทียม	อาหาร	-ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน

2	พืชสวน -มะขาม	อาหาร	-ขายส่ง
3	เลี้ยงปลา -ปลาตะเพียน -ปลาดุก -ปลานิล	อาหาร อาหาร อาหาร	
4	เลี้ยงสัตว์ -ไก่ -หมู	อาหาร อาหาร	-ขายในชุมชน/เลี้ยงเอาไว้ไก่ เพื่อขายในชุมชน ขายในชุมชน/แปรรูปทำแหนม
5	อ่างเก็บน้ำ	ทำการเกษตร	
6	ลำห้วยขนอน	ทำการเกษตร	สูบน้ำทำการเกษตร
7	ฝายกักน้ำ	ทำการเกษตร	สูบน้ำทำการเกษตร
8	คลองส่งน้ำ	ทำการเกษตร	สูบน้ำทำการเกษตร

3. ด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน

ตารางที่ 29 ข้อมูลด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ 10

ลำดับที่	ผู้รู้(ชื่อ-สกุล)	ความรู้ด้าน	การแสดงบทบาทในชุมชน
1	นายอินตา ยาวิชัย	งานบุญ	เป็นผู้มีความรู้ด้านการทำงาน บุญต่างๆ (พ่ออาจารย์)
2	นายสกุล บุญสุข	ด้านดนตรีพื้นเมือง แกะสลัก	เป็นนักดนตรีพื้นเมืองและผู้มี ความรู้ด้านดนตรี อีกทั้งเป็น ช่างแกะสลักไม้บานประตู หน้าต่าง
3	นายร่วง ขอนดง	จักสาน	เป็นช่างจักสานตะกร้า สุ่ม ชะลอม ฯลฯ

4. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร)

ตารางที่ 30 ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร) หมู่ 10

ชื่อสมุนไพร	คุณค่า	ส่วนที่ใช้ปรุงยา	วิธีผลิต	ใช้ส่วนใดขยายพันธุ์	ผู้ให้ข้อมูล (ผู้รู้)
ข่า	รักษาโรคกลากเกลื้อน	เหง้า	หั่นเป็นแผ่นบางๆ แช่เหล้าขาว	เหง้า	นายสกุล บุญสุข
ตะไคร้	แก้ท้องอืด/ขับลม	ใบ/ลำต้น	ต้มกินน้ำ	ลำต้น	นายสกุล บุญสุข

ข้อมูลศักยภาพชุมชนหมู่ 11 : บ้านห้วยซอน

1. ด้านผู้นำชุมชน

บ้านห้วยซอนมีผู้นำชุมชนที่เป็นแกนนำสำคัญในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชน มีดังต่อไปนี้

1.1 นายบุญเทียน ช่างบุญ	ตำแหน่ง	ผู้ใหญ่บ้าน
1.2 นางละเอียด มาลา	ตำแหน่ง	สมาชิกสภา อบต. หมู่ 11
1.3 นางสุจิน น้าแปง	ตำแหน่ง	สมาชิกสภา อบต. หมู่ 11

2. ด้านทรัพยากร/ผลผลิต

ตารางที่ 31 ข้อมูลด้านทรัพยากร/ผลผลิต หมู่ 11

ลำดับที่	ทรัพยากร/ผลผลิต	ประโยชน์/คุณค่า	แนวทางการพัฒนา/ขยายผล
1	พืชไร่		
	-ข้าว	อาหาร	-ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน
	-ข้าวโพด	อาหาร	-ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน
	-พริก	อาหาร	-ขายส่งในชุมชน
2	เลี้ยงสัตว์		
	-หมู	อาหาร	-ชำแหละขายในชุมชน/แปรรูป ทำแหนม
	-ไก่	อาหาร	-ขายเป็นตัวในชุมชน
	-เป็ด	อาหาร	-ขายเป็นตัวในชุมชน

3	อ่างเก็บน้ำห้วยโป่ง	ทำการเกษตร	พักผ่อนหย่อนใจ/ท่องเที่ยว/ เลี้ยงปลาในกระชัง
4	ลำห้วยกาน	ทำการเกษตร	
5	ลำห้วยโป่ง	ทำการเกษตร	
6	ลำห้วยขอนแก่น	ทำการเกษตร	
7	ลำห้วยเปือาะ	ทำการเกษตร	
8	ฝายกักน้ำ	ทำการเกษตร	สูบน้ำทำการเกษตร
9	คลองส่งน้ำ	ทำการเกษตร	สูบน้ำทำการเกษตร

3. ด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน

ตารางที่ 32 ข้อมูลด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ 11

ลำดับที่	ผู้รู้(ชื่อ-สกุล)	ความรู้ด้าน	การแสดงบทบาทในชุมชน
1	นายสีมุก ขอนพิกุล	ขวัญนาค/ส่งเคราะห์	เป็นผู้ทำพิธีกรรมการทำขวัญ นาคและพิธีกรรมส่งเคราะห์ ของหมู่บ้าน
2	นายเหมย บุญสนอง	ตีเหล็ก	เป็นช่างตีเหล็ก ทำจอบ เสียม เคียว มีดพรว

4. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร)

ตารางที่ 33 ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร) หมู่ 11

ชื่อ สมุนไพร	คุณค่า	ส่วนที่ใช้ ปรุงยา	วิธีผลิต	ใช้ส่วนใด ขยายพันธุ์	ผู้ให้ข้อมูล (ผู้รู้)
ขมิ้น	แก้ขับลม/กระเพาะ	หัว	บดให้ละเอียด แล้วตากแห้ง/ ผสมกับอาหาร	หัว	นายโต สุจินะ
ตะไคร้	แก้โรคกระเพาะ	ลำต้น	ต้มกินน้ำ	ลำต้น	นางแก้ว สุจินดา
ใบเตย	บำรุงหัวใจ/ลดการ	ใบ	หั่นเป็นท่อนต้ม	ลำต้น	นางจันทร์

	กระหายน้ำ		ผสมเกลือ เล็กน้อยดื่ม		สุจะวะนะ
มะตูม	ขับปัสสาวะ	ผล	สับแล้วตากแห้ง ต้มผสมน้ำตาล เกลือดื่ม	เมล็ด	นางลอย บุญสุข

ข้อมูลศักยภาพชุมชนหมู่ 12 : บ้านจัดสรร

1. ด้านผู้นำชุมชน

บ้านจัดสรรมีผู้นำชุมชนที่เป็นแกนนำสำคัญในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชน มีดังต่อไปนี้

- 1.1 นายสว่าง ธรรมโม ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน
- 1.2 นายวุฒิชัย เขียวอ่อน ตำแหน่ง สมาชิกสภา อบต. หมู่ 12
- 1.3 นายสมชาย ร่องเลี้ยว ตำแหน่ง สมาชิกสภา อบต. หมู่ 12

2. ด้านทรัพยากร/ผลผลิต

ตารางที่ 34 ข้อมูลด้านทรัพยากร/ผลผลิตหมู่ 12

ลำดับที่	ทรัพยากร/ผลผลิต	ประโยชน์/คุณค่า	แนวทางการพัฒนา/ขยายผล
1	พืชไร่ -ข้าว -ข้าวโพด -ถั่วเหลือง -ถั่วเขียว	อาหาร อาหาร อาหาร อาหาร	-ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน -ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน -ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน -ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน
2	เลี้ยงสัตว์ -ไก่ -หมู -โค	อาหาร อาหาร อาหาร	-ขายเป็นตัวในชุมชน -ขายเป็นตัวในชุมชน -ขายเป็นตัวในชุมชน
3	อ่างเก็บน้ำห้วยโป่ง	ทำการเกษตร	พักผ่อนหย่อนใจ/ท่องเที่ยว
4	ลำคลองห้วยไข	ทำการเกษตร	
5	ลำคลองห้วยโป่ง	ทำการเกษตร	

3. ด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน

ตารางที่ 35 ข้อมูลด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ 12

ลำดับที่	ผู้รู้(ชื่อ-สกุล)	ความรู้ด้าน	การแสดงบทบาทในชุมชน
1	นายจันทร์ มาลา	ยาสมุนไพร	มีการอนุรักษ์สมุนไพรและรักษาผู้ป่วยด้วยยาสมุนไพรในท้องถิ่น

4. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร)

ตารางที่ 36 ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร) หมู่ 12

ชื่อสมุนไพร	คุณค่า	ส่วนที่ใช้ปรุงยา	วิธีผลิต	ใช้ส่วนใดขยายพันธุ์	ผู้ให้ข้อมูล (ผู้รู้)
ข่า	รักษาโรคกลากเกลื้อน	เหง้า	หั่นเป็นแผ่นบางๆ แช่เหล้าขาว	เหง้า	นายสมชาย ร่องเลี้ยว
ตะไคร้	แก้โรคกระเพาะ	ลำต้น	ต้มกินน้ำ	ลำต้น	นายสมชาย ร่องเลี้ยว

ข้อมูลศักยภาพชุมชนหมู่ 13 : บ้านลูนีเกต

1. ด้านผู้นำชุมชน

บ้านลูนีเกตมีผู้นำชุมชนที่เป็นแกนนำสำคัญในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชน มีดังต่อไปนี้

- 1.1 นายสมเพชร ฐานปัญญากุล ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน
- 1.2 นายสมมิตร ธงสีบแก้ว ตำแหน่ง สมาชิกสภา อบต. หมู่ 13

2. ด้านทรัพยากร/ผลผลิต

ตารางที่ 37 ข้อมูลด้านทรัพยากร/ผลผลิต หมู่ 13

ลำดับที่	ทรัพยากร/ผลผลิต	ประโยชน์/คุณค่า	แนวทางการพัฒนา/ขยายผล
1	พืชไร่ -ข้าว -ข้าวโพด	อาหาร อาหาร	-ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน -ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน

	-พริก	อาหาร	-แปรรูปเป็นพริกแห้งขายในหมู่บ้าน
	-กระเทียม	อาหาร	-ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน
2	เลี้ยงสัตว์		
	-โค	อาหาร	-ขายเป็นตัวในชุมชน
	-ไก่	อาหาร	-ขายเป็นตัวในชุมชน
3	หนองลู	ทำการเกษตร	สูบน้ำเพื่อทำการเกษตร
4	แม่น้ำยม	ทำการเกษตร	ใช้ผลิตน้ำในการอุปโภคบริโภค
5	คลองส่งน้ำ	ทำการเกษตร	

3. ด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน

ตารางที่ 38 ข้อมูลด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ 13

ลำดับที่	ผู้รู้(ชื่อ-สกุล)	ความรู้ด้าน	การแสดงบทบาทในชุมชน
1	นายพรมมา คำเปล่ง	จักสาน	เป็นช่างจักสานตะกร้า สุ่มชะลอม ฯลฯ
2	นายเลิศ แข็งแรง	สะเดาะเคราะห์	เป็นผู้ทำพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ในหมู่บ้านเพื่อให้อยู่ดีมีสุข

4. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร)

ตารางที่ 39 ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร) หมู่ 13

ชื่อสมุนไพร	คุณค่า	ส่วนที่ใช้ปรุงยา	วิธีผลิต	ใช้ส่วนใดขยายพันธุ์	ผู้ให้ข้อมูล (ผู้รู้)
ตะไคร้	แก้ไอ/ท้องอืด/ท้องเฟ้อ	ลำต้น	หั่นเป็นท่อนทุบให้แตกแล้วต้ม	ลำต้น	นางพันธุ์ทองปลั่งอภัย
ใบเตย	เป็นยาบำรุงหัวใจ/ลดการกระหายน้ำ	ใบ	หั่นเป็นท่อนต้มผสมเกลือต้ม	ลำต้น	นางพันธุ์ทองปลั่งอภัย

ข้อมูลศักยภาพชุมชน หมู่ 14 : บ้านห้วยซอน

1. ด้านผู้นำชุมชน

บ้านห้วยซอนมีผู้นำชุมชนที่เป็นแกนนำสำคัญในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชน มีดังต่อไปนี้

1.1 นายชม จินาฟ้าน	ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน
1.2 นายชุม ขอนชะจาว	ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
1.3 นายชนะ ขอนชะจาว	ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
1.4 นายบรรเลง บุญสิทธิ์	ตำแหน่ง สมาชิกสภา อบต. หมู่ 14
1.5 นายสังคม ธรรมโม	ตำแหน่ง สมาชิกสภา อบต. หมู่ 14
1.6 นายกวัน ศรีโพธิ์	ตำแหน่ง ประธานแม่บ้าน

2. ด้านทรัพยากร/ผลผลิต

ตารางที่ 40 ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร) หมู่ 14

ลำดับที่	ทรัพยากร/ผลผลิต	ประโยชน์/คุณค่า	แนวทางการพัฒนา/ขยายผล
1	พืชไร่ -ข้าว -ข้าวโพด	อาหาร อาหาร	-ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน -ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน
2	พืชสวน -มะม่วง -มะขาม	อาหาร อาหาร	-ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน -ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน
3	ต้นไม้ -ไม้สัก -ยางพารา	ที่อยู่อาศัย แปรรูปเป็นแผ่นยาง	สร้างบ้าน แปรรูปเฟอร์นิเจอร์
4	เลี้ยงปลา -ปลานิล -ปลาช่อน -ปลาดุก -ปลาตะเพียน	อาหาร อาหาร อาหาร อาหาร	แปรรูปเป็นปลาแห้ง/ปลาเค็ม/ ปลาร้าขายในชุมชน

5	เลี้ยงสัตว์ -หมู -ไก่ -เป็ด	อาหาร อาหาร อาหาร	- ขายส่งเป็นตัวทั้งในและนอกชุมชน - ขายส่งเป็นตัวทั้งในและนอกชุมชน - ขายส่งเป็นตัวทั้งในและนอกชุมชน
6	ห้วยร่อนผึ้ง	ทำการเกษตร	
7	อ่างเก็บน้ำห้วยขอนแก่น	ทำการเกษตร	พักผ่อนหย่อนใจ/ท่องเที่ยว

3. ด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน

ตารางที่ 41 ข้อมูลด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ 14

ลำดับที่	ผู้รู้(ชื่อ-สกุล)	ความรู้ด้าน	การแสดงบทบาทในชุมชน
1	นายคำ ขอนพิกุล	สะเดาะเคราะห์/ต่อกระดูก/สู่ขวัญ	เป็นผู้ทำพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์พิธีสู่ขวัญในหมู่บ้าน / รักษาต่อกระดูกโดยใช้การแพทย์พื้นบ้าน
2	นายแสน ขอนกลาย	สะเดาะเคราะห์/ต่อกระดูก/สู่ขวัญ	เป็นผู้ทำพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์พิธีสู่ขวัญในหมู่บ้าน / รักษาต่อกระดูกโดยใช้การแพทย์พื้นบ้าน
3	นายอยู่ บุญสิทธิ์	หมอพื้นเมือง	รักษาอาการเจ็บป่วยด้วยการเป่าน้ำมันต์ เป่าแก้พิษต่างๆ
4	นายสัมฤทธิ์ บุญสิทธิ์	หมอพื้นเมือง	
5	แม่เสาร์ แก้วโก	ทรงเจ้า	
6	นางแก้ว แก้วโก	ทรงเจ้า	เป็นร่างทรงเจ้าเพื่อแก้เคล็ดให้ชีวิตเป็นสุขปราศจากเคราะห์กรรม
7	นางพวน บุญสม	ทรงเจ้า	
8	นายฮืด แก้วโก	หมอพื้นเมือง	รักษาอาการป่วยโดยใช้พืชสมุนไพรและคาถาขับเป่าโรคภัยไข้เจ็บให้แก่คนในชุมชน
9	นางม้วน อินสา	หมอดพื้นเมือง	

4. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร)

ตารางที่ 42 ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร) หมู่ 14

ชื่อสมุนไพร	คุณค่า	ส่วนที่ใช้ ปรุ้งยา	วิธีผลิต	ใช้ส่วนใด ขยายพันธุ์	ผู้ให้ข้อมูล (ผู้รู้)
ข่า	แก้ปวดท้อง/เจ็บ ท้อง/เสียดท้อง	หัวแก่	ตำละเอียดผสม น้ำปูนขาวกรอง เอาน้ำใส่ดื่ม	หน่อ/หัว อ่อน	นายคำ ขอน พิกุล
เสลดพังพอน ทั้ง 5	แก้พิษงู	เอาทั้งต้น	ตำให้ละเอียด ผสมกับเหล้าคั้น เอาน้ำดื่ม/กาก เอาพอกบาดแผล	ลำต้น/ ราก	นายสัมฤทธิ์ บุญสิทธิ์
ยาดอกเหล้า -บอระเพ็ด -หัวเห็ดหมู -ดีปลี -ฮ้อสพาย ควาย	บำรุงกำลัง	ใบ หัว ผล เครือ/ต้น	ตากทั้งหมดให้ แห้งแล้วบดหรือ มัดรวมกันใส่ใน เหล้าขาวดื่ม	ลำต้น หัว หน่อ หน่อ/ต้น เล็ก	นายสัมฤทธิ์ บุญสิทธิ์

ข้อมูลศักยภาพชุมชนหมู่ 15 : บ้านลูนีเกต

1. ด้านผู้นำชุมชน

บ้านลูนีเกตมีผู้นำชุมชนที่เป็นแกนนำสำคัญในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อ
พัฒนาชุมชน มีดังต่อไปนี้

1.1 นายประเสริฐ แข็งแรง	ตำแหน่ง กำนันตำบลห้วยหม้าย
1.2 นายสุรพล ใจเศษ	ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
1.3 นายสายยนต์ สายเล่น	ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
1.4 นายเฉลิมศักดิ์ คำน้อย	ตำแหน่ง สมาชิกสภา อบต. หมู่ 15
1.5 นายคาร ปัญญาเวช	ตำแหน่ง สมาชิกสภา อบต. หมู่ 15

2. ด้านทรัพยากร/ผลผลิต

ตารางที่ 43 ข้อมูลด้านทรัพยากร/ผลผลิต หมู่ 15

ลำดับที่	ทรัพยากร/ผลผลิต	ประโยชน์/คุณค่า	แนวทางการพัฒนา/ขยายผล
1	พืชไร่ -ข้าว -ข้าวโพด -ถั่วเหลือง -กระเทียม	อาหาร อาหาร อาหาร อาหาร	-ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน -ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน -ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน -ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน
2	พืชสวน -กล้วยน้ำว้า	อาหาร	-แปรรูปเป็นกล้วยฉาบ/กล้วยทอด
3	เลี้ยงปลา -ปลานิล -ปลาตะเพียน -ปลาทับทิม	อาหาร อาหาร อาหาร	-ขายส่งในพื้นที่ -ขายส่งในพื้นที่ -ขายส่งในพื้นที่
4	เลี้ยงสัตว์ -โค -สุกร -ไก่	อาหาร อาหาร อาหาร	-ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน -ชำแหละขายในชุมชน/ขายเป็นตัว -ขายส่งในชุมชน
5	ร่องคือ	ทำการเกษตร	สูบน้ำเพื่อทำการเกษตร/หาปลา
6	ร่องแม่ทอง	ทำการเกษตร	สูบน้ำเพื่อทำการเกษตร/หาปลา

3. ด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน

ตารางที่ 44 ข้อมูลด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ 15

ลำดับที่	ผู้รู้(ชื่อ-สกุล)	ความรู้ด้าน	การแสดงบทบาทในชุมชน
1	นายศิริ อินจันทร์	จัดยพื้นที่บ้าน/ชอ/คั่ว	นักร้องจัดยพื้นที่บ้าน/ชอ/คั่ว
2	นายมา ใจเศษ	สู่ขวัญ/บูชาข้าวทั้ง4	เป็นผู้ทำพิธีสู่ขวัญและพิธีกรรมบูชาข้าวทั้ง 4 ในหมู่บ้าน
3	นายสาป ใจเศษ	จักสาน	เป็นช่างจักสานตะกร้า สุ่มชะลอม ฯลฯ

4. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร)

ตารางที่ 45 ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร) หมู่ 15

ชื่อสมุนไพร	คุณค่า	ส่วนที่ใช้ ปรุงยา	วิธีผลิต	ใช้ส่วนใด ขยายพันธุ์	ผู้ให้ข้อมูล (ผู้รู้)
ขิง	แก้ไอ/ร้อนใน	หัว	ต้มดื่ม/อม	หน่อ	นายศิริ อินทร์จันทร์
ปูเลย	แก้ท้องอืดท้องเฟ้อ	หัว	ต้มดื่ม	หน่อ	นายศิริ อินทร์จันทร์
ผักก้นตอง	แก้ความดัน	ลำต้น/ ราก/ใบ	ต้มดื่ม/แก้มกับ ลาบ	หน่อ/ก้าน	นายศิริ อินทร์จันทร์
ใบเตย	บำรุงหัวใจ	ใบ	ต้มดื่ม	ลำต้น	นายศิริ อินทร์จันทร์
ใบบัวบก	แก้ร้อนใน	ใบ	ต้มดื่ม	ลำต้น	นายศิริ อินทร์จันทร์

ข้อมูลศักยภาพชุมชนหมู่ 16 : บ้านห้วยซอน

1. ด้านผู้นำชุมชน

บ้านห้วยซอนมีผู้นำชุมชนที่เป็นแกนนำสำคัญในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชน มีดังต่อไปนี้

1.1 นายสมฤทธิ์ ทองเอก	ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน
1.2 นางวรางคณา พลายกลาง	ตำแหน่ง สมาชิกสภา อบต. หมู่ 16
1.3 นายสมาน ขอนกลาย	ตำแหน่ง สมาชิกสภา อบต. หมู่ 16

2. ด้านทรัพยากร/ผลผลิต

ตารางที่ 46 ข้อมูลด้านทรัพยากร/ผลผลิต หมู่ 16

ลำดับที่	ทรัพยากร/ผลผลิต	ประโยชน์/คุณค่า	แนวทางการพัฒนา/ขยายผล
1	พืชไร่ -ข้าว -ข้าวโพด	อาหาร อาหาร	-แปรรูปเป็นน้ำข้าวกลิ้ง -ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน
2	เลี้ยงสัตว์ -โค -สุกร -ไก่ -เป็ด	อาหาร อาหาร อาหาร อาหาร	-ชำแหละขายในชุมชน/แปรรูป ทำแหนม -ชำแหละขายในชุมชน/แปรรูป ทำแหนม -ขายเป็นตัว/เลี้ยงเอาไว้เพื่อ ขายในชุมชน -ขายเป็นตัว/เลี้ยงเอาไว้เพื่อ เพื่อขายในชุมชน
3	อ่างเก็บน้ำห้วยซอน	ทำการเกษตร	พักผ่อนหย่อนใจ/ท่องเที่ยว
4	อ่างเก็บน้ำห้วยหม้าย	ทำการเกษตร	

3. ด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน

ตารางที่ 47 ข้อมูลด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ 16

ลำดับที่	ผู้รู้(ชื่อ-สกุล)	ความรู้ด้าน	การแสดงบทบาทในชุมชน
1	นางวรางคณา พลายกลาง	แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร	นำข้าวกลิ้ง
2	นายแก้วมา พลายกลาง	ส่งเคราะห์/เอาขวัญ	เป็นผู้ทำพิธีส่งเคราะห์/เอาขวัญ ในหมู่บ้านเพื่อให้อยู่ดีมีสุข

4. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร)

ตารางที่ 48 ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร) หมู่ 16

ชื่อสมุนไพร	คุณค่า	ส่วนที่ใช้ ปรุงยา	วิธีผลิต	ใช้ส่วนใด ขยายพันธุ์	ผู้ให้ข้อมูล (ผู้รู้)
ข้าวกลิ้ง	เป็นอาหารเสริม		คั่ว/อบ/ปั่น		นาง
งาดำ	สำหรับคนเป็น		(เสร็จแล้วอบอีก		วรางคณา
ถั่วเหลือง	เหน็บชา/น้ำตาลใน เลือดไม่ปกติ/มี โปรตีนสูง	เมล็ด	รอบคือขั้นตอน สุดท้าย)	เมล็ด	พลายกลาง

ข้อมูลศักยภาพชุมชนหมู่ 17 : บ้านห้วยหม้าย(หลายห้วย)

1. ด้านผู้นำชุมชน

บ้านห้วยหม้าย(หลายห้วย)มีผู้นำชุมชนที่เป็นแกนนำสำคัญในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชน มีดังต่อไปนี้

1.1 นายประยูร กิตติวงศ์	ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน
1.2 นางเพ็ญพรรณ ร่องพันธ์	ตำแหน่ง สมาชิกสภา อบต. หมู่ 17
1.3 นางพัชรพร ประเสริฐ	ตำแหน่ง สมาชิกสภา อบต. หมู่ 17

2. ด้านทรัพยากร/ผลผลิต

ตารางที่ 49 ข้อมูลด้านทรัพยากร/ผลผลิต หมู่ 17

ลำดับที่	ทรัพยากร/ผลผลิต	ประโยชน์/คุณค่า	แนวทางการพัฒนา/ขยายผล
1	พืชไร่ -ข้าว -ข้าวโพด -ถั่วเหลือง	อาหาร อาหาร อาหาร	-ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน -ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน -ขายส่งในชุมชน/นอกชุมชน
2	พืชสวน -มะขาม	อาหาร	-ขายในชุมชน
3	ต้นไม้ -ไม้สัก -ยางพารา	ที่อยู่อาศัย แปรรูปเป็นแผ่นยาง	สร้างบ้าน แปรรูปเฟอร์นิเจอร์
4	เลี้ยงปลา -ปลานิล -ปลาตะเพียน -ปลายี่สก -ปลาดุก	อาหาร อาหาร อาหาร อาหาร	แปรรูปเป็นปลาแห้ง/ปลาเค็ม/ ปลาร้า และขายในตลาด ชุมชน
5	เลี้ยงสัตว์ -สุกร -ไก่ -เป็ด	อาหาร อาหาร อาหาร	-ชำแหละขายในชุมชน -ขายเป็นตัวในชุมชน -ขายเป็นตัวในชุมชน
6	อ่างห้วยหิน	ทำการเกษตร	จับปลา/ใช้ในการเกษตร/ พักผ่อนหย่อนใจ
7	อ่างห้วยหม้าย	ทำการเกษตร	
8	ฝายกักน้ำห้วยหม้าย	ทำการเกษตร	สูบน้ำทำการเกษตร
9	ลำห้วยหม้าย	ทำการเกษตร	
10	ลำคลองห้วยหม้าย	ทำการเกษตร	

3. ด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน

ตารางที่ 50 ข้อมูลด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ 17

ลำดับที่	ผู้รู้(ชื่อ-สกุล)	ความรู้ด้าน	การแสดงบทบาทในชุมชน
1	นายคำ เพ็ญหาญ	สะเดาะเคราะห์/บูชาไฟ/เป่า แก้วพิษต่างๆ	เป็นผู้ทำพิธีสะเดาะเคราะห์/มีความรู้ความสามารถในการใช้คาถาปิดเป่าโรคภัยไข้เจ็บ แก้วพิษต่างๆ ให้แก่คนในชุมชน
2	นายสุนทร ไชยปุระ	หมอพื้นเมือง/เป่าน้ำมันต/เป่าแก้วพิษต่างๆ	รักษาโรคภัยไข้เจ็บและพิษต่างๆ โดยใช้ น้ำมันต/คาถาปิดเป่าให้แก่มคนในชุมชน
3	นางแก้ว นวลจันทร์	ทรงเจ้า	เป็นร่างทรงเจ้าเพื่อแก้เคล็ดให้ชีวิตเป็นสุขปราศจากเคราะห์กรรม

4. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร)

ตารางที่ 51 ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น (พืชสมุนไพร) หมู่ 17

ชื่อสมุนไพร	คุณค่า	ส่วนที่ใช้	วิธีผลิต	ใช้ส่วนใด	ผู้ให้ข้อมูล (ผู้รู้)
มะเกลือ	ยาถ่ายพยาธิ	ลูก	ตำให้ละเอียดใช้ น้ำต้ม1แก้ว	เมล็ด	นายคำ เพ็ญหาญ
ละมุดดิบ	แก้ท้องเสีย	ลูก	นำมาตำให้ละเอียดผสมกับ น้ำปูนใสคั้นเอาเฉพาะน้ำดื่ม	เมล็ด	นายคำ เพ็ญหาญ
น้อยหน่า	รักษาหิดเหา	ใบ	นำใบตำให้ละเอียดผสมน้ำหมักผมไว้	เมล็ด	นายคำ เพ็ญหาญ

3) กลุ่มทางสังคมและกลุ่มอาชีพในชุมชนห้วยหม้าย

ชุมชนห้วยหม้ายได้มีการจัดตั้งกลุ่มองค์กรในชุมชนขึ้นเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง ผู้การเสริมรายได้ พัฒนาชุมชนและสร้างความมั่นคงในท้องถิ่นด้วยตัวชุมชนเอง โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ดังนี้

(1) กลุ่มทำสุรากลั่นพื้นบ้าน : เป็นการรวมกลุ่มของชาวบ้านที่ทำสุรากลั่นในชุมชนห้วยหม้ายมารวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มเพื่อคิดหาวิธีการการบริหารจัดการร่วมกันสู่การลดการเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางและมีการแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกัน

(2) กลุ่มทำขนม : เป็นการรวมกลุ่มของสุภาพสตรีในหมู่บ้านรวมตัวกันเพื่อหารายได้เสริมให้กับครอบครัวโดยการทำขนมขายส่งในหมู่บ้าน เช่น ขนมทองม้วน ขนมดอกบัว ส่วนใหญ่เป็นแรงงาน จากแม่บ้านในหมู่บ้านเท่านั้น

(3) กลุ่มทำดอกไม้แห้ง : เป็นการรวมกลุ่มของแรงงานจากแม่บ้าน เพื่อหารายได้เสริมและเสริมอาชีพให้ประชาชนในชุมชนได้มีงานทำ ซึ่งจะทำดอกไม้แห้งส่งขายในหมู่บ้าน

(4) กลุ่มทำแหนม : เป็นการรวมกลุ่มของแม่บ้านในชุมชนห้วยหม้ายเพื่อหารายได้เสริมจากการทำแหนมซึ่งผลิตจากเนื้อโค เนื้อกระบือ เนื้อหมูที่เลี้ยงในหมู่บ้าน นำมาแปรรูปเป็นแหนมแล้วส่งขายในหมู่บ้าน ตามร้านค้าและนอกชุมชนด้วย

(5) กลุ่มทำกล้วยฉาบ : เป็นการรวมกลุ่มของแม่บ้านจากการนำกล้วยซึ่งเป็นผลิตผลทางการเกษตรในชุมชนมาแปรรูปขายส่งในหมู่บ้าน

(6) กลุ่มผู้สูงอายุ : เป็นการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุในชุมชน โดยมีกิจกรรมให้ผู้สูงอายุได้พบปะกัน อีกทั้งยังเป็นการเสริมรายได้ให้ผู้สูงอายุด้วย ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุจะรวมกลุ่มกันจัดทำเครื่องจักสาน เลี้ยงไก่พื้นเมือง ฯลฯ

(7) กลุ่มเยาวชนรักษาดอยหลวง : เป็นการรวมกลุ่มของเยาวชนในตำบลห้วยหม้ายมีวัตถุประสงค์เพื่อรวมตัวกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนห้วยหม้ายให้คงอยู่สืบต่อไป (ศิริพร พันธุลี, 2549)

(8) กลุ่มชาวนา : เป็นการรวมกลุ่มของชาวบ้านห้วยหม้ายจัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือกันในการทำนา เช่น ช่วยกันลงแขก ปลูกข้าวเกี่ยวข้าว เป็นต้น

(9) ชมรมตำรวจบ้าน : เป็นการรวมกลุ่มของชาวบ้านห้วยหม้ายเพื่อทำหน้าที่ดูแลความสงบในหมู่บ้าน อำนวยความสะดวกให้ผู้เข้ามาเยือนในหมู่บ้าน

(10) กลุ่มออมทรัพย์ : เป็นการรวมกลุ่มของชาวบ้านห้วยหม้ายเพื่อลงทุนร่วมกันในการให้บริการฝากเงินและสินเชื่อ(เงินกู้)โดยมีดอกเบี่ยต่ำกว่าแหล่งเงินทุนภายนอกเพื่อ

นำไปใช้ในการลงทุนทางการเกษตร และเป็นการออมเงินของชาวบ้านห้วยหม้าย นอกจากนั้น
ยังให้บริการจัดหาปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ทางการเกษตรอีกด้วย

(11) กลุ่มแม่บ้าน : เป็นการรวมกลุ่มของสุภาพสตรีในหมู่บ้านรวมตัวกันเพื่อ
พัฒนาชุมชนห้วยหม้าย เช่น ร่วมปลูกป่า ร่วมพัฒนาหมู่บ้าน

(12) กลุ่มอสม. : เป็นการรวมกลุ่มของชาวบ้านห้วยหม้ายเพื่อร่วมดูแล
สุขภาพของคนในชุมชน เช่น ร่วมรณรงค์กำจัดขยะ จัดเก็บข้อมูลจปฐ.

(13) กลุ่มบาศรี : เป็นการรวมกลุ่มของชาวบ้านห้วยหม้ายเพื่อร่วมอนุรักษ์
ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทำบาศรีขวัญให้คงอยู่ต่อไปในรุ่นลูกหลาน

(14) กลุ่มสละล้อ ซอ ซึง : เป็นการรวมกลุ่มของชาวบ้านห้วยหม้ายเพื่อร่วม
อนุรักษ์การเล่นดนตรี ศิลปพื้นบ้านให้คงอยู่สืบไป

(15) กลุ่มวิสาหกิจชุมชน : เป็นการรวมกลุ่มของชาวบ้านห้วยหม้ายเพื่อสร้าง
รายได้เสริมให้กับชาวบ้านด้วยการแปรรูปข้าวกล้องงาดำเป็นน้ำข้าวกล้องงาดำส่งขายทั้งในและ
นอกชุมชน

4) วิถีชีวิตชุมชนห้วยหม้าย

นอกจากชาวบ้านตำบลห้วยหม้ายจะยึดอาชีพเกษตรกรรมและการเลี้ยงสัตว์
แล้วสิ่งหนึ่งที่ถือเป็นวิถีชีวิตที่ปฏิบัติมาเป็นเวลาหลายชั่วอายุคนก็คือ การเก็บของป่า เพื่อใช้ในการ
ดำรงชีวิตในครอบครัว และจำหน่ายในชุมชน ซึ่งจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้สูงอายุและชาวบ้านห้วย
หม้าย พบว่า ของป่าที่นิยมเก็บจากป่าในชุมชน มีดังต่อไปนี้

- หน่อไม้ : นิยมนำไปทำหน่อไม้ดอง หน่อไม้ต้ม หน่อไม้อัด
- เห็ดด่าน : ดอกใหญ่หลังสีเขียว
- เห็ดกระด้าง : เป็นเห็ดที่แข็งไม่ค่อยนุ่ม มักอยู่ในที่ชื้น ชาวบ้านมักใช้ยำกิน
- เห็ดลม : มีสีน้ำตาลแดง
- เห็ดโคน : ชาวบ้านนิยมเก็บมาประกอบอาหาร เช่น ต้มยำ แกง และยำ
- เห็ดถอบ : ลักษณะเป็นลูกกลม ๆ สีดำ ๆ (ราคาแพง)
- เห็ดไข่เหือง : มีลักษณะเหมือนไข่ มีลักษณะตุ่มแล้วค่อย ๆ บานออกเป็นสี
เหลือง
- เห็ดไข่แดง : มีลักษณะเหมือนไข่ มีลักษณะตุ่มแล้วค่อย ๆ บานออกเป็นสี
ขาว หมายเหตุ : (ชาวบ้านนิยมเรียก “เห็ดไข่เหลืองและเห็ดไข่

ดง” ว่า “เห็ดแพะ” ซึ่ง “แพะ”หมายถึง ลักษณะภูเขาเล็ก ๆ เตี้ย ๆ พื้นที่สูง ๆ อยู่ตามแนวป่า ส่วนใหญ่อยู่ตามหินลูกช้าง)

-ผักหวานป่า : ชาวบ้านบอกว่าเวลาเอาไปต้มหรือแกงแล้วมีรสชาติของผักที่หวานอร่อย

-ผักพ้อคำดีเมีย :ลักษณะคล้ายเฟิร์นมีสีเขียว มีที่มาที่ไปเป็นเรื่องเล่าชวนสนุกของชาวบ้านว่า มีภรรยานำผักชนิดนี้มาแกงให้สามีรับประทาน แล้วผักชนิดนี้มีลักษณะพิเศษตรงที่มีความกรอบแม้ต้มในน้ำร้อน สามีเข้าใจผิดคิดว่าภรรยาแกงผักไม่สุกจึงเกิดอารมณ์โมโห และตีภรรยาของตน จึงกลายเป็นชื่อของผักชนิดนี้ขึ้นมา โดยมีชื่อว่า “ผักพ้อคำดีเมีย”

-ผักตงโกด :ลักษณะเป็นเถา มียอดสีดำ ๆ คล้ายต้นรางจืด

-ผักแม่ห่าง :(ภาษาเมือง “แม่ฮ้าง”) ลักษณะเป็นเถาเหมือนเถาวัลย์คล้ายรางจืด มียอดเหลี่ยมๆ

-บุก :(หรือดอกก้าน) ลักษณะเป็นต้นลายๆ มีสีชมพู สีขาว ลายเขียว อยู่ในต้น เดียวกัน

-ดอกอาว :ลักษณะเหมือนดอกกระเจียว (สวย) เป็นช่อๆ มีสีขาว สีม่วง สีชมพู ชาวบ้านนิยมนำมารับประทานกับน้ำพริกน้ำปู น้ำพริกปลาร้า น้ำพริกแมงดา แกงหน่อไม้

-แมงมัน :ลักษณะคล้าย ๆ ไข่มดแดง ต้องขุดลงไปใต้ดินเพื่อเก็บเอาไข่แมงมันไป ประกอบอาหาร

5) ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนห้วยหม้าย

5.1 ด้านอาหาร

อาหารหลักของชาวบ้านตำบลห้วยหม้าย คือ อาหารพื้นเมืองทั่ว ๆ ไป ได้แก่

(1) อาหารจากหน่อไม้ เช่น แกงหน่อไม้ ส่วนประกอบ พริกสด กระเทียม ปลาร้า ตะไคร้ วิธีทำก็ตำส่วนประกอบทั้งหมด รวมกัน ต้มแล้วใส่หน่อไม้ลงไป เดิมปลาร้าปรุงรสตามชอบใจ หรือนำมาต้มจิ้มกับน้ำพริก

(2) น้ำปู วิธีทำพริกน้ำปู ส่วนประกอบ คือนำปูนามาตำจากนั้นกรองเอาน้ำปูไปเคี่ยว ใส่เครื่องปรุง ได้แก่ ข่า หอม พริก ตะไคร้ มะแขว่น แต่ปัจจุบันน้ำปูเริ่มไม่ได้

รับความนิยมจากเด็กรุ่นใหม่แล้ว ส่วนใหญ่จะไม่รับประทานเพราะสีส้มที่มีลักษณะดำ กลิ่นเหม็นคาว น้ำปูเป็นภูมิปัญญาจากการถนอมอาหารชนิดหนึ่งของชาวไทยภาคเหนือ แต่ปัจจุบันการทำน้ำปูลดลงเนื่องจากความนิยมลดลง ประกอบกับปูหายาก ถ้าจับมาจากท้องนา ก็กลัวสิ่งเจือปนที่มากับสารเคมี ประกอบกับสื่อต่างๆ ที่ออกมาประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับอาหารทางตะวันตก ทำให้วัยรุ่นยุคใหม่สนใจน้ำปูน้อยลง

(3) ตำเทา เป็นอาหารอีกประเภทหนึ่งที่กำลังจะหมดความนิยมในตำบลห้วยหม้าย เทาเป็นสาหร่ายน้ำจืดชนิดหนึ่ง ชาวบ้านจะนำมาตำ โดยมีส่วนประกอบคือ ตะไคร้ พริก ปลายี่สาม เกลือ หอม ปัจจุบันคนไม่นิยมรับประทาน เนื่องจากเทาต้องไปนำมาจากท้องนาแล้วในท้องนา มีสารเคมีที่ใช้ในการเกษตรเจือปนอยู่ จึงทำให้เกษตรกรกลัวอันตรายจากสารพิษนั้น ความนิยมตำเทาของชาวตำบลห้วยหม้ายจึงลดลง นอกจากนั้นแล้วอาหารพื้นเมืองอื่นๆ ที่ชาวบ้านนิยม ได้แก่ แกงแค ลาบ ลู๋ ซ่า ฯลฯ

(4) การทำสุรากลั่นพื้นบ้าน ส่วนประกอบ ได้แก่ ข้าวเหนียวหนึ่ง ลูกแบ่งและหัวเชื้อ วิธีการทำ คือ นำข้าวไปแช่น้ำแล้วหมักไว้ประมาณ 3 วันหลังจากนั้นนำมาต้มและใช้หัวเชื้อโรยหน้า หลังจากนั้นนำมากลั่นจนกลายเป็นสุราออกมาบรรจุขวดเพื่อจำหน่าย หรือ มีไว้ติดบ้านซึ่งชาวบ้านเชื่อกันว่าหากนำสุรากลั่นพื้นบ้านมาดองยาจะเป็นยาบำรุงกำลังได้อย่างดี

5.2 ด้านยาสมุนไพร

ในตำบลห้วยหม้ายมีการสืบทอดตำรายาการรักษาโรคด้วยยาสมุนไพรมาเป็นรุ่น ๆ จนถึงปัจจุบัน มีการสืบทอดภูมิปัญญาทำสวนสมุนไพรไว้ที่บ้านและหาสมุนไพรจากป่าเพื่อจำหน่ายให้กับชาวบ้านที่มารักษา (พ่อจันทร์ มาลา ; หมอยา ประจำตำบลห้วยหม้าย) ได้ให้ข้อมูลสูตรยารักษาโรคไว้ดังต่อไปนี้

(1) โรคมะเร็ง ด้วยยา ที่ใช้ได้แก่ หญ้าปลาหมอ หญ้าหนอนตาย มะขามป้อมดิบ ลูกใต้ใบ หญ้าตดหมา ผักหนอก กาฝากสัก ลมแล้ง (ดอกคูณ) กาฝากไม้ ชีแฮล็ก ข้าวเจ้าต้ม

(2) ปวดท้อง ใช้ยาขาง (สมุนไพรที่สำเร็จรูปแล้ว) แหนดัน แหนเครือ มะดัน(พุทรา) มะดันขอ มะเดื่อเกลือ มะเดื่อปล้อง ขางหัวหมู ต้นมะตาเสือ(สาเก) สะแล นำมาต้มรวมกัน แล้วดื่ม

(3) เป็นแผล ใช้ว่านอ้อมจอน ทิงเจอดัน

(4) ข้อห้ามสำหรับคนคลอดลูกใหม่ ห้ามรับประทานน้ำปู ปลา ร้า กะปิ ให้รับประทานน้ำพริกดากับมะเขือ จะส่งผลดีต่อสุขภาพ

(5) อาการผิเดือย ใ้รับประทานผักดิบ ผักหวานบ้าน มะเขว่นขาว ข้าวเจ้าต้ม นำมาต้มรวมกันแล้วดื่มอาการผิเดือยจะหาย หรือใช้วงมะหนุน (ขนุนลูกเล็กๆ) หัวผักกาดไม้ (ต้นเพกา) ข้าวเจ้าต้มก็ได้

(6) ท้องเสีย นำเปลือกมังคุด ตากแห้งมาฝนกับน้ำดื่ม เปลือกมะดัน (พุทรา) ปิ้งแล้วนำมาแช่น้ำดื่ม ใบฝรั่งกับใบทับทิม 1 กำ นำมาตัดหัวท้ายแล้วแช่น้ำเย็นดื่ม

5.3 ด้านการทอดผ้า

ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุในชุมชนห้วยหม้ายยังมีการทอดผ้าฝ้าย และผ้าขึ้นแห้ง (ขึ้นแห้ง คือผ้าถุงที่ทอขึ้นด้วยมือมีสีดำลายแดงตัดขวางข้างล่าง เป็นลักษณะศิลปะของล้านนา คล้ายของทุ่งโฮ้ง)

5.4 ด้านหัตถกรรม การจักสาน

วัฒนธรรมด้านการช่างฝีมือ ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่เกิดจากภูมิปัญญาของผู้คนในท้องถิ่นเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันโดยทำจากวัสดุธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน เป็นการแสดงถึงความผูกพันระหว่างธรรมชาติและท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะคนเฒ่าคนแก่มักมีความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ หรือเรียกว่า “ภูมิปัญญา” ที่สามารถดัดแปลงสิ่งที่ธรรมชาติสร้างมาแล้วนำมาประยุกต์ใช้ถือเป็นสิ่งที่น่าภาคภูมิใจในฝีมือและความสามารถที่ยังคงมีให้เห็นอยู่ในชุมชนห้วยหม้ายในปัจจุบัน โดยในตำบลห้วยหม้ายมีชาวบ้านผู้สูงอายุที่สามารถประดิษฐ์งานประเภทช่างฝีมือ อยู่บ้างแม้ว่าจะไม่ได้ทำเป็นธุรกิจอย่างจริงจัง มีการทำใช้เอง ถ้าเหลือใช้ก็จำหน่ายพอมีรายได้เสริมให้ครอบครัว งานด้านช่างฝีมือที่พบในตำบลห้วยหม้าย ได้แก่ การทำจักสานอุปกรณ์ที่ใช้ในการดำรงชีพต่างๆ เช่น สุ่ม ไชร ค่อง นอกจากนั้นยังมีการทำกระบายตักน้ำ น้ำเต้าใส่น้ำ เป็นต้น

6) แหล่งเรียนรู้ชุมชนห้วยหม้าย

6.1 เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวง

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวง อยู่ในท้องที่ ตำบลบ้านกลาง และตำบลห้วยหม้าย อำเภอสอง จังหวัดแพร่ เนื้อที่ประมาณ 97 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 60,625 ไร่ ลักษณะภูมิประเทศพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูงชันสลับซับซ้อน มีเทือกเขายาวติดต่อกันเป็น ชั้นๆ มีความสูงจากระดับน้ำทะเล ประมาณ 300-1,189 เมตร

ประวัติเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวง

เมื่อปี พ.ศ. 2525 พระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ได้ทรงเสด็จมาที่อ่างเก็บน้ำห้วยเปือาะ หมู่ที่ 1 ตำบลห้วยหม้าย อำเภอสอง จังหวัดแพร่ หลังจากนั้นสมเด็จพระบรมราชินีนาถทรงมีพระราชประสงค์ให้สถานที่แห่งนี้เป็นสถานที่อนุรักษ์ป่าไม้และสัตว์ป่าในชุมชนห้วยหม้าย หลังจากนั้นจนกระทั่งในปี พ.ศ. 2527 จึงได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดให้พื้นที่ป่าไม้ในบริเวณนั้นเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวง โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกาเล่ม 101 ตอนที่ 135 เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2527 (ศิริพร พันธุลี, 2549)

ดังนั้น สถานที่แห่งนี้จึงถือเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนห้วยหม้าย ซึ่งเป็นฐานเรียนรู้ธรรมชาติและระบบนิเวศที่หลากหลายที่ตั้งอยู่ใกล้กับชุมชน สะดวกในการเดินทางไปศึกษาหาความรู้ เช่น การศึกษาการก่อเกิดบ่อน้ำพุร้อนชีวิตสัตว์ป่า การก่อกำเนิดหินภูเขาไฟ นอกจากนั้นยังสามารถเรียนรู้วิถีชีวิต ภูมิศาสตร์ และศึกษาพันธุ์ไม้หลากหลายชนิดของชุมชนห้วยหม้ายขณะเดินศึกษาเส้นทางธรรมชาติ ทั้งนี้สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนได้อีกด้วย

6.2 วัดห้วยหม้าย

วัดห้วยหม้าย ถือเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งวัดห้วยหม้ายมีความโดดเด่นทางด้านวัฒนธรรมและประเพณีที่สืบทอดกันมาแต่ครั้งโบราณกาล ได้แก่ประเพณีสงฆ์น้ำพระธาตุแดงเขียวซึ่งถือว่าเป็นพระธาตุที่ศักดิ์สิทธิ์โดยจะมีประเพณีสงฆ์น้ำพระธาตุในวันเพ็ญเดือน 9 หรือเก้าเป็งเหนือของทุกปี นอกจากนั้นยังมีไม้สักแกะสลักที่เก่าแก่อายุกว่าร้อยปีที่บริเวณบานหน้าต่างและประตูไม้ศาลาการเปรียญ เป็นภาพที่กล่าวถึงเรื่องราวพุทธประวัติของพระพุทธเจ้าทั้ง 10 ชาติโดยในแต่ละเรื่องราวจะมีการสอดแทรกด้วยศิลปะการแกะสลักลวดลายแบบล้านนาที่บ่งบอกถึงวิถีชีวิตคนห้วยหม้ายส่วนใหญ่ นอกจากนั้นยังเป็นสถานที่สำหรับสั่งสอนคนในสมัยก่อนที่นิยมใช้ปริศนาธรรมเป็นคติสอนใจสอนผู้คนในสมัยก่อน ซึ่งควรค่าแก่การเผยแพร่และอนุรักษ์สืบต่อไป (ศิริพร พันธุลี, 2549)

6.3 ภูมิปัญญาการผลิตสุราพื้นบ้าน โรงงานสุราแพร่ยุทธนา

โรงงานสุรากลั่นแพร่ยุทธนา ถือเป็นแหล่งศึกษาภูมิปัญญาการผลิตสุราพื้นบ้านที่ผ่านมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนและได้รับประกาศนียบัตรรับรองว่าเป็นโรงงานที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ซึ่งสามารถเป็นที่ศึกษาดูงานให้กับอนุชนคนรุ่นหลังได้เรียนรู้ถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง รวมถึงวิถีชีวิตที่ราบเรียบที่เน้นการพึ่งตนเองมาแต่ครั้งโบราณกาล ซึ่งบรรพบุรุษได้สั่งสมภูมิปัญญาไว้มากมาย รวมถึงภูมิปัญญาการผลิตสุราพื้นบ้าน โดยแต่ก่อนนิยมทำกันเอง

ในแต่ละบ้านสำหรับดื่มเป็นยาสมุนไพรบำรุงสุขภาพ และใช้สำหรับต้อนรับแขกผู้มาเยี่ยมเยียนที่บ้าน ซึ่งสิ่งที่สำคัญขึ้นอยู่กับลูกแบ่งซึ่งประกอบไปด้วยสมุนไพรหลากหลายชนิด และสิ่งนี้เองคือภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษได้สั่งสอนแก่ลูกหลานสืบทอดกันมาจวบจนปัจจุบัน

6.4 โรงเรียนเวียงเทพวิทยา

โรงเรียนเวียงเทพวิทยา ตั้งอยู่เลขที่ 169 หมู่ 2 ตำบลห้วยหม้าย อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ถือเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนห้วยหม้าย ซึ่งบริเวณโรงเรียนเวียงเทพวิทยานี้ในปัจจุบันนั้นเคยเป็นกำแพงเมืองเวียงเทพในสมัยอดีตมาก่อนและมีประวัติศาสตร์มายาวนานว่าเป็นกำแพงดินยุคสมัยสุโขทัย มีความเกี่ยวข้องกับอาณาจักรเชียงแสนโบราณซึ่งเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของเมืองเวียงเทพที่อยู่ในชุมชนห้วยหม้ายในปัจจุบัน ถือเป็นอีกสถานที่หนึ่งที่นำศึกษาความเป็นมาเป็นไปของการก่อสร้างเมืองเวียงเทพขึ้นเพื่อให้เยาวชนคนรุ่นหลังในชุมชนได้รู้ถึงรากเหง้าของบรรพบุรุษและให้ผู้ที่สนใจได้ศึกษาประวัติศาสตร์ของชุมชนห้วยหม้ายต่อไป

6.5 ศาลาสร้างสุข

ศาลาสร้างสุข ตั้งอยู่หมู่ที่ 12 ตำบลห้วยหม้าย อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ถือเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ระดับตำบลด้านการทำการเกษตรแบบผสมผสานภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ที่เน้นให้ผู้สูงอายุมีกิจกรรมทำร่วมกัน เช่น เลี้ยงปลา เลี้ยงกบคอนโด ปลูกผักปลอดสารพิษ เลี้ยงไก่ ซึ่งนอกจากจะเป็นการส่งเสริมอาชีพให้กับผู้สูงอายุแล้วยังทำให้ผู้สูงอายุเห็นคุณค่าในตนเองเกิดความภาคภูมิใจ และมีความสุขกับการได้ทำกิจกรรมร่วมกัน นอกจากนี้ยังเป็นศูนย์ข้อมูลชุมชนเพื่อให้ความรู้แก่ประชาชนในด้านการส่งเสริมอาชีพอบรมให้ความรู้ด้านต่างๆ และศาลาสร้างสุขยังเป็นเวทีแลกเปลี่ยนของชนในชุมชนที่ให้ประชาชนเข้ามาใช้ประโยชน์ในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนห้วยหม้ายได้อีกด้วย

2) ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 : การจัดทำแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายที่เหมาะสมกับทุนทางสังคมโดยชุมชนมีส่วนร่วม

หลังจากประชาชนในชุมชนห้วยหม้ายร่วมกันค้นหาปัญหาและศักยภาพของชุมชนห้วยหม้ายโดยใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งใช้กระบวนการจัดการความรู้เป็นเครื่องมือผ่านเวทีชาวบ้านในหลายเวที ทำให้ชาวบ้านห้วยหม้ายมองเห็นตัวตนของชุมชนรู้ถึงปัญหา และศักยภาพของชุมชนตนเอง ก่อให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมสู่กระบวนการร่วมคิด ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมหาแนวทางในการบริหารจัดการสู่การพัฒนาชุมชนด้วยตัวของชุมชนห้วยหม้ายเองผ่านการถกแถลง

จากความคิดที่หลากหลายของชาวบ้านทั้ง 17 หมู่บ้านในตำบลห้วยหม้าย จนกระทั่งได้รูปแบบความคิดที่ตกผลึกเกิดเป็นโครงการ/แผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายที่เหมาะสมกับทุนทางสังคมเพื่อการพึ่งตนเอง โดยผลการศึกษาจะนำเสนอความสำคัญ ดังนี้

2.1 กระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายโดยชุมชนมีส่วนร่วม

2.2 แผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายที่เหมาะสมกับทุนทางสังคม

2.1 กระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายโดยชุมชนมีส่วนร่วม

การจัดทำแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้าย ถือเป็นการจัดทำแผนแม่บทชุมชนที่ผ่านเวทีการเรียนรู้ร่วมกันของชาวบ้านชุมชนห้วยหม้ายอย่างมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยเป็นเพียงผู้ประสานงานให้คำแนะนำแนวทางแก่ชาวบ้านและเป็นผู้เขียนรายงานการวิจัยเท่านั้น การเก็บข้อมูลต่างๆ เป็นการดำเนินการโดยชาวบ้านห้วยหม้าย ซึ่งถือเป็นการจัดการความรู้ที่อยู่ในตัวของชาวบ้านห้วยหม้าย (tacit knowledge) ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสังเคราะห์ให้เป็นข้อมูลความรู้เชิงประจักษ์ (explicit knowledge) ที่คนในชุมชนห้วยหม้ายสามารถเรียนรู้และถ่ายทอดต่อคนในชุมชนได้ ซึ่งกระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายโดยชุมชนมีส่วนร่วม ถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผ่านการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมหาแนวทางการแก้ปัญหาชุมชนของคนในชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชนให้พึ่งตนเองได้ ซึ่งประกอบด้วยเวทีการเรียนรู้ของคนในชุมชนห้วยหม้าย 6 เวที ดังต่อไปนี้

1) จัดเวทีอบรมสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่อง “แผนแม่บทชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนโดยใช้การจัดการความรู้”

ในวันที่ 19-20 มีนาคม 2551 คณะวิจัยจัดเวทีการเรียนรู้สู่ชุมชน โดยมีวิทยากร คือ รศ.สมพงษ์ บุญเลิศ ผู้มีความเชี่ยวชาญด้านการจัดทำแผนแม่บทชุมชนและการวิจัยในท้องถิ่น เป็นผู้บรรยายพิเศษในหัวข้อเรื่อง “แผนแม่บทชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนโดยใช้การจัดการความรู้” ซึ่งประชาชนในพื้นที่จากหลายฝ่าย รวมทั้งข้าราชการประจำยังไม่รู้และไม่เข้าใจว่าการจัดการความรู้คืออะไร ต้องทำอย่างไร และชาวบ้านในพื้นที่ที่จะมีส่วนร่วมได้อย่างไร จึงมีความจำเป็นที่ต้องสร้างความเข้าใจแก่ทุกฝ่ายในพื้นที่อย่างเร่งด่วนเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจสู่การเรียนรู้จากการปฏิบัติเพื่อพัฒนาชุมชนให้พึ่งตนเองได้ ทั้งนี้ได้แบ่งออกเป็น 2 วัน วันแรก(วันที่ 19 มีนาคม 2551) จัดเวทีให้คณะผู้วิจัยแนะนำทีมงานทำความเข้าใจกับแกนนำชุมชนและชาวบ้านเป็นรายบุคคลเพื่อสร้างมนุษยสัมพันธ์ในการติดต่อกับชาวบ้านในครั้งต่อไป และได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการเชิญแกนนำชุมชนเข้าร่วมประชุมเพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการวิจัยการพัฒนาแผนแม่บทชุมชนโดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ใน

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนห้วยหม้ายให้แก่แกนนำชุมชนและชาวบ้านห้วยหม้ายได้รับทราบ ซึ่งประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยหม้าย สมาชิกสภาอบต. ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ทั้ง 17 หมู่บ้านในตำบลห้วยหม้าย กลุ่มอาชีพ ต่างๆในชุมชน หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวง ผู้อำนวยการสถาบันการศึกษาในเขตตำบลห้วยหม้าย ประธานกลุ่มเยาวชนรักษาดอยหลวง เจ้าอาวาสวัดห้วยขอน ทั้งนี้มีผู้เข้าร่วมประชุมประมาณ 100 คน ณ ห้องประชุมอบต.ห้วยหม้าย ตำบลห้วยหม้าย อำเภอสอง จังหวัดแพร่ วันที่สอง (20 มีนาคม 2551) จัดเวทีอบรมให้ความรู้แกนนำชุมชนและชาวบ้านห้วยหม้ายโดยมีวิทยากร คือ รศ.สมพงษ์ บุญเลิศ บรรยายพิเศษในหัวข้อเรื่องแผนแม่บทชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนโดยใช้การจัดการความรู้ ซึ่งวิทยากรได้นำต้นแบบชุมชนที่ประสบความสำเร็จจากการทำแผนแม่บทของชุมชนไม้เรียงและการจัดทำแผนแม่บทชุมชนของกลุ่มอินแปง นำมาเป็นต้นแบบให้ชาวบ้านห้วยหม้ายได้เรียนรู้และนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชนห้วยหม้าย ซึ่งการจัดอบรมดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อให้แกนนำชุมชนและชาวบ้านห้วยหม้ายเข้าใจความหมาย กระบวนการจัดการความรู้ และสามารถค้นหาองค์ความรู้ชุมชนของตนเองผ่านเวทีการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนสู่การค้นหาปัญหาและร่วมกันคิดหาแนวทางแก้ปัญหาในชุมชนจัดทำเป็นแผนแม่บทชุมชนในแบบฉบับของชุมชนห้วยหม้ายที่คนในชุมชนร่วมกันคิดรูปแบบและจัดการด้วยตัวของชุมชนเอง ก่อให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วม ทุกข์ ร่วม สุข ของคนทั้งชุมชนห้วยหม้าย (จากปัญหาสู่ปัญญาร่วมกัน) อีกทั้งยังทำให้ชาวบ้านเห็นประโยชน์ที่ได้รับจากการทำแผนแม่บทชุมชนโดยให้ชาวบ้านห้วยหม้ายมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนแม่บทของชุมชนสู่การนำมาปฏิบัติและนำมาใช้ในชุมชนได้อย่างแท้จริง

ภาพที่ 3 วิทยากรบรรยายเรื่องการจัดการความรู้ในชุมชน และให้ชุมชนร่วมเรียนรู้ตัวอย่างต้นแบบการจัดทำแผนแม่บทของชุมชนไม้เรียง

2) จัดเวทีวิเคราะห์ภาพรวมชุมชนห้วยหม้าย

การจัดเวทีวิเคราะห์ภาพรวมชุมชนห้วยหม้าย จัดขึ้นเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2551 โดยคณะวิจัยเป็นพี่เลี้ยงในการจัดเวทีการเรียนรู้เท่านั้น ซึ่งเป็นเวทีการเรียนรู้บริบทชุมชนตนเองของชุมชนห้วยหม้าย โดยมีแกนนำที่ชวนคุย/คุณอำนวย (facilitator) คือ นายประยุทธ ตะนะวิไชย ประธานสมาชิกสภา อบต. เป็นผู้ชวนคุย นำเข้าสู่กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนในหมู่บ้านเดียวกันและคนต่างหมู่บ้านกัน ทำให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูล/ความรู้จากการค้นหว่าปัจจุบันในแต่ละหมู่บ้านทั้ง 17 หมู่บ้านในชุมชนห้วยหม้ายมีทุนด้านทรัพยากรมนุษย์/ผู้รู้ที่มีความชำนาญด้านต่างๆอะไรบ้าง ทุนด้านการบริหารจัดการ ทุนทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทางสังคม และทุนทางปัญญา/นวัตกรรม ในหมู่บ้านตนเองมีอะไรบ้าง จากจุดนี้ทำให้เกิดการเรียนรู้สิ่งที่ดีของแต่ละหมู่บ้านซึ่งสามารถนำไปปรับใช้ในชุมชนของตนเองได้ ในขณะเดียวกัน ชุมชนที่มีปัญหาด้านการเกษตรทำแล้วไม่ได้ผล หรือทำแล้วขาดทุนก็สามารถแลกเปลี่ยนวิธีการทำการเกษตรที่ได้ผลจากหมู่บ้านที่ประสบความสำเร็จได้ และเมื่อได้องค์ความรู้ของแต่ละหมู่บ้านทั้ง 17 หมู่บ้านแล้ว ชาวบ้านก็ร่วมกันสรุปประเด็นจากเวทีการเรียนรู้และสังเคราะห์ข้อมูลจากทั้ง 17 หมู่บ้านในภาพรวมของตำบลห้วยหม้ายวิเคราะห์ว่าชุมชนตนเอง มีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค อะไรบ้าง เพื่อให้ชุมชนรู้ถึงหนทาง/ตัวตนของตนเองที่ถูกต้อง เนื่องจากการพัฒนาเป็นเรื่องที่ชาวบ้านต้องคิดเองทำเอง เพราะไม่มีเจ้าหน้าที่คนใดสามารถรู้ข้อมูลที่แท้จริงของชาวบ้านดีเท่ากับคนในชุมชนเอง ซึ่งสามารถวิเคราะห์ภาพรวมชุมชนห้วยหม้ายได้ดังต่อไปนี้

วิเคราะห์จุดแข็งของชุมชนห้วยหม้าย พบว่า ผู้นำมีความเข้มแข็งและมีความมุ่งมั่นในการพัฒนา ประชาชนมีความสามัคคี มีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน และช่วยเหลืองานสังคม เยาวชนมีความมุ่งมั่นด้านการศึกษา กลุ่มองค์กรมีศักยภาพ มีการดำรงชีวิตแบบพอเพียง มีการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ประชาชนมีแนวคิดในทางเดียวกันเพราะส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม บุคลากรในชุมชนมีอาชีพที่หลากหลาย เยาวชนในชุมชนมีใจร่วมกันอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการบริหารจัดการที่ดี ประชาชนมีความรับผิดชอบในการชำระหนี้ ในหมู่บ้านมีปราชญ์ชาวบ้านหลากหลายสาขา มีการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เช่น ข้าวกลิ้งงาดำ

จุดอ่อนของชุมชนห้วยหม้าย คือ บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในหมู่บ้านมีจำนวนจำกัด ประชาชนบางกลุ่มขาดการมีส่วนร่วมในการทำงานส่วนรวม และไม่มีการแสดงออกทางความคิดเนื่องจากไม่เห็นความสำคัญ ประชาชนบางกลุ่มเกิดการแตกแยก ประชาชนพึ่งตนเองได้น้อย เยาวชนขาดการรวมกลุ่มและทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์อย่างต่อเนื่อง

กลุ่มอาชีพไม่เข้มแข็ง ประชาชนขาดความรู้ในการประกอบอาชีพไม่ว่าจะเป็นเกษตรกร และผู้ประกอบการอาชีพสาขาอื่นๆ ประชาชนขาดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติไม่เอื้ออำนวย เช่น ขาดแคลนแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค มีการบุกรุกที่สาธารณะและป่าไม้เพื่อใช้เป็นพื้นที่ทำการเกษตร ที่ดินทำกินไม่มีเอกสารสิทธิ์ ประชาชนบางกลุ่มไม่ลดละเลิกอบายมุข ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส ขาดการดูแล ภาวะเศรษฐกิจปีบรัด ประชาชนมีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย มีฐานะยากจน ประชาชนขาดเงินทุนในการประกอบอาชีพ เพราะต้นทุนในการประกอบอาชีพสูง แต่รายได้ต่ำทำให้ขาดทุน ประชาชนไม่ให้ความสำคัญและไม่ทำบันทึกรายรับ – รายจ่ายบัญชีครัวเรือน ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้รับการศึกษาในระดับที่สูง จึงรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และรู้ไม่เท่าทันเทคโนโลยีสมัยใหม่

วิเคราะห์โอกาสของชุมชนห้วยหม้าย พบว่า ชุมชนห้วยหม้ายมีทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ มีส่วนราชการ หน่วยงานภาคเอกชน และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องให้การดูแลสนับสนุน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดแพร่ พัฒนาสังคมหน่วยที่ 39 เกษตรอำเภอ พัฒนาชุมชนอำเภอ โรงเรียนในตำบล วัดในตำบล และสถานีอนามัยในตำบล รวมถึงมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยมากขึ้น การติดต่อสื่อสารรวดเร็วขึ้น

สำหรับอุปสรรคของชุมชนห้วยหม้าย พบว่า ชุมชนห้วยหม้ายมีสื่อสาธารณะเป็นแบบอย่างที่ไม่ดี เป็นสังคมแบบบริโภคนิยม วัตถุนิยม ฟุ่มเฟือย การปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลไม่ถูกต้องชัดเจน ทศนคติที่ไม่ตรงกัน ผู้ใหญ่ประพฤติตนหรือแสดงพฤติกรรมที่ไม่ดีต่อเด็ก ปัญหาเศรษฐกิจ น้ำมันราคาแพง นโยบายส่งเสริมการทำสุรากลั่นทำให้สะดวกในการหาแหล่งผลิตและขาย ส่งผลต่อพฤติกรรมการดื่มสุราในชุมชนมีปริมาณสูงขึ้น

3) จัดเวทีวิเคราะห์ปัญหาชุมชนห้วยหม้าย

การจัดเวทีวิเคราะห์ปัญหาชุมชนห้วยหม้าย จัดขึ้นเมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2551 เริ่มต้นด้วยแกนนำชุมชนจัดเวทีทบทวนข้อมูลพื้นฐานภาพรวมของตำบลห้วยหม้าย(จำนวน คน อาชีพ รายได้ หนี้สิน ทรัพยากรในชุมชน ประชาชน/ผู้รู้ในชุมชน ฯลฯ) ให้แก่สมาชิกของชุมชนทราบ หลังจากนั้นคณะผู้วิจัยร่วมกับแกนนำชุมชนได้ร่วมกันคิดแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน โดยให้สมาชิกในชุมชนห้วยหม้ายแบ่งกลุ่มเป็น 10 กลุ่ม โดยละหมาบ้านกันเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลของตนเองแก่สมาชิกหมู่บ้านอื่นหลังจากนั้นให้สมาชิกชุมชนห้วยหม้ายร่วมกันค้นหาชีวิตที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน(ร่วมสุข/ร่วมทุกข์) เหตุปัจจัยของสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน(สาเหตุแห่งทุกข์) ซึ่งจากกระบวนการเรียนรู้ครั้งนี้ก่อให้เกิด

การสานสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนมากขึ้น นอกจากนั้นยังทำให้รู้ถึงปัญหาของเพื่อนบ้านและเกิดการแลกเปลี่ยนความรู้กัน ผู้การร่วมคิดหาแนวทางการจัดการปัญหาจากหมู่บ้านอื่นนำมาประยุกต์ใช้ในหมู่บ้านตนเองต่อไป

ภาพที่ 4 กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ปัญหาชุมชนของชาวบ้านห้วยหม้าย

จากเวทีเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกในชุมชนห้วยหม้ายในการวิเคราะห์ปัญหา ทำให้ชุมชนห้วยหม้ายค้นพบปัญหา และสาเหตุของปัญหา แบ่งออกเป็น 6 ด้าน ดังนี้

ตารางที่ 52 สภาพปัญหาและสาเหตุของปัญหาด้านต่างๆ ของชุมชนห้วยหม้าย

ประเภทปัญหา	สภาพปัญหา	สาเหตุของปัญหา
ด้านสังคม	-สุขภาพประชาชนไม่แข็งแรง -คุณภาพการศึกษาประชาชนต่ำ -เล่นการพนัน -เลียนแบบ-บริโภควัตถุนิยม -วัยรุ่นมั่วสุม	-ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย -ขาดบุคลากรทางการศึกษาและยากจน -ไม่ปราบปรามการพนันอย่างเด็ดขาด -ยึดติดวัฒนธรรมมรดก -สื่อชักนำไปในทางไม่ดี ครอบครัแตกแยก
ด้านเศรษฐกิจ	-ปัญหาหนี้สิน -ต้นทุนการทำการเกษตรสูง -ประชาชนยากจน	-ขาดพื้นที่ทำกินและไม่เพียงพอต้องเช่าที่ทำกิน -ผลผลิตเกษตรราคาตกต่ำ ปุ๋ยราคา

		แพง -พ่อค้าคนกลางกดราคาการเกษตร -กู้ยืมเงิน/หนี้สิน -สินค้าราคาแพง -วิกฤตเศรษฐกิจและวิกฤตน้ำมัน
ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	-แหล่งน้ำทางการเกษตรไม่เพียงพอ -ถนนไม่ทั่วถึง -ฤดูแล้งขาดน้ำ แหล่งน้ำไม่พอ	-ทรัพยากรในชุมชนไม่เอื้ออำนวย -ขาดผู้รู้ในการจัดทำฝายกักน้ำ -การบริหารงบประมาณไม่ดี
ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	-ต้นไม้ถูกทำลาย สัตว์ป่าเริ่มสูญพันธุ์	-ชาวบ้านบุกรุกทำลายป่า/สัตว์ป่า/ใช้วัตถุติดจากป่าโดยไม่มีการควบคุม -พื้นที่ทำกินไม่เพียงพอทำให้ต้องบุกรุกป่า
ด้านการศึกษา/ศาสนา/ภูมิปัญญาวัฒนธรรมประเพณี	-เด็กและเยาวชนไม่ได้รับการศึกษา -ต่อตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด -ขาดการสานต่อวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นในเยาวชนรุ่นหลัง -วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นเริ่มหายไปจากชุมชน	-ผู้ปกครองมีรายได้น้อย ไม่สามารถส่งลูกเรียนสูงๆ -เลียนแบบบริโภคนิยม/นิยมวัฒนธรรมตะวันตก
ด้านสาธารณสุข	-โรคไข้เลือดออกระบาดในหมู่บ้าน -จำนวนผู้ป่วยด้วยโรคมะเร็งปอดและมะเร็งตับมีจำนวนสูงขึ้น -ผู้สูงอายุในชุมชนป่วยด้วยโรคเรื้อรัง (เบาหวาน/ความดันโลหิตสูง) มีจำนวนสูงขึ้น -กลุ่มเกษตรกรมีสารเคมีตกค้างในกระแฉ่เลือด -น้ำหนักเด็กทารกแรกคลอดต่ำกว่ามาตรฐาน	-ประชาชนขาดความตระหนักในเรื่องการควบคุมและป้องกันไข้เลือดออก -ประชาชนบริโภคสุราเป็นประจำ สูบบุหรี่เป็นจำนวนมาก -ประชาชนมีพฤติกรรมการบริโภคที่ผิด นิยมทานอาหาร หวาน มัน เค็ม -ประชาชนได้รับผลกระทบจากการใช้สารเคมีในการทำเกษตรกรรม -หญิงตั้งครรภ์ในชุมชนยังขาดการดูแล/ตระหนักในการดูแลสุขภาพของตนเอง

4) จัดเวทีวิเคราะห์ความต้องการของชุมชน

หลังจากที่ชุมชนได้ร่วมกันค้นหาสภาพปัญหาและสาเหตุของปัญหาด้านต่างๆ ของชุมชนเรียบร้อยแล้ว แกนนำชุมชนนำโดยนายประยุทธ์ ตะนะวิไชย ประธานสภาผู้นำตำบลห้วยหม้ายร่วมกับชาวบ้านห้วยหม้ายได้จัดเวทีเรียนรู้เพื่อวิเคราะห์ความต้องการของชุมชน ซึ่งการจัดเวทีวิเคราะห์กิจกรรมความต้องการของชุมชน จัดขึ้นเมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2551 เพื่อทราบถึงภาพฝันที่สมาชิกชุมชนอยากจะเห็น/อยากให้เกิดขึ้นในอนาคต (ความต้องการของชุมชน) เป็นเสมือนเป้าหมาย(วิสัยทัศน์)ของชุมชนห้วยหม้ายในอนาคตอันใกล้ ซึ่งชุมชนห้วยหม้ายมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาชุมชน คือ “ คนมีคุณภาพ พัฒนาแหล่งน้ำ ปราศจากมลพิษ เศรษฐกิจพอเพียง ดำรงวัฒนธรรม ก้าวล้ำคมนาคม ประชาชนอยู่ดีมีสุข ” จากเวทีวิเคราะห์ความต้องการของชุมชน ทำให้สมาชิกในชุมชนได้ร่วมคิดหาแนวทางว่าจะทำอย่างไรให้ถึงภาพฝัน/แนวทางที่จะถึงจุดหมายปลายทางร่วมกัน

ภาพที่ 5 ชาวบ้านร่วมระดมความคิดเห็นและร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวทีวิเคราะห์ความต้องการของชุมชนห้วยหม้าย

ซึ่งจากเวทีเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกในชุมชนห้วยหม้ายในการวิเคราะห์ความต้องการของชุมชน ทำให้ชุมชนห้วยหม้ายค้นพบความต้องการของชุมชนและแนวทางเพื่อไปถึงเป้าหมายร่วมกัน โดยแบ่งออกเป็น 6 ด้าน ดังนี้

ตารางที่ 53 สิ่งที่ชุมชนช่วยห้ความต้องการและแนวทางสู่ความสำเร็จ

ประเภทความต้องการ	ความต้องการ/สิ่งที่ชุมชนอยากเห็น	แนวทางสู่ความสำเร็จ
ด้านสังคม	-ประชาชนมีความเป็นอยู่ดี-อาชีพมั่นคง -สุขภาพดี-แข็งแรง -การศึกษาดีกว่าเดิม -เรียนรู้การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ที่ถูกต้อง -ประชาชนห่างไกลยาเสพติด-อบายมุข -นักเรียนมีความรู้และมีเทคโนโลยีทันสมัยทัดเทียมนักเรียนต่างจังหวัด -นักเรียนได้เรียนรู้จากผู้ที่มีความชำนาญตรงตามกลุ่มสาระ -นักเรียนและครูมีเวลาดูแลเอาใจใส่ได้อย่างเต็มที่ เต็มเวลา เต็มศักยภาพ	-ส่งเสริมอาชีพ (สร้างการเรียนรู้) -ส่งเสริมการออกกำลังกาย และสุขภาพ -กำกับ ส่งเสริม ครูในพื้นที่สู่การพัฒนาการเรียนการสอนที่ดีขึ้น -ส่งเสริมการเรียนรู้การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในชุมชน -จัดสื่อ เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา -จัดหาครูหรือผู้สนับสนุนการจัดการศึกษาให้เพียงพอกับปริมาณนักเรียนในพื้นที่
ด้านเศรษฐกิจ	-สินค้าเกษตรมีราคา -มีแหล่งน้ำทางการเกษตร และระบบส่งน้ำการเกษตร -มีตลาดรองรับซื้อผลผลิตการเกษตร	-มีการส่งเสริมการเกษตรตลอดปี (กิจการ) -มีระบบการประกันราคาสินค้าการเกษตร -มีตลาดรับซื้อการเกษตร ไม่ผ่านคนกลาง
ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	-มีน้ำอุปโภคบริโภค -ชุมชนมีถนนเพียงพอ	-สร้างอ่างเก็บน้ำ ขุดสระ ลอกคลองเพิ่ม -จัดหาเครื่องสูบน้ำพลังไฟฟ้าให้ทั่วถึง -ปรับปรุงแหล่งเก็บกักน้ำในชุมชนฤดูแล้ง -จัดทำถนนในหมู่บ้านให้เพียงพอ

ด้านทรัพยากร ธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	-สิ่งแวดล้อมดี -สัตว์ป่าเพิ่มมากขึ้น -ป่าอนุรักษ์เป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ -ปลูกจิตสำนึกการอนุรักษ์ - สิ่งแวดล้อม/ป่า/ฝ่ายแม้ว่าตั้งแต่เล็กๆ ผ่านโรงเรียน	-ส่งเสริมการปลูกป่า -ปลูกป่าไม้โตเร็วเพื่อทดแทนการตัด - ไม้เป็นเชื้อเพลิง โรงเล้า 1 โรงปลูก - ป่าทดแทน 1 ไร่ -สร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนใน - ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
ด้านการศึกษา/ ศาสนา/ภูมิ ปัญญา วัฒนธรรม ประเพณี	-เด็กและเยาวชนได้รับการศึกษาต่อ - ตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด -อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม - ประเพณี -สร้างคุณธรรม จริยธรรมให้วัยรุ่น (เข้าค่าย)	-จัดหาทุนเรียนดีสำหรับเด็กด้อย - โอกาส และเด็กยากจน -จัดทำโครงการประกวดแข่งขันภูมิ - ปัญญาท้องถิ่น -จัดนิทรรศการการแสดงผลงานภูมิปัญญา - ท้องถิ่น -จัดโครงการส่งเสริมการทำบายศรี -จัดกิจกรรมอุยส่อนหลานปู่มณเฑียร - ห้วยหม้าย -ส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน -สร้างยุวมัคคุเทศก์ เพื่อเรียนรู้ - ภูมิปัญญาชุมชน
ด้านสาธารณสุข	-ประชาชนในชุมชนมีสุขภาพดีทั้ง - กาย จิต สังคม จิตวิญญาณ -ไม่มีโรคไข้เลือดออกในพื้นที่ -ประชาชน/ชุมชน ตระหนักถึง - ความสำคัญ ช่วยกันทำลายแหล่ง - เพาะพันธุ์ยุงทุกหลังคาเรือน -จำนวนประชาชนที่ดื่มสุราเป็น - ประจำลดลง -อัตราการป่วยด้วยโรคที่เกิดจากการ - ดื่มสุราลดลง -อัตราการป่วยด้วยโรคไม่ติดต่อลดลง (เบาหวาน/ความดันโลหิตสูง)	-รณรงค์ให้ชาวบ้านดูแลสุขภาพด้วย - ตนเองในระดับปฐมภูมิได้ -กระตุ้นให้ชุมชนรู้ถึงโทษและ - อันตรายของโรคไข้เลือดออก และให้ - ชุมชนตระหนักถึงการควบคุมทำลาย - แหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย -รณรงค์ทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ - ยุงลายโดยชุมชนมีส่วนร่วม -รณรงค์ให้งดดื่มสุราในสถานที่ - ราชการ /งานศพ /งานกีฬา -ให้ความรู้เรื่องโทษ ของสุราและบุหรี่ -ให้ความรู้เบื้องต้นถึงการดูแลสุขภาพ

	-ประชาชนได้รับการคัดกรองความเสี่ยงของโรคไม่ติดต่อ ร้อยละ 80 -ประชาชนใช้สารเคมีในการเกษตรลดลง -อัตราการป่วยด้วยโรคที่เกิดจากการใช้สารเคมีลดลง -สุขภาพของแม่ขณะตั้งครรภ์มีสุขภาพกายและจิตที่ดี และมีผลที่ดีต่อลูกในครรภ์ในระยะยาว	ตัวเอง การป้องกันโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง -คัดกรองสุขภาพเพื่อค้นหาภาวะเสี่ยงจากโรคไม่ติดต่อต่างๆ ตั้งแต่ระยะแรกๆ -ให้ความรู้อันตรายของการใช้สารเคมี การใช้อย่างถูกต้อง (กรณีจำเป็นต้องใช้) และรณรงค์ให้ประชาชนใช้ปุ๋ยชีวภาพแทนสารเคมี -รณรงค์ให้ประชาชนปลูกพืชผักสวนครัวไว้บริโภคเอง -ให้ความรู้ในการดูแลสุขภาพหญิงตั้งครรภ์เพื่อปฏิบัติตัวได้ถูกต้องและเพื่อสุขภาพที่ดีของแม่และลูก
--	---	---

5) จัดเวทีร่างแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้าย

หลังจากทราบถึงสภาพปัญหา สาเหตุของปัญหา สิ่งที่ชุมชนห้วยหม้ายต้องการและหนทางสู่ความสำเร็จที่ได้จากเวทีเรียนรู้และร่วมกันคิดหาแนวทางสู่ความสำเร็จแล้ว ในวันที่ 5 สิงหาคม 2551 จึงได้เกิดเวทีการจัดทำร่างแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายขึ้น ซึ่งเกิดจากกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชน ประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยหม้าย สมาชิกสภาอบต. ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ทั้ง 17 หมู่บ้านในตำบลห้วยหม้าย กลุ่มอาชีพ ต่างๆ ในชุมชน หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวง ผู้อำนวยการสถาบันการศึกษาในเขตตำบลห้วยหม้าย ประธานกลุ่มเยาวชนรักษ์ดอยหลวง และเจ้าอาวาสวัดห้วยখন ในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ในการยกย่องแผนแม่บทชุมชนในแบบฉบับของชุมชนห้วยหม้าย ซึ่งแบ่งเป็น 6 ด้าน จำนวน 47 โครงการประกอบด้วย แผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการศึกษา/ศาสนา/วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และด้านสาธารณสุข ซึ่งแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายทั้ง 6 ด้านนี้ ถือเป็นผลผลิตของสมาชิกในชุมชนห้วยหม้ายที่เกิดจากการจัดการความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล ซึ่งเป็นความรู้แฝงที่กระจายกระจายให้กลายเป็นความรู้ที่ทุกคนในชุมชนสามารถมองเห็นและเรียนรู้ร่วมกันได้สู่แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนด้วยการพึ่งตนเอง

ภาพที่ 6 กระบวนการจัดทำร่างแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้าย

6) จัดเวทีประชาพิจารณ์เห็นชอบร่างแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้าย

การจัดเวทีประชาพิจารณ์เห็นชอบร่างแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้าย จัดขึ้นวันที่ 24 กันยายน 2551 ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยหม้าย อำเภอสอง จังหวัดแพร่ มีแกนนำสำคัญในการจัดเวทีเรียนรู้ คือ อาจารย์วีระชาติ สายใจ รองผู้อำนวยการโรงเรียนเวียงเทพวิทยา ซึ่งการจัดเวทีเรียนรู้การทำประชาพิจารณ์ จัดขึ้นเพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนห้วยหม้ายร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อให้ได้ความคิดเห็นร่วมอย่างสมานฉันท์ โดยให้เหตุผลในการเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบ ในการร่างแผนแม่บทชุมชนทั้ง 6 ด้าน รวม 47 โครงการ เพื่อให้เหมาะสมกับทุนทางสังคมของชุมชนห้วยหม้ายและสามารถนำไปใช้ได้จริง

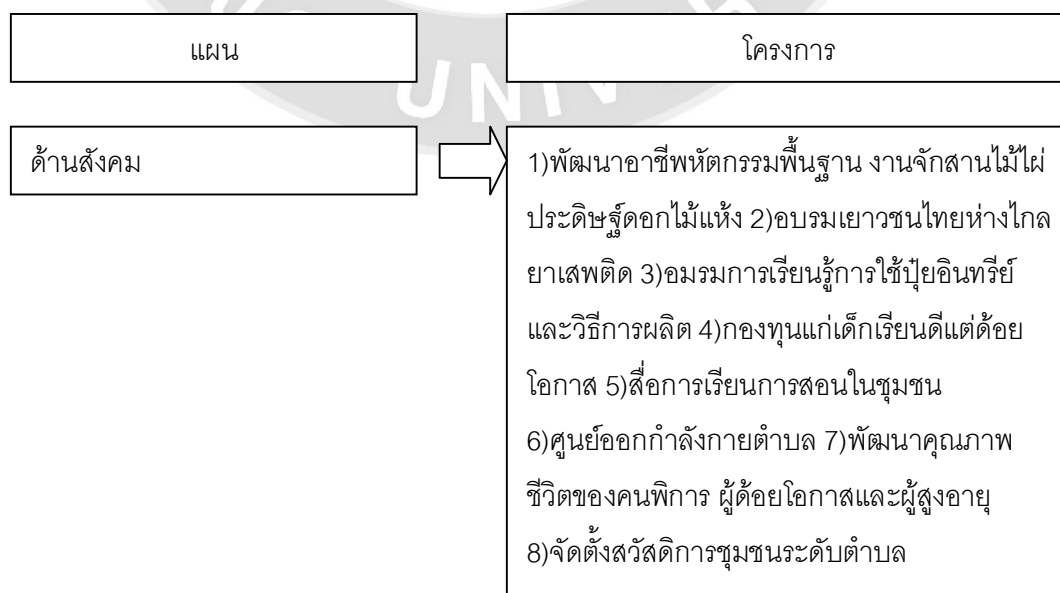
ภาพที่ 7 การจัดเวทีประชาพิจารณ์เพื่อให้ชาวบ้านห้วยหม้ายร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างสมานฉันท์

หลังจากผ่านขั้นตอนการจัดทำประชาพิจารณ์แล้ว ทำให้ชุมชนช่วยหมายได้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน ที่ชุมชนร่วมกันพัฒนาขึ้นมาโดยกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เข้าใจศักยภาพที่เป็น “ทุน” ที่แท้จริงของตนเอง และพบแนวทางในการพัฒนาทุนดังกล่าวไปสู่ การพึ่งตนเอง คือ แผนแม่บทชุมชนช่วยหมาย ซึ่งประกอบไปด้วย 6 ด้าน รวม 47 โครงการ สำหรับใช้เป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนช่วยหมาย ผลจากเวทีเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้ชาวบ้านช่วยหมายมั่นใจว่าชุมชนช่วยหมายสามารถพึ่งตนเองได้ ก่อเกิดรายได้เพิ่มขึ้น มีความสามารถในการชำระหนี้มากขึ้น และส่งผลให้คุณภาพชีวิต (กาย จิต สังคม จิตวิญญาณ) ดีขึ้นด้วย

2.2 แผนแม่บทชุมชนช่วยหมายที่เหมาะสมกับทุนทางสังคม

จากเวทีเรียนรู้กระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนช่วยหมาย ทำให้ชาวบ้านช่วยหมายได้เรียนรู้ถึงกระบวนการจัดการความรู้ในชุมชนตั้งแต่การค้นหาข้อมูลของชุมชนจนกระทั่งเป็นแผนแม่บทชุมชนในแบบฉบับของชุมชนช่วยหมายที่เกิดจากการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนาแนวทางสู่การแก้ไขปัญหาในพื้นที่เพื่อการพึ่งตนเองและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

จึงกล่าวได้ว่า แผนแม่บทชุมชน ถือเป็นผลผลิตของกระบวนการจัดการความรู้ที่ผ่านเวทีการเรียนรู้ร่วมกันที่แกนนำชุมชนตำบลช่วยหมายนำข้อมูลความรู้ที่ได้รับจากการวิเคราะห์ มาสังเคราะห์เข้าด้วยกันเพื่อหาทางออกจัดเป็นกรอบในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนช่วยหมาย ประกอบด้วยแผนงาน 6 ด้าน รวม 47 โครงการ ซึ่งผู้วิจัยจะขอหยิบยกแผนงาน/โครงการดังกล่าวที่ชุมชนเป็นผู้คิด ผู้จัดทำขึ้นด้วยตนเอง มานำเสนอ ดังนี้

ด้านเศรษฐกิจ

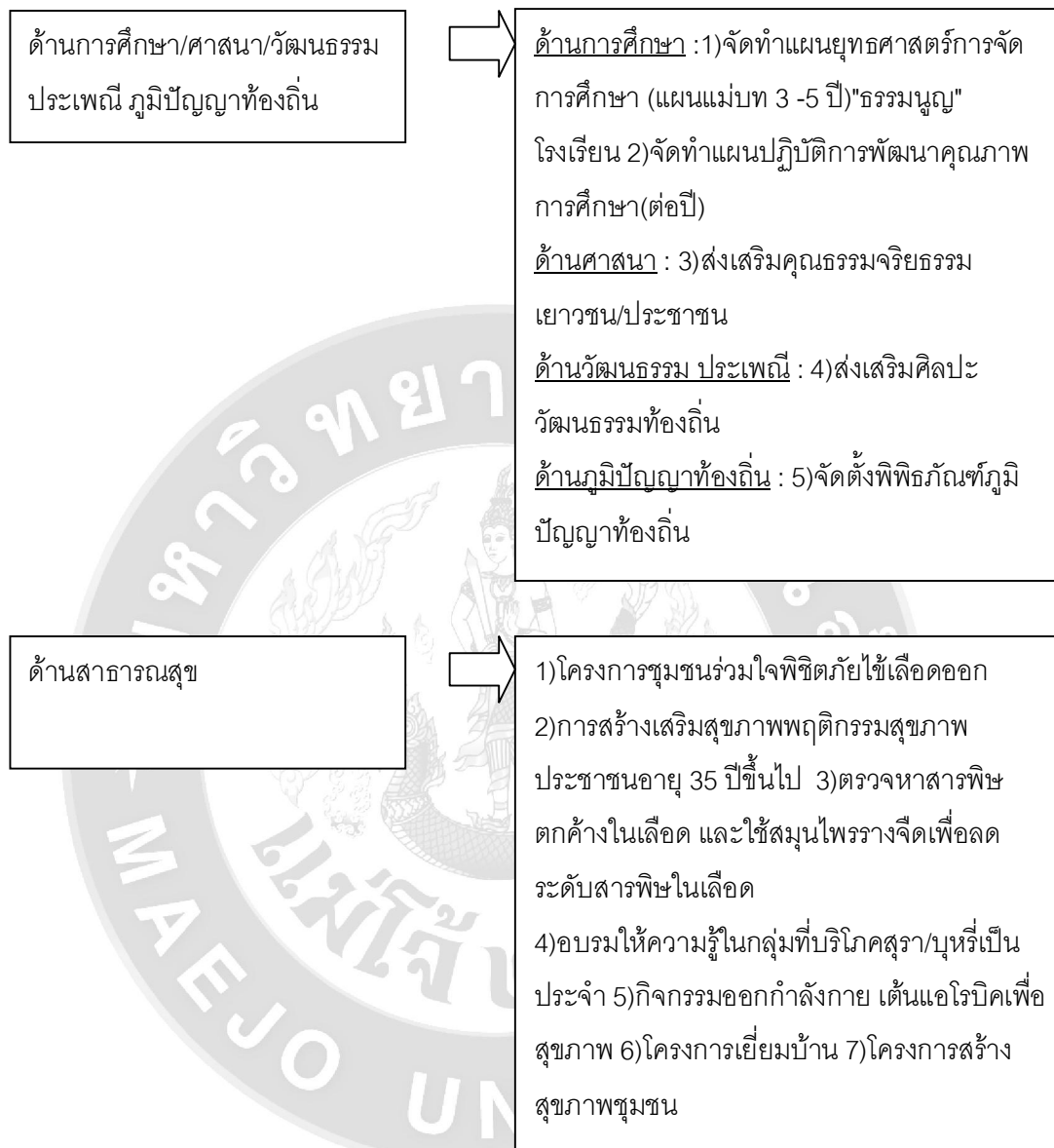
- 1) จัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ 2) จัดตั้งกลุ่มฝึกอาชีพแปรรูปผลผลิตจากการเกษตร เช่น ข้าวกล้อง งาดำ
- 3) จัดกลุ่มเกษตรอินทรีย์-ชีวภาพ 4) ปลุกผักปลอดสารพิษ 5) ส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน
- 6) สร้างที่พักแหล่งท่องเที่ยว (โฮมสเตย์)
- 7) ค่ายเยาวชนเรียนรู้วิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง
- 8) สร้างศูนย์การเรียนรู้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อส่งเสริมอาชีพ

ด้านโครงสร้างพื้นฐาน

- 1) ขุดลอกอ่างเก็บน้ำ(ห้วยโป่ง) 2) ขุดลอกอ่างเก็บน้ำ (ห้วยหม้าย และห้วยหิน) 3) ขุดลำเหมืองส่งน้ำ อ่างห้วยซอนและห้วยกาน 4) ขุดสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยหม้าย 5) สร้างผนังป้องกันตลิ่งพัง(ห้วยซอน ห้วยหม้าย ห้วยโป่ง) 6) สร้างถนนคอนกรีตเสริมไม้ไผ่ในหมู่บ้าน 7) สร้างถนนเข้าทำการเกษตร
- 8) สร้างประปาจากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวง 9) คาดลำเหมืองในหมู่บ้าน 10) สร้างวางระบายน้ำในหมู่บ้าน 1-17 11) สร้างเครื่องสูบน้ำพลังไฟฟ้าหมู่ 12,6,14,3,11,2,10,16 12) สร้างฝายน้ำล้น (ห้วยหม้าย ห้วยซอน)

ด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อม

- 1) ปลูกป่าเสริมในพื้นที่แห้งแล้ง(ปลูกป่าทดแทน 1ไร่ /1 โรงเหล้า) 2) ให้ความรู้เรื่องการใช้ประโยชน์จากป่า 3) โครงการบ้านรักป่า 4) สร้างฝายแม้วกึ่งถาวร 5) โครงการคลองใสใจสะอาด 6) ธนาคารขยะรีไซเคิล 7) โครงการอนุรักษ์แม่น้ำยม

แผนภูมิที่ 3 แผนแม่บทชุมชนตำบลห้วยหม้าย

3) ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 : ทศนคติของชาวบ้านห้วยหม้ายในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนและแนวทางในการสนับสนุนเชื่อมโยงประสานงานกันจากหน่วยงานที่มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่

แม้ด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในชุมชนจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาแผนแม่บทชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนห้วยหม้ายที่ชุมชนเป็นผู้คิด ผู้ทำขึ้นมาด้วยตนเองแล้วก็ตาม สิ่งหนึ่งที่มีความจำเป็นในการตรวจสอบการดำเนินการว่าดำเนินการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยหรือไม่ นั่นก็คือการจัดทำเวทีสรุปเรียนรู้ที่ชาวบ้านได้รับจากกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตลอดระยะเวลาในการค้นหาคำตอบความรู้/ข้อมูลของชุมชนร่วมกับนักวิจัย โดยผลการศึกษาจะนำเสนอความสำคัญ ดังนี้

- 3.1 การสรุปบทเรียนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้าย
- 3.2 ผลการศึกษาทัศนคติของชาวบ้านห้วยหม้ายในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนตำบลห้วยหม้าย
- 3.3 แนวทางในการสนับสนุนเชื่อมโยงประสานงานกันจากหน่วยงานที่มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่

3.1 การสรุปบทเรียนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้าย

จากกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเริ่มตั้งแต่การค้นพบศักยภาพชุมชน ทรัพยากรภูมิปัญญาที่เป็นทุนของชุมชนห้วยหม้าย รวมถึงสภาพปัญหา สาเหตุของปัญหา และสิ่งที่ชุมชนห้วยหม้ายต้องการจนกระทั่งได้เป็นแผนในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาชุมชนห้วยหม้าย กลายเป็น “แม่บทชุมชนในแบบฉบับของชุมชนห้วยหม้าย” นั้น ซึ่งจากการสรุปบทเรียนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้าย พบว่า ชาวบ้านห้วยหม้ายมีทัศนคติที่ดีต่อการร่วมเรียนรู้ในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนร่วมกับเพื่อนๆ สมาชิกในหมู่บ้านอื่นๆ จากทั้ง 17 หมู่บ้านในตำบลห้วยหม้ายมากขึ้น ก่อเกิดสายใยแห่งมิตรที่เห็นอกเห็นใจและเข้าใจถึงความรู้สึกร่วมทุกข์ ร่วมค้นหาแนวทางแห่งความสุขร่วมกัน นำไปสู่การจัดทำแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายเพื่อพัฒนาท้องถิ่นตนเองโดยบูรณาการจากทุกภาคส่วนมากยิ่งขึ้น ซึ่งจากเดิมหน่วยงานบางหน่วยงานที่คิดว่าตนเองไม่เกี่ยวข้องกับปัญหาต่างๆ และไม่สามารถช่วยแก้ไขปัญหานั้นๆ ได้ แต่หลังจากผ่านเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้ง 6 เวทีแล้วทำให้หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนมองเห็นว่าตนเองนั้นก็เป็นส่วนหนึ่งของปัญหา และต้องร่วมรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาร่วมกันอย่างมีส่วนร่วม นอกจากนั้นผลพลอยได้ของการจัดเวทีเรียนรู้การจัดทำแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้าย ยังส่งผลสู่การลดความขัดแย้งในชุมชนอีกด้วย

ซึ่งผู้วิจัยจะขอยกตัวอย่างกรณีศึกษาข้อพิพาทภัยโรงงานสุรากลั่นพื้นบ้านในชุมชน ห้วยหม้ายกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวง ซึ่งการทำสุรากลั่นพื้นบ้านถือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และเป็นอาชีพเสริมของชุมชนห้วยหม้ายที่มีการผลิตเกือบทุกหมู่บ้าน ทั้งนี้ในการต้มสุรา จำเป็นต้องใช้พื้นเป็นจำนวนมากทำให้เกิดการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่าเพื่อนำไม้มาเป็นเชื้อเพลิงในการต้มสุราพื้นบ้าน ส่งผลให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าอนุรักษ์ นอกจากนั้นยังก่อให้เกิดมลภาวะเป็นพิษทางอากาศจากควันไฟด้วย ในขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวงก็มีหน้าที่ในการอนุรักษ์ป่าซึ่งจะต้องทำเขตหวัดในการอนุรักษ์ป่าป้องกันไม่ให้เกิดการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่า และทำไร่เลื่อนลอย จึงทำให้ชาวบ้านไม่พอใจในการจัดเขตหวัดอนุรักษ์ป่าดังกล่าว แต่หลังจากแต่ละฝ่ายได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและฟังเหตุผลของกันและกันทำให้เกิดความเข้าใจกันมากขึ้น เจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวงก็เข้าใจว่าหากจะให้เลิกทำสุราพื้นบ้าน ก็จะทำให้ชาวบ้านขาดรายได้ของชุมชนและคนในครอบครัว และชาวบ้านก็เกิดความเข้าใจว่าหากบุกรุกตัดไม้ทำลายป่าก็จะมีแหล่งน้ำใช้ในการอุปโภคบริโภคในชุมชน ฝนก็จะไม่ตกต้องตามฤดูกาล ทำการเกษตรก็ไม่ได้ผลผลิตที่ดี จากเหตุการณ์ดังกล่าวจึงนำไปสู่จุดร่วมในการหาแนวทางแก้ปัญหาร่วมกันและผ่องปรนรับฟังความคิดเห็นกันและกันจนได้ทางออก โดยเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวงจะทำเขตผ่องปรนให้ชาวบ้านห้วยหม้ายมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ปลูกป่าในเขตพื้นที่อนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวง ด้วยการส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกป่าโตเร็ว โดยกำหนดให้โรงงานผลิตสุราพื้นบ้าน 1 โรงงานต่อพื้นที่ปลูกป่า 1 ไร่ เพื่อเป็นการปลูกป่าทดแทนจากต้นไม้ที่ถูกตัดไปนำไปทำพื้น ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าจากเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายนอกจากจะสานสัมพันธ์ของคนในชุมชนแล้วยังช่วยลดปัญหาความขัดแย้งของชุมชนได้อีกด้วย

ภาพที่ 8 เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการพัฒนาแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายสู่การยุติความขัดแย้งของชุมชน (โรงงานผลิตสุรากลั่นพื้นบ้าน กับ เจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวง)

3.2 ผลการศึกษาทัศนคติของชาวบ้านชุมชนห้วยหม้ายในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนตำบลห้วยหม้าย

ภาพที่ 9 ชาวบ้านชุมชนห้วยหม้ายร่วมตอบแบบสอบถามทัศนคติในการจัดทำแผนแม่บทชุมชน

จากตารางที่ 54 การศึกษาทัศนคติของชาวบ้านห้วยหม้ายในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนตำบลห้วยหม้าย พบว่า โดยภาพรวมส่วนใหญ่ชาวบ้านห้วยหม้ายมีทัศนคติที่ดีต่อการจัดทำแผนแม่บทชุมชนตำบลห้วยหม้ายในระดับมาก ซึ่งมีรายละเอียดด้านต่างๆ ดังนี้

1) ด้านความเข้าใจเรื่องการจัดทำแผนแม่บทชุมชน

พบว่า ส่วนใหญ่ชาวบ้านห้วยหม้ายมีความเข้าใจเรื่องการจัดทำแผนแม่บทชุมชนเห็นด้วยในระดับมาก (ร้อยละ 81.25) รองลงมาเห็นด้วยในระดับปานกลาง (ร้อยละ 12.5) และเห็นด้วยมากที่สุด (ร้อยละ 6.25) ตามลำดับ

2) ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับการวิเคราะห์ปัญหา และศักยภาพของชุมชนก่อนการจัดทำแผนแม่บทชุมชน

พบว่า ส่วนใหญ่ชาวบ้านห้วยหม้ายเห็นด้วยในระดับมาก (ร้อยละ 50) ที่จะต้องมีเวทีวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพของชุมชนก่อนจัดทำแผนแม่บทชุมชน รองลงมาเห็นด้วยในระดับปานกลาง (ร้อยละ 31.25) และเห็นด้วยมากที่สุด (ร้อยละ 18.75) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านห้วยหม้ายบางส่วนยังขาดความใส่ใจในการวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพของชุมชนก่อนจัดทำแผนแม่บทชุมชนอยู่บ้างหรืออาจยังไม่เข้าใจในกระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนดีพอ

3) ด้านการจัดประชาคมชาวบ้านในการทำแผนชุมชนให้สอดคล้องกับความต้องการชุมชน

พบว่า ส่วนใหญ่ชาวบ้านห้วยหม้ายเห็นด้วยมากที่สุดและเห็นด้วยมากเท่ากัน (ร้อยละ 46.88) ที่จะต้องมีการจัดประชาคมชาวบ้านในการทำแผนแม่บทชุมชน รองลงมาเห็นด้วยในระดับปานกลาง (ร้อยละ 6.24)

4) ด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดทำแผนแม่บทชุมชน

พบว่า ส่วนใหญ่ชาวบ้านห้วยหม้ายเห็นด้วยในระดับมาก (ร้อยละ 46.88) ที่ควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนแม่บทชุมชน รองลงมาเห็นด้วยมากที่สุด (ร้อยละ 43.75) ถัดลงมาเห็นด้วยในระดับปานกลาง (ร้อยละ 6.24) และเห็นด้วยน้อย (ร้อยละ 3.13)

5) ด้านพลังชุมชนความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนในการจัดทำโครงการแม่ไม่มึงบประมาณจากอบต.

พบว่า ส่วนใหญ่ชาวบ้านห้วยหม้ายเห็นด้วยในระดับมาก (ร้อยละ 46.88) ที่จะร่วมแรงร่วมใจของคนในชุมชนจัดทำโครงการด้วยการพึ่งตนเองแม่ไม่มึงบประมาณจากอบต.ก็ ตาม รองลงมาเห็นด้วยในระดับมากที่สุดและระดับปานกลางเท่ากัน (ร้อยละ 21.88) แต่ถึงอย่างไรก็ตามชุมชนห้วยหม้ายก็ไม่ได้ปฏิเสธรัฐ ไม่ได้ปฏิเสธความช่วยเหลือหรือการสนับสนุนจากภายนอกแต่พวกเขารับความช่วยเหลือเหล่านั้นบนฐานความคิดใหม่คือการพึ่งตนเอง รองลงมาเห็นด้วยในระดับน้อย (ร้อยละ 9.36) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าชาวบ้านห้วยหม้ายบางส่วนยังรอความหวังจากภาครัฐเพื่อสนับสนุนงบประมาณในการจัดทำโครงการอยู่บ้าง

ตารางที่ 54 ร้อยละของชาวบ้านห้วยหม้ายจำแนกตามทัศนคติในการจัดทำแผนแม่บทชุมชน ตำบลห้วยหม้าย

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
	เห็นด้วยมากที่สุด	เห็นด้วยมาก	ปานกลาง	เห็นด้วยน้อย	เห็นด้วยน้อยที่สุด
1.ด้านความเข้าใจเรื่องการจัดทำแผนแม่บทชุมชน	6.25	81.25	12.5	-	-
2.ด้านการวิเคราะห์ปัญหา และศักยภาพของชุมชนก่อนจัดทำแผนแม่บทชุมชน	18.75	50.00	31.25	-	-

3.ด้านการจัดประชาคมชาวบ้านในการทำแผนชุมชนให้สอดคล้องกับความต้องการชุมชน	46.88	46.88	6.24	-	-
4.ด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดทำแผนแม่บทชุมชน	43.75	46.88	6.24	3.13	-
5.ด้านพลังชุมชนความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนในการจัดทำโครงการแม่ไม่มียงบประมาณจากอบต.	21.88	46.88	21.88	9.36	-

นอกจากนั้น จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านห้วยหม้าย จำนวน 32 คน ในเวทีสรุปบทเรียนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้าย พบว่า ชาวบ้านชุมชนห้วยหม้ายมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการจัดทำแผนแม่บทชุมชนมากขึ้น โดยสังเกตจากการที่ชาวบ้านสามารถอธิบายถึงขั้นตอนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนได้ โดยบอกถึงขั้นตอนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนที่ถูกต้องนั้น “ควรมีการวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพของชุมชน และควรจัดให้มีเวทีเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชน เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง โดยเน้นให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมก่อนจัดทำแผนแม่บทชุมชน ซึ่งควรจะทำในทุกๆ ปี เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป” นอกจากนี้ ชาวบ้านห้วยหม้ายได้กล่าวกับทีมวิจัยอีกว่า “ถึงแม้ว่าจะไม่มีงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลมาสนับสนุน ชาวบ้านในชุมชนห้วยหม้ายก็สามารถจัดทำโครงการต่างๆ ได้จากความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านในตำบล” แต่ในขณะเดียวกันชาวบ้านห้วยหม้ายบางส่วนก็ได้ให้ข้อเสนอแนะจากเวทีสรุปบทเรียนว่าอาจต้องใช้เวลาในการเรียนรู้กระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนมากกว่านี้เพื่อให้เข้าใจมากยิ่งขึ้น รวมถึงควรมีการอบรมเป็นประจำทุกปี เพื่อไม่ให้ลืมการจัดกระบวนการจัดการความรู้ชุมชนสู่การจัดทำแผนแม่บทชุมชน อีกทั้งควรมีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพราะผู้นำชาวบ้านอาจมีการเปลี่ยนแปลงส่งผลทำให้ขาดการเชื่อมต่อสู่การพัฒนาชุมชนได้ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าชาวบ้านชุมชนห้วยหม้ายมีทัศนคติที่ดีต่อการจัดทำแผนแม่บทชุมชนผ่านกระบวนการจัดการความรู้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนห้วยหม้าย ซึ่งนำไปสู่การก่อให้เกิดการเรียนรู้ทางสังคมและข้อมูลของชุมชนตนเองอย่างภาคภูมิใจ

3.3 แนวทางในการสนับสนุนเชื่อมโยงประสานงานกันในชุมชนโดยใช้เวที แห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากหน่วยงานที่มีส่วนได้ส่วนเสียทุกระดับ

จากการจัดทำแผนแม่บทชุมชนเพื่อเสริมสร้างความแข็งแกร่งของชุมชนห้วยหม้าย ทำให้ชาวบ้านห้วยหม้ายได้ร่วมกันคิดหาแนวทางในการสนับสนุน เชื่อมโยง ประสานงานกับ หน่วยงานทุกระดับในพื้นที่เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องในระยะยาว ดังนี้

1) จัดตั้งคณะกรรมการติดตาม ประเมินผลการจัดทำโครงการ/แผนงานตาม แผนแม่บทชุมชนห้วยหม้าย

โดยได้รับการคัดเลือกจากชาวบ้านในชุมชน ทั้ง 17 หมู่บ้าน มีหน้าที่เป็นผู้ ควบคุม ดูแล บริหารจัดการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายที่ได้จัดทำขึ้น เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีรายชื่อคณะกรรมการ ดังนี้

ตารางที่ 55 รายชื่อคณะกรรมการ ติดตาม ประเมินผล แผนแม่บทชุมชนห้วยหม้าย

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
1	พระกิตติคุณ กิตติโสภโณ	ที่ปรึกษาด้านศาสนา วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ท้องถิ่น
2	นายจิรศักดิ์ ทิพย์งค์	ที่ปรึกษาด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
3	นายดุสิต พันธุ์รัตน์	ที่ปรึกษาด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
4	นายโสภณ สุธรรม	ที่ปรึกษาด้านการศึกษา
5	นายวีระชาติ สายใจ	ที่ปรึกษาด้านการศึกษา
6	นางสาวชนิตา สุกัน	ที่ปรึกษาด้านสาธารณสุข
7	นางศิริกัญญา มหาวงค์	ที่ปรึกษาด้านสาธารณสุข
8	นายประยุทธ์ ตะนะวิไชย	ประธานคณะกรรมการติดตาม ประเมินผลฯ
9	นายวัชรพล พงษ์สังกา	รองประธานคณะกรรมการฯ
10	นายราชันย์ ใจนถีย	กรรมการดำเนินการ ติดตามฯ หมู่ 1
11	นายพงษ์ศิริ มะลิลา	กรรมการดำเนินการ ติดตามฯ หมู่ 2
12	นางพุดตา พูลลาภสวัสดิ์	กรรมการดำเนินการ ติดตามฯ หมู่ 3
13	นางลำพูน จันเมฆา	กรรมการดำเนินการ ติดตามฯ หมู่ 4
14	นายสมนึก บุญชีพ	กรรมการดำเนินการ ติดตามฯ หมู่ 5
15	นายสงคราม ผายาว	กรรมการดำเนินการ ติดตามฯ หมู่ 6
16	นายวินัย นันตา	กรรมการดำเนินการ ติดตามฯ หมู่ 7

17	นายอุเทน มาลา	กรรมการดำเนินการ ติดตามฯ หมู่ 8
18	นายสุวิทย์ สุภาภาศ	กรรมการดำเนินการ ติดตามฯ หมู่ 9
19	นายหน่อม ไชยยาไส	กรรมการดำเนินการ ติดตามฯ หมู่ 10
20	นางละเอียด มาลา	กรรมการดำเนินการ ติดตามฯ หมู่ 11
21	นายวุฒิชัย เขียวอ่อน	กรรมการดำเนินการ ติดตามฯ หมู่ 12
22	นายสมมิตร ธงสิบกั	กรรมการดำเนินการ ติดตามฯ หมู่ 13
23	นายสังคม ธรรมโม	กรรมการดำเนินการ ติดตามฯ หมู่ 14
24	นายเฉลิมศักดิ์ คำน้อย	กรรมการดำเนินการ ติดตามฯ หมู่ 15
25	นางวรางคณา พลายกลาง	กรรมการดำเนินการ ติดตามฯ หมู่ 16
26	นางเพ็ญพรรณ ร่องพันธ์	กรรมการดำเนินการ ติดตามฯ หมู่ 17

2) สร้างกฎชุมชน กติกา ระเบียบ ข้อบังคับ เพื่อให้เกิดเวทีการเรียนรู้จากทุกภาคส่วนอย่างมีส่วนร่วมและต่อเนื่อง

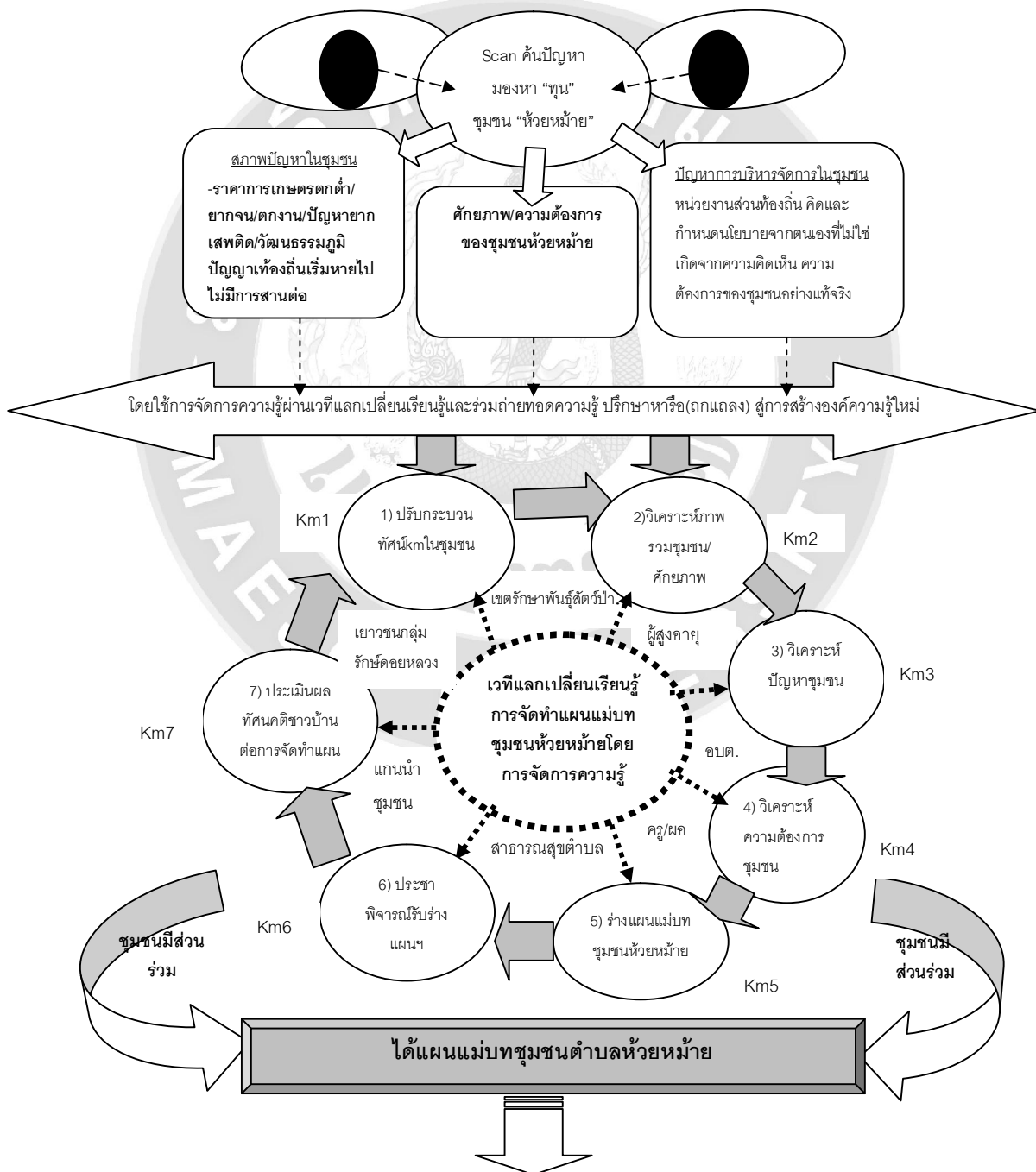
ซึ่งคณะกรรมการดำเนินการ ติดตาม ประเมินผล โครงการตามแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้าย ได้มีมาตรการสู่แนวทางในการสนับสนุนเชื่อมโยงประสานงานกันในชุมชน โดยใช้เวทีแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากหน่วยงานทุกระดับ ด้วยวิธีการสร้างกฎ กติกา ระเบียบ ข้อบังคับในการประชุมอย่างมีส่วนร่วมขึ้น เพื่อให้เกิดเวทีการเรียนรู้ มีการบริหารจัดการให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการทำงานและประสานงานกับหน่วยงานทุกระดับอย่างต่อเนื่องซึ่งคณะกรรมการดังกล่าว ต้องเคารพ และปฏิบัติตามกฎของชุมชนที่ร่วมกันร่างขึ้น หากฝ่าฝืน ต้องถูกปรับ ดังนี้

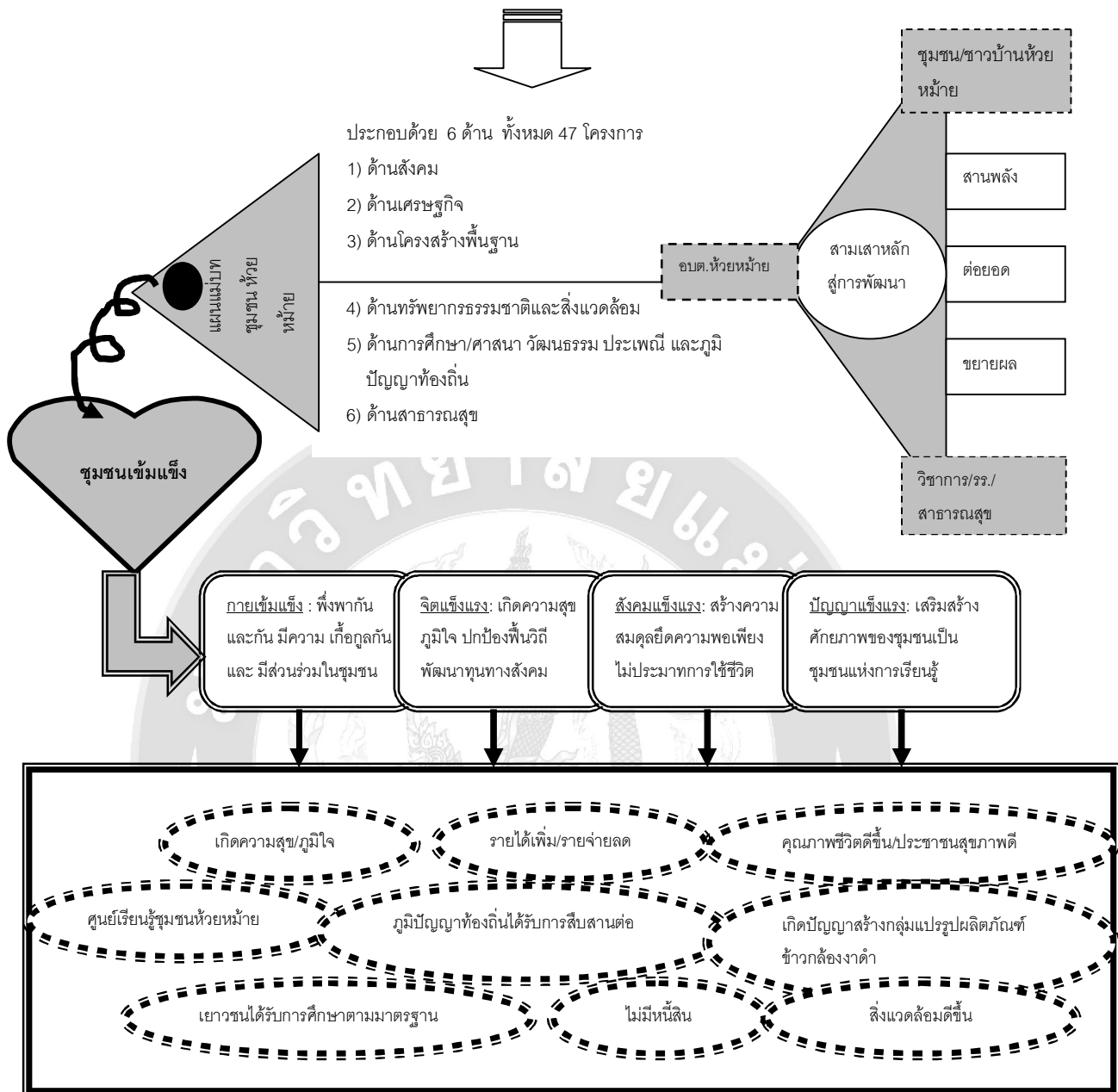
- 1) ขาดประชุมเมื่อมีหนังสือแจ้งปรับ 500 บาท
- 2) ขาดประชุมประจำเดือนปรับ 200 บาท
- 3) เข้าร่วมประชุมหลังประธานเปิดประชุม 1 ชั่วโมง ปรับ 100 บาท
- 4) ขาดร่วมงานวันสำคัญ เช่น วันแม่ วันพ่อ วันปิยมหาราช วันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา วันลอยกระทง ปรับ 500 บาท
- 5) ขาดร่วมกิจกรรมของอบต.เมื่อแจ้งให้ทราบปรับ 200 บาท

6) ขาดเวรตามที่ได้รับมอบหมายปรับ 200 บาท กรณีเป็นคณะผู้บริหาร ประธาน และรองประธาน ปรับ 2 เท่า ถ้ามีการะกิจจำเป็นไม่ได้เข้าร่วมตามข้อ 1-6 ลาได้แต่ให้เขียนใบลาตามความจริง

องค์ความรู้เหล่านี้ ถือเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการจัดการความรู้ในตัวบุคคล
 ของคนในชุมชนที่ค้นหาวิธีการจัดการด้วยตัวของชุมชนเองเพื่อให้เกิดการสนับสนุนเชื่อมโยง
 ประสานงานจากหน่วยงานทุกระดับที่มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกันในชุมชนโดยใช้การแลกเปลี่ยน
 เรียนรู้เป็นเครื่องมือสู่ความสำเร็จ

4) แผนที่ความคิด (Mind Mapping) : สรุปรูปทเรียนการพัฒนาแผนแม่บท ชุมชนห้วยหม้ายเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

แผนภูมิที่ 4 แผนที่ความคิดการสรุปบทเรียนการพัฒนาแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

จากแผนภูมิที่ 4 แสดงให้เห็นถึงบทเรียนการพัฒนาแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้าย เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งเริ่มต้นจากการค้นหาปัญหาของชุมชนห้วยหม้ายซึ่งเดิมหน่วยงานส่วนท้องถิ่น คิดและกำหนดนโยบายจากตนเองที่ไม่ใช่เกิดจากความคิดเห็น ความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง จึงทำให้โครงการหลายโครงการไม่สามารถตอบสนองความ

ต้องการของชาวบ้านได้ตรงความต้องการเท่าที่ควรและหลายโครงการทำแล้วก็ผ่านไปไม่มีการขยายผลต่อ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องค้นหาปัญหาของชุมชน ค้นหาทุนทางสังคม และความต้องการของชุมชนเพื่อให้ชาวบ้านรู้จักตัวตนของชุมชนตนเองอย่างถ่องแท้เสียก่อน ก่อนที่จะไปสู่การวิเคราะห์หาต้นเหตุของปัญหาเชิงลึกที่แท้จริง โดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ผ่านเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และร่วมถ่ายทอดความรู้ปรึกษาหารือ(ถกแถลง) สู่การสร้างองค์ความรู้ขยายผลในชุมชนต่อไป ซึ่งประกอบด้วยเวทีเรียนรู้ 7 เวที ดังนี้ 1) เวทีปรับกระบวนการทัศนการจัดการความรู้ในชุมชนเพื่อให้ชาวบ้านห้วยหม้ายเข้าใจแนวคิดและทราบถึงกระบวนการพัฒนาชุมชนโดยใช้การจัดการความรู้ที่ชี้ให้เห็นว่าตัวชุมชนเองมีองค์ความรู้อยู่ เพียงแต่ต้องขุดความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคลให้ออกมาเป็นความรู้เชิงประจักษ์ที่ทุกคนในชุมชนสามารถเห็นได้ จับต้องได้ เรียนรู้ได้ ด้วยการกลั่น กรองข้อมูล สะท้อนข้อมูลให้ชุมชนเห็นภาพร่วมกันเพื่อสามารถจัดการปัญหาในชุมชนโดยใช้องค์ความรู้จากชุมชนเป็นฐานในการคิด โดยคนในชุมชนร่วมคิด ร่วมจัดทำ และเป็นผู้ใช้เอง สู่เวทีเรียนรู้ที่ 2) เวทีวิเคราะห์ภาพรวมชุมชนห้วยหม้าย/ศักยภาพชุมชน ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม การศึกษา ศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่น และด้านสาธารณสุข เพื่อทำให้ทราบว่าชุมชนห้วยหม้ายมีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรคในการพัฒนาชุมชนอย่างไรโดยให้ชุมชนเรียนรู้ร่วมกันในการค้นหาประเด็นด้านต่างๆดังกล่าวสู่การสะท้อนให้คนในชุมชนเห็นข้อมูลเพื่อนำข้อมูลไปปรับใช้ ออกแบบ ในการหาแนวทางแก้ไขปัญหาสู่ปัญญาร่วมกัน เวทีเรียนรู้ที่ 3) เวทีวิเคราะห์ปัญหาชุมชน เป็นเวทีเรียนรู้เพื่อค้นหาต้นสายปลายเหตุของปัญหาในแต่ละด้านว่าเกิดจากสาเหตุอะไร ส่งผลกระทบกับใคร อย่างไรบ้าง ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ปัญหาที่ลึกซึ้งกว่าการค้นหาปัญหาในขั้นต้น 4) เวทีวิเคราะห์ความต้องการของชุมชน เป็นเวทีที่ให้คนในชุมชนร่วมค้นหาจุดหมายปลายทางร่วมกันของชุมชน สร้างพลังร่วมในการคิดหาวิถีทางสู่เป้าหมายในรูปแบบที่ชุมชนห้วยหม้ายต้องการและนำไปสู่การคิดกิจกรรมหรือแนวทางเพื่อแก้ปัญหา เพื่อการพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง 5) เวทีวางแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้าย เป็นเวทีเรียนรู้ที่ชุมชนนำข้อมูลด้านปัญหา ข้อมูลศักยภาพชุมชน และความต้องการของชุมชน มาสรุป เพื่อคิดหาแนวทางในการเติมเต็มในส่วนที่ขาดหรือบกพร่องสู่การสังเคราะห์เป็นแผน/โครงการเพื่อพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจและสังคมด้วยแนวทางแห่งการพึ่งตนเองในแบบฉบับของชุมชนห้วยหม้าย หลังจากนั้นจึงนำมาสู่เวทีเรียนรู้ที่ 6) การจัดทำประชาพิจารณ์รับร่างแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายซึ่งเป็นเวทีเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนแสดงความคิดเห็นอย่างมีส่วนร่วมบนฐานความสมานฉันท์สู่การนำไปปฏิบัติจริงในพื้นที่และสุดท้ายเวทีเรียนรู้ที่ 7) เป็นเวทีการประเมินผลการจัดทำแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายด้วยการถอดบทเรียนจากแกนนำชาวบ้าน และจัดทำแบบสอบถามทัศนคติการจัดทำแผนแม่บทชุมชนแก่ชาวบ้านห้วยหม้ายเพื่อตรวจสอบว่าชาวบ้านห้วยหม้ายและแกนนำชุมชนห้วยหม้ายมีความเข้าใจ

ในกระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนโดยใช้กระบวนการจัดการความรู้หรือไม่ และมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดทำแผนแม่บทชุมชนสู่การพัฒนาชุมชนด้วยตัวชุมชนเองอย่างไร รวมถึงให้ชุมชนร่วมค้นหาวิธีการ แนวทาง ในการสานต่อ เชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจากทุกภาคส่วน ซึ่งเป็นแนวทางที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนเอง

จากเวทีเรียนรู้ทั้ง 7 เวที ก่อให้เกิดแผน/โครงการจากการที่ชาวบ้านห้วยหม้าย ร่วมกันคิด ผ่านเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมจากหลายเวทีที่ก่อนนำมาสู่การร่วมกันจัดทำเป็นแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้าย โดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ แบ่งเป็น 6 ด้าน ประกอบด้วย ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น และด้านสาธารณสุข รวม 47 โครงการ ซึ่งเกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทั้ง 3 ภาคส่วน ดังนี้ 1) ภาคประชาสังคม เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเยาวชน กลุ่มอาชีพ 2) ภาครัฐ/การเมืองท้องถิ่น ได้แก่ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยหม้าย และ 3) ภาควิชาการ เช่น ผู้บริหารสถาบันการศึกษาในพื้นที่ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เป็นการสานพลังจาก 3 ภาคส่วนที่นำไปสู่การแก้ปัญหาชุมชนและการพัฒนาสู่ความเข้มแข็ง ตามแนวคิดยุทธศาสตร์สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขาของศ.นพ.ประเวศ วะสี ซึ่งจะก่อให้เกิดการสานพลังในชุมชนให้เข้มแข็งขึ้น ต่อยอดให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ ในชุมชนห้วยหม้าย เช่น การสร้างมูลค่าเพิ่มด้านผลผลิตทางการเกษตรที่ไม่ต้องพึ่งพ่อค้าคนกลาง จากการแปรรูปน้ำข้าวกล้องงาดำ การผลิตสุราพื้นบ้าน สู่การนำองค์ความรู้ที่ได้ในชุมชนขยายผลไปยังหมู่บ้านอื่นๆ ให้สามารถพึ่งตนเองได้ภายใต้ทุนทางสังคมและวิถีชุมชนในพื้นที่นั้นๆ ด้วย

ดังนั้น แผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายจึงถือเป็นผลผลิตที่เกิดขึ้นจากกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชนเพื่อไปสู่เป้าหมายหลักของชุมชนห้วยหม้าย นั่นก็คือ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนห้วยหม้ายด้วยวิถีแห่งการพึ่งตนเอง ซึ่งประกอบไปด้วยการเสริมสร้างความเข้มแข็งใน 4 ด้าน ดังนี้ คือ

1) กายเข้มแข็ง หมายถึง การสร้างสุขภาพร่างกายของคนในชุมชนให้แข็งแรง คนในชุมชนมีการพึ่งพาอาศัยกันและกัน มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกันและกันและคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน

2) จิตแข็งแรง หมายถึง การมีความสุขของคนในชุมชน มีความภูมิใจในถิ่นกำเนิดบ้านเกิดตนเอง รู้ปกป้องพื้นที่วิถีชีวิตภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีการสืบสานรุ่นต่อรุ่น และร่วมพัฒนาทุนทางสังคมในชุมชน เช่น ปลูกป่าเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนห้วยหม้ายให้ดีขึ้น

3) สังคมแข็งแรง หมายถึง การสร้างความสมดุลในการดำรงชีวิตภายใต้ฐานคิด ความพอเพียง มีเหตุผล มีความพอประมาณ ไม่ประมาทในการใช้ชีวิต มีความรู้คู่คุณธรรม ซึ่งส่งผลให้ชาวบ้านห้วยหม้ายมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ไม่มีหนี้สิน ประชาชนในพื้นที่ได้รับการศึกษา ตามมาตรฐาน มีอาชีพเสริม เพื่อเพิ่มรายได้ เช่น แต่ละหมู่บ้านปลูกพืชผักสวนครัวรั้วกินได้เพื่อลดรายจ่ายอีกทั้งยังเป็นการเสริมรายได้จากการขายในหมู่บ้าน

4) ปัญญาแข็งแรง หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนห้วยหม้ายรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่แปรเปลี่ยนไปอย่างมีสติ และมีการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ เช่น จัดทำศูนย์เรียนรู้ชุมชนเพื่อเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนในชุมชน การสร้างกลุ่มแปรรูปเนื้อสัตว์ทำแหนม กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ข้าวกล้องงาดำจากทรัพยากรที่เป็นทุนทางสังคมในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและสร้างมูลค่าให้เกิดรายได้เสริมในครอบครัว เป็นต้น

บทที่ 5

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

(SUMMARY DISCUSSION AND RECOMMENDATION)

การพัฒนาแผนแม่บทชุมชนโดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนห้วยหม้าย เป็นการวิจัยโดยใช้รูปแบบกระบวนการจัดการความรู้และสร้างองค์ความรู้ท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วม (Knowledge Management & Learning Community) โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ

- 1) เพื่อค้นหาปัญหาและศักยภาพของชุมชนห้วยหม้ายโดยใช้กระบวนการจัดการความรู้
- 2) เพื่อจัดทำแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายที่เหมาะสมกับทุนทางสังคมโดยชุมชนมีส่วนร่วม
- 3) เพื่อทราบถึงทัศนคติของชาวบ้านห้วยหม้ายในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนและแนวทางในการสนับสนุนเชื่อมโยงประสานงานกันจากหน่วยงานที่มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่

พื้นที่ดำเนินการวิจัย คือ ตำบลห้วยหม้าย อำเภอสอง จังหวัดแพร่ กลุ่มประชากรศึกษาคือ ชาวบ้านตำบลห้วยหม้าย ทั้ง 17 หมู่บ้าน

วิธีการดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้รูปแบบกระบวนการจัดการความรู้และสร้างองค์ความรู้ท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วม (Knowledge Management & Learning Community) ของคนในชุมชนห้วยหม้ายร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อจัดการปัญหาและค้นหาแนวทางการแก้ไขปัญหาในชุมชน ด้วยการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมพัฒนาด้วยคนในชุมชนห้วยหม้ายเอง โดยแบ่งการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ ตามพัฒนาการของการดำเนินการวิจัย

ระยะที่ 1 เป็นการเตรียมชุมชนและวิเคราะห์ชุมชนในด้านประชากร เศรษฐกิจ สังคม สภาพปัญหาและศักยภาพของชุมชนโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

ระยะที่ 2 เป็นกระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนโดยมีการดำเนินการวิเคราะห์ปัญหา วิเคราะห์ศักยภาพ ปรับกระบวนการทัศนชาวบ้านในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ร่างแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้าย ทำประชาพิจารณ์เห็นชอบโดยใช้การจัดการความรู้ ผ่านการจัดเวทีการพูดคุยสะท้อนปัญหาสู่แนวทางแห่งปัญญาร่วมกันของคนในชุมชน สู่การพัฒนาเป็นแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้าย

ระยะที่ 3 เป็นการประเมินผลกระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้าย โดยใช้วิธีการเชิงคุณภาพ ผ่านเวทีสรุปบทเรียนของชาวบ้าน และเชิงปริมาณผ่านแบบประเมินผลทัศนคติของชาวบ้านห้วยหม้ายในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนตำบลห้วยหม้าย รวมถึงร่วมค้นหา

กระบวนการ/แนวทาง/กลไกของชุมชนที่จะขยายผลต่อยอด รวบรวมและจัดทำฐานข้อมูลด้านการจัดทำแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายเพื่อเผยแพร่แก่ชุมชนอื่นๆ ต่อไป

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 : การศึกษาสภาพปัญหาและศักยภาพของชุมชนห้วยหม้าย โดยใช้การจัดการความรู้

การศึกษาสภาพปัญหาและศักยภาพของชุมชนห้วยหม้ายเป็นการศึกษาเพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพปัญหา ศักยภาพของชุมชน ตลอดจนในระดับครัวเรือน และร่วมเรียนรู้ศักยภาพของแต่ละหมู่บ้านที่มีความหลากหลายร่วมกัน โดยให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมพัฒนา ภายใต้การสะท้อนข้อมูลกลับไปยังชุมชนผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลปัญหาในแต่ละพื้นที่ทั้ง 17 หมู่บ้าน ซึ่งประกอบไปด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยหม้าย สมาชิกสภาอบต. ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ทั้ง 17 หมู่บ้านในตำบลห้วยหม้าย กลุ่มอาชีพ ต่างๆ ในชุมชน หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวง ผู้อำนวยการสถาบันการศึกษาในเขตตำบลห้วยหม้าย ประธานกลุ่มเยาวชนรักษ์ดอยหลวง และเจ้าอาวาสวัดห้วยซอน ซึ่งผลการศึกษารูปได้ดังนี้

1.1 ผลการศึกษาลักษณะทั่วไปทางประชากร เศรษฐกิจและสังคมในชุมชนห้วยหม้าย พบว่า ตำบลห้วยหม้าย มีประชากรทั้งสิ้น 8,653 คน เป็นเพศชาย จำนวน 4,267 คน เป็นเพศหญิง จำนวน 4,386 คน มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 2,592 รายได้หลักที่สำคัญของในชุมชนส่วนใหญ่มาจากการทำนา ทำไร่ และมีรายได้เสริมจากการผลิตสุราพื้นบ้านและการเลี้ยงสัตว์เพื่อจำหน่าย รวมถึงมีการแปรรูปสุกร โคและกระบือทำแหนมส่งในหมู่บ้าน โดยรายได้เฉลี่ย/ปี จากการประกอบอาชีพของประชากรทั้งตำบล ประมาณ 5,5716,11 บาท รายได้เฉลี่ย/ครัวเรือน/ปี ประมาณ 39,107 บาท และรายได้เฉลี่ย/คน/ปี ประมาณ 15,705 บาท ด้านภาระหนี้สินของประชากรในตำบลห้วยหม้าย พบว่า ชุมชนห้วยหม้ายมีหนี้สินรวมเฉลี่ย/ปี ประมาณ 9,043,667 บาท หนี้สินเฉลี่ย/ครัวเรือน/ปี ประมาณ 89,613 บาท และหนี้สินเฉลี่ย/คน/ปี ประมาณ 24,608 บาท หากเปรียบเทียบจะพบว่าชุมชนห้วยหม้ายมีหนี้สินมากกว่ารายได้ประมาณ 3,472,056 บาท ซึ่งภาระหนี้ส่วนใหญ่จะเป็นค่าใช้จ่ายในการทำการเกษตร และการเลี้ยงสัตว์

1.2 ผลการศึกษาสภาพปัญหาของชุมชนห้วยหม้าย พบว่า ชุมชนห้วยหม้ายมีปัญห 6 ด้าน ประกอบด้วย 1) ปัญหาด้านสังคม พบว่า สุขภาพประชาชนไม่แข็งแรง บริโภคอาหารที่ไม่ถูกสุขลักษณะ ไม่ปลอดภัยและไม่ได้มาตรฐาน คุณภาพการศึกษาต่ำกว่าเกณฑ์ เล่น

การพนัน วิทยุร่วมมั่วสุ่ม สื่อบุหรี่และเสพยาเสพติด ครอบครัวแตกแยก เลียนแบบบริโภค-วัตถุนิยม ใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือย 2) ปัญหาด้านเศรษฐกิจ พบว่า ชุมชนห้วยหม้ายมีปัญหาด้านหนี้สินจากการทำการเกษตร พ่อค้าคนกลางกดราคาดึงผลทางการเกษตรทำให้ผลผลิตการเกษตรราคาต่ำ ปุ๋ยราคาแพง ราคาน้ำมันสูงส่งต่อการขนส่ง ประชาชนยากจน อาชีพไม่มั่นคง รายได้ไม่แน่นอน ขาดที่ดินทำกินซึ่งไม่เพียงพอกับความต้องการของประชาชนในตำบลห้วยหม้าย เกิดการกู้ยืมเงินทั้งในระบบและนอกระบบ 3) ปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน พบว่า แหล่งกักเก็บน้ำทางการเกษตรไม่เพียงพอทำให้ดูแลขาดน้ำสำหรับอุปโภคบริโภคและใช้ในการทำการเกษตร ถนนลาดยางเพื่อใช้ในการขนส่งผลผลิตทางการเกษตรมีไม่ถึงถึงส่งผลให้สินค้าทางการเกษตรเกิดการสูญเสียมูลค่า มีตำหนิ เกิดรอยชำ และเน่าเสียเร็วทำให้มูลค่าราคาขายต่ำลง 4) ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า ดินเสื่อมคุณภาพจากการใช้สารเคมี ปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่า ป่าไม้ถูกทำลาย น้ำท่วม แห้งแล้ง เกิดการลักลอบจับสัตว์ป่า และใช้วัตถุพิษจากป่าโดยไม่มีการควบคุม เผาป่าทำถ่านส่งผลให้เกิดมลพิษหมอกควัน และไฟป่าในพื้นที่ 5) ปัญหาด้านการศึกษา/ศาสนา/ภูมิปัญญา วัฒนธรรม และประเพณี พบว่า อุปกรณ์การเรียน สื่อ และเทคโนโลยีมีจำนวนไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน ขาดบุคลากรทางการศึกษาที่มีคุณสมบัติตรงกับกลุ่มสาระ ขาดบุคลากรสนับสนุนการจัดการศึกษา เด็กไม่ได้เรียนต่อตามมาตรฐานการศึกษา เกิดภาวะว่างงานเยาวชนคลังไคล้วัตถุนิยมเลียนแบบวัฒนธรรมตะวันตก ไม่เข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา ขาดการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น 6) ปัญหาด้านสาธารณสุข พบว่า ประชาชนในชุมชนห้วยหม้ายส่วนใหญ่เป็นโรคมะเร็งในตับ มะเร็งในปอด โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง หญิงตั้งครรภ์ขาดการดูแลและตระหนักในการดูแลสุขภาพของตนเอง ขาดความตระหนักในเรื่องการควบคุมและป้องกันโรคไข้เลือดออก พบสารเคมีตกค้างในกระแสดิน และขาดความรู้เรื่องการใช้สารเคมี ยาฆ่าแมลงที่ถูกต้อง

1.3 ผลการศึกษาศักยภาพของชุมชนห้วยหม้าย พบว่า ชุมชนห้วยหม้ายมีศักยภาพในการพัฒนาชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชน ดังนี้ 1) มีแกนนำจัดกระบวนการเรียนรู้ ที่มีความสามารถในการสื่อสาร มีทักษะภาวะผู้นำเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมให้ชาวบ้านห้วยหม้ายร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมหาแนวทางแก้ไข ร่วมพัฒนาชุมชนห้วยหม้ายเอง 2) มีทรัพยากร/ผลผลิตที่สำคัญของชุมชนห้วยหม้าย เช่น ด้านการเกษตรมีการปลูกข้าว ข้าวโพด ถั่วเหลือง พริก กระเทียม และพืชผักสวนครัว ด้านการเลี้ยงสัตว์มี โค กระบือ สุกร ไก่ เป็ด รวมถึงมีบ่อเลี้ยงปลา ซึ่งใช้เป็นอาหารในครอบครัวและขายส่งในชุมชน มีการแปรรูปอาหารน้ำข้าวกลัองงาดำ แปรรูปเนื้อโค กระบือ สุกรทำแฮม ด้านแหล่งน้ำในการทำการเกษตร มีอ่างเก็บน้ำ ลำคลอง แม่น้ำยม ฝายกักเก็บน้ำ คลองส่งน้ำ และสามารถพัฒนาเป็นสถานที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจและ

แหล่งท่องเที่ยวในชุมชนได้ ด้านการปลูกต้นไม้ พบว่าชุมชนห้วยหม้ายมีการปลูกไม้สัก ยางพารา มีการแปรรูปเป็นเฟอร์นิเจอร์ เช่น โต๊ะ เตียง ประตู หน้าต่าง ในด้านผู้รู้ของชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน ชุมชนห้วยหม้ายมีผู้รู้ของชุมชนหลากหลายแขนง เช่น ผู้รู้ด้านการสอนธรรมะ ด้านวิถีชีวิต/ประวัติ ชุมชน การเกษตร การก่อสร้าง ประปา หมอพื้นบ้านเป้าน้ำมนต์/เป่าแก้พิษต่างๆ การส่งเคราะห์ การสะเดาะเคราะห์เพื่อให้อยู่ดีมีสุข การบูชาเทียน สมุนไพรพื้นบ้าน การจักสาน ภูมิปัญญา ท้องถิ่นดนตรีพื้นบ้าน การทำขวัญนาคน การทำยาแผนโบราณ คาถาอาคมปิดเป่าโรคภัยไข้เจ็บ การปลุกเสก การแกะสลัก การตีเหล็ก หมอพื้นบ้านด้านการต่อกระดูก คนทรงเจ้า การละเล่น พื้นบ้านจ้อย ซอ ค่าวพื้นบ้าน การสู้วัว/วัวทำทั้ง 4 และการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร (น้ำข้าวกลอง) ในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น(พืชสมุนไพร) ชุมชนห้วยหม้ายมีพืชสมุนไพร เช่น ข่า มะระขี้นก ขิง ตะไคร้ ใบเตย ใบบัวบก ดีปลี กระชายดำ ขมิ้นขาววั้นหางจรเข้ ต้นหญ้าหนอนตาย อ้อสะพายควาย ไพร จะค่าน เครือกลองกลบ เครือน้ำเน้ ขมิ้นเหลือง มะตูม เสลดพังพอนทั้ง 5 บอระเพ็ด หัวเห็ดหมู ปลูกเลย ผักก้นตอง ข้าวกลอง งาดำ ถั่วเหลือง มะเกลือ ละมุดดิบ และ น้อยหน่า เป็นต้น 3) กลุ่มทางสังคมและกลุ่มอาชีพในชุมชนห้วยหม้าย พบว่าชุมชนห้วยหม้ายมีการจัดตั้งกลุ่มองค์กรในชุมชนขึ้นเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง ส่งเสริมรายได้ พัฒนาชุมชนและ สร้างความมั่นคงในท้องถิ่นด้วยตัวชุมชนเอง ประกอบด้วย กลุ่มทำสุรากลั่นพื้นบ้าน กลุ่มทำขนม กลุ่มทำดอกไม้แห้ง กลุ่มทำแหนม กลุ่มทำกล้วยฉาบ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเยาวชนรักษาดอยหลวง กลุ่มชาวนา ชมรมตำรวจบ้าน กลุ่มอสม. กลุ่มอาสาสมัครพัฒนาชุมชน กลุ่มเลี้ยงสัตว์ กลุ่ม วิสาหกิจชุมชน เป็นต้น 4) ด้านวิถีชีวิตเก็บของป่า พบของป่าในชุมชน เช่น หน่อไม้ เห็ดด่าน เห็ด กระด้าง เห็ดลม เห็ดโคน เห็ดถอบ เห็ดไข่เหือง เห็ดไข่แดง ผักหวานป่า ผักพ้อคำตีเมีย ผักต้งโกด ผักแม่ห้าง บุก ดอกอาว แมงมัน เป็นต้น 5) ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนห้วยหม้าย ได้แก่ อาหารพื้นบ้าน เช่น แกงหน่อไม้ น้ำปู ตำเทา สุรากลั่นพื้นบ้าน ด้านหัตถกรรม จักสานจากไม้ไผ่ เช่น สุ่ม ไชร ค่อง กระบวยตักน้ำ น้ำเต้าใส่น้ำ เป็นต้น ด้านการทอผ้า เช่น การทอผ้าฝ้าย และ ผ้าขึ้นเหล็ก (ขึ้นเหล็ก คือผ้าถุงที่ทอขึ้นด้วยมือมีสีดำลายแดงตัดขวางข้างล่าง เป็นลักษณะศิลปะ ของล้านนาคล้ายของทุ่งโฮ้ง) ด้านยาสมุนไพร ที่ใช้ในการรักษาโรค เช่น โรคมะเร็ง ด้วยยา ที่ใช้ได้แก่ หญ้าปลาหมอ หญ้าหนอนตาย มะขามป้อมดิบ ลูกใต้ใบ หญ้าตดหมา ผักหนอก กาฝากสัก ลมแล้ง (ดอกคูณ) กาฝากไม้ ขี้เหล็ก ข้าวเจ้าต้ม หากเกิดอาการท้องเสีย ก็ให้นำ เปลือกมังคุด ตากแห้งมาฝนกับน้ำดื่มเปลือกมะดัน(พุทรา) ปิ้งแล้วนำมาแช่น้ำดื่ม ใบฝรั่งกับใบ ทับทิม 1 กำ นำมาตัดหัวท้ายแล้วแช่น้ำเย็นดื่ม เป็นต้น 6) แหล่งเรียนรู้ของชุมชนห้วยหม้าย ถือเป็นสถานที่ให้ความรู้ด้านต่างๆ โดยคนในชุมชนสามารถเข้าถึงแหล่งความรู้นั้นๆ ได้ง่าย เช่น เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวงเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

ห้วยหม้าย ซึ่งเป็นฐานเรียนรู้ธรรมชาติ ระบบนิเวศ และพันธุ์ไม้ต่างๆ ที่หลากหลาย วัดห้วยหม้าย เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งวัดห้วยหม้ายมีความโดดเด่น ทางด้านวัฒนธรรมและประเพณีที่สืบทอดกันมาแต่ครั้งโบราณกาล รวมถึงเป็นที่สอนธรรมเทศนา ให้กับพุทธศาสนิกชนในชุมชน แหล่งภูมิปัญญาการผลิตสุราพื้นบ้านโรงงานสุราแพรุธธนา เป็นแหล่งศึกษาภูมิปัญญาการผลิตสุราพื้นบ้านที่ผ่านมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนและได้รับ ประกาศนียบัตรรับรองว่าเป็นโรงงานที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม โรงเรียนเวียงเทพวิทยา เป็นแหล่ง ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนห้วยหม้าย ซึ่งบริเวณโรงเรียนเวียงเทพ วิทยาในปัจจุบันนั้นเคยเป็นกำแพงเมืองเวียงเทพในสมัยอดีตมาก่อนและมีประวัติศาสตร์มา ยาวนาน และ ศาลาสรงสุฯ เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ระดับตำบลด้านการทำการเกษตรแบบ ผสมผสานภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง อีกทั้งยังเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้กับคนในชุมชน ด้วย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 : จัดทำแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายที่เหมาะสมกับทุนทาง สังคมโดยชุมชนมีส่วนร่วม

หลังจากชุมชนห้วยหม้ายร่วมกันค้นหาปัญหาและศักยภาพของชุมชนห้วยหม้ายโดย ใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งใช้กระบวนการจัดการความรู้เป็นเครื่องมือผ่านเวทีชาวบ้านใน หลายเวที ทำให้ชาวบ้านห้วยหม้ายมองเห็นตัวตนของชุมชนรู้ถึงปัญหา และศักยภาพของชุมชน ตนเอง ก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมสู่กระบวนการร่วมคิด ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมหาแนวทางในการ บริหารจัดการสู่การพัฒนาชุมชนด้วยตัวของชุมชนห้วยหม้าย จนกระทั่งได้รูปแบบความคิดที่ตก ผลึกเกิดเป็นกิจกรรม/โครงการจัดทำเป็นแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายที่เหมาะสมกับทุนทางสังคม เพื่อการพึ่งตนเอง โดยผลการศึกษานำเสนอความสำคัญ ดังนี้

2.1 ผลการศึกษากระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายโดยชุมชนมี ส่วนร่วม พบว่า เป็นกระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ใน การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมหาแนวทางการแก้ปัญหาชุมชนโดยชุมชนและเพื่อคนในชุมชนสู่การ พัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ ซึ่งมีเวทีการเรียนรู้ของคนในชุมชนห้วยหม้าย 6 เวที ประกอบด้วย 1) เวทีอบรมสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่อง “แผนแม่บทชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชน โดยใช้การจัดการความรู้” 2) เวทีวิเคราะห์ภาพรวมชุมชนห้วยหม้าย 3) เวทีวิเคราะห์ปัญหา ชุมชนห้วยหม้าย 4) เวทีวิเคราะห์ความต้องการของชุมชน 5) เวทีร่างแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้าย 6) เวทีประชาพิจารณ์เห็นชอบร่างแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้าย ซึ่งหลังจากผ่านขั้นตอนการประชา พิจารณ์แล้ว ทำให้ชุมชนห้วยหม้ายได้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน ที่ชุมชนร่วมกัน

พัฒนาขึ้นมาโดยกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เข้าใจศักยภาพที่เป็น “ทุน” ที่แท้จริงของตนเอง และพบแนวทางในการพัฒนาทุนดังกล่าวไปสู่การพึ่งตนเอง คือ แผนแม่บทชุมชนห้วยหม้าย ซึ่งประกอบไปด้วย 6 ด้าน รวม 47 โครงการสำหรับใช้เป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนห้วยหม้าย ผลจากเวทีเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้ชาวบ้านห้วยหม้ายมั่นใจว่าจะทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น มีความสามารถในการชำระหนี้มากขึ้น และส่งผลให้คุณภาพชีวิต (กาย จิต สังคม จิตวิญญาณ) ดีขึ้น

2.2 ผลการศึกษาแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายที่เหมาะสมกับทุนทางสังคม

พบว่า แผนการจัดการความรู้ของชุมชนห้วยหม้ายที่เหมาะสมกับทุนทางสังคม สามารถจัดเป็นกรอบในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้าย ประกอบด้วยแผนงาน 6 ด้าน 47 โครงการ ดังนี้

1) ด้านสังคม ประกอบด้วย โครงการพัฒนาอาชีพหัตถกรรมพื้นฐาน งานจักรสาน ไม้ไผ่ประดิษฐ์ดอกไม้แห้ง โครงการอบรมเยาวชนไทยห่างไกลยาเสพติด โครงการอบรมการเรียนรู้การใช้ปุ๋ยอินทรีย์และวิธีการผลิต โครงการกองทุนแก่เด็กเรียนดีแต่ด้อยโอกาส โครงการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนในชุมชน โครงการศูนย์ออกกำลังกายตำบล โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ ผู้ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุ และโครงการจัดตั้งสวัสดิการชุมชนระดับตำบล

2) ด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย โครงการจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ลดปัญหาพ่อค้าคนกลาง โครงการจัดตั้งกลุ่มฝึกอาชีพแปรรูปผลผลิตจากการเกษตร เช่น ข้าวโพด พริก ถั่วเหลือง (อาหารสัตว์) ข้าวกล้อง งาดำ โครงการจัดกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์-ชีวภาพ โครงการปลูกผักปลอดสารพิษ โครงการพัฒนาและส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน โครงการสร้างที่พักแหล่งท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) โครงการค่ายเยาวชนเรียนรู้วิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง และโครงการสร้างศูนย์การเรียนรู้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อส่งเสริมอาชีพ

3) ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ประกอบด้วย โครงการขุดลอกอ่างเก็บน้ำ(ห้วยโป่ง) โครงการขุดลอกอ่างเก็บน้ำ (ห้วยหม้าย และห้วยหิน) โครงการขุดลำเหมืองส่งน้ำอ่างห้วยซอนและห้วยกาน โครงการขุดสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยหม้าย โครงการสร้างฝั้กกันตลิ่งพัง(ห้วยซอน ห้วยหม้าย ห้วยโป่ง) โครงการสร้างถนนคอนกรีตเสริมไม้ไผ่ในหมู่บ้าน โครงการสร้างถนนเข้าที่ทำการเกษตร โครงการสร้างประปาจากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวง โครงการดาดลำเหมืองในหมู่บ้าน โครงการสร้างรางระบายน้ำในหมู่บ้าน 1-17 โครงการสร้างเครื่องสูบน้ำพลังไฟฟ้าหมู่บ้าน 12,6,14,3,11,2,10,16 12) และโครงการสร้างฝายน้ำล้น (ห้วยหม้าย ห้วยซอน)

4) ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย โครงการปลูกป่าเสริมในพื้นที่แห้งแล้ง(ปลูกป่าทดแทน 1 ไร่ ต่อ 1 โรงงานผลิตสุรากลั่น) โครงการให้ความรู้เรื่องการใช้ประโยชน์

จากป่า โครงการบ้านรักป่า โครงการสร้างฝายแม้วกึ่งถาวร โครงการคลองใสใจสะอาด ธนาคารขยะรีไซเคิล และโครงการอนุรักษ์แม่น้ำยม

5) ด้านการศึกษา/ศาสนา/วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย (ด้านการศึกษา) โครงการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การจัดการศึกษา (แผนแม่บท 3-5 ปี) "ธรรมญญ" โรงเรียน โครงการจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณภาพการศึกษา (ต่อปี) (ด้านศาสนา) โครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเยาวชน/ประชาชน (ด้านวัฒนธรรม ประเพณี) โครงการส่งเสริมศิลปะ วัฒนธรรมท้องถิ่น (ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น) โครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

6) ด้านสาธารณสุข ประกอบด้วย โครงการชุมชนร่วมใจพิชิตภัยไข้เลือดออก โครงการสร้างเสริมสุขภาพพฤติกรรมสุขภาพประชาชนอายุ 35 ปีขึ้นไป โครงการตรวจหาสารพิษตกค้างในเลือด และใช้สมุนไพรวางจิตเพื่อลดระดับสารพิษในเลือด โครงการอบรมให้ความรู้ในกลุ่มที่บริโภคสุรา/บุหรี่เป็นประจำ โครงการกิจกรรมออกกำลังกาย เต็มแอโรบิกเพื่อสุขภาพ โครงการเยี่ยมบ้าน และโครงการสร้างสุขภาพชุมชน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 : ทักษะคติของชาวบ้านห้วยหม้ายในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนและแนวทางในการสนับสนุนเชื่อมโยงประสานงานกันจากหน่วยงานที่มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่

แม้ด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในชุมชนจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาแผนแม่บทชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนห้วยหม้ายที่ชุมชนเป็นผู้คิด ผู้จัดทำขึ้นมาด้วยตนเองแล้วก็ตาม สิ่งหนึ่งที่มีความจำเป็นในการตรวจสอบการดำเนินการว่าดำเนินการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยหรือไม่ นั่นก็คือการจัดทำเวทีสรุปเรียนรู้ที่ชาวบ้านได้รับจากกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตลอดระยะเวลาในการค้นหาองค์ความรู้/ข้อมูลของชุมชนร่วมกับนักวิจัย โดยผลการศึกษาจะนำเสนอความสำคัญ ดังนี้

3.1 การสรุปบทเรียนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้าย พบว่า จากกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ได้เริ่มค้นพบศักยภาพชุมชน ทรัพยากร และภูมิปัญญาที่เป็นทุนของชุมชนห้วยหม้าย รวมถึงสภาพปัญหา สาเหตุของปัญหา และสิ่งที่ชุมชนห้วยหม้ายต้องการ ทำให้สมาชิกในชุมชนห้วยหม้ายมีทัศนคติที่ดีต่อการร่วมเรียนรู้ในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนในรูปแบบของชุมชนห้วยหม้ายกับเพื่อนบ้านในหมู่บ้านอื่นๆ ทั้ง 17 หมู่ในตำบลห้วยหม้ายมากขึ้น ก่อเกิดสายใยแห่งมิตรที่เห็นอกเห็นใจและเข้าใจถึงความรู้สึกร่วมทุกข์ ร่วมค้นหาแนวทางแห่งความสุขร่วมกัน นำไปสู่การจัดทำแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายเพื่อพัฒนาท้องถิ่นตนเองโดยบูรณาการจาก

ทุกภาคส่วนมากยิ่งขึ้น ซึ่งจากเดิมหน่วยงานบางหน่วยงานที่คิดว่าตนเองไม่เกี่ยวข้องกับปัญหาต่างๆ และไม่สามารถช่วยแก้ไขปัญหานั้นๆ ได้ แต่หลังจากผ่านเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้แล้วทำให้หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนมองเห็นว่าตนเองนั้นก็เป็นส่วนหนึ่งของปัญหาและต้องร่วมรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาร่วมกันอย่างมีส่วนร่วม นอกจากนั้นผลพลอยได้ของการจัดเวทีเรียนรู้การจัดทำแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้าย ยังส่งผลสู่การลดความขัดแย้งในชุมชนอีกด้วย

3.2 ผลการศึกษาทัศนคติของชาวบ้านห้วยหม้ายในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนตำบลห้วยหม้าย พบว่า โดยภาพรวมชาวบ้านห้วยหม้ายส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีมากต่อการจัดทำแผนแม่บทชุมชนตำบลห้วยหม้าย โดยชาวบ้านห้วยหม้ายมีความเข้าใจว่าการจัดทำแผนแม่บทชุมชนนั้นจำเป็นที่จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับปัญหาและเวทีวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนก่อนจัดทำแผนแม่บทชุมชนรวมถึงต้องมีการจัดประชาคมชาวบ้านในการทำแผนชุมชนให้สอดคล้องกับความต้องการชุมชนด้วย โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนแม่บทชุมชน และเห็นความสำคัญของการร่วมแรงร่วมใจทำโครงการด้วยการพึ่งตนเองแม้ไม่มีงบประมาณจากอบต. แต่อย่างไรก็ตามชุมชนห้วยหม้ายก็ไม่ได้ปฏิเสธรัฐ ไม่ได้ปฏิเสธความช่วยเหลือหรือการสนับสนุนจากภายนอกแต่พวกเขารับความช่วยเหลือเหล่านั้นบนฐานความคิดใหม่คือการพึ่งตนเอง ซึ่งก็พบว่าชาวบ้านห้วยหม้ายบางส่วนก็ยังคงมีความหวังและยังรอคอยการช่วยเหลือจากภาครัฐเพื่อสนับสนุนงบประมาณในการจัดทำโครงการอยู่บ้าง

3.3 ผลการศึกษาแนวทางในการสนับสนุนเชื่อมโยงประสานงานกันในชุมชนโดยใช้เวทีแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากหน่วยงานที่มีส่วนได้ส่วนเสียทุกระดับ พบว่า ชาวบ้านห้วยหม้ายได้ร่วมกันคิดหาแนวทางในการสนับสนุน เชื่อมโยง ประสานงานกับหน่วยงานทุกระดับในพื้นที่เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องในระยะยาว คือ 1) จัดตั้งคณะกรรมการติดตาม ประเมินผลการจัดทำโครงการ/แผนงานตามแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้าย โดยได้รับการคัดเลือกจากชาวบ้านในชุมชน ทั้ง 17 หมู่บ้าน มีหน้าที่เป็นผู้ควบคุม ดูแล บริหารจัดการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายที่ได้จัดทำขึ้นเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) สร้างกฎชุมชน กติกา ระเบียบ ข้อบังคับ เพื่อเป็นกลไกในการทำงานให้เกิดกระบวนการเรียนรู้จากทุกภาคส่วนอย่างมีส่วนร่วมและต่อเนื่อง เช่น ขาดประชุมเมื่อมีหนังสือแจ้งปรับ 500 บาท ขาดประชุมประจำเดือนปรับ 200 บาท เข้าร่วมประชุมหลังประธานเปิดประชุม 1 ชั่วโมง ปรับ 100 บาท เป็นต้น

การอภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยการพัฒนาแผนแม่บทชุมชนโดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนห้วยหม้าย มีประเด็นการอภิปราย ดังนี้

1. จากการศึกษาสภาพปัญหาและศักยภาพของชุมชนห้วยหม้ายในการจัดทำแผนแม่บทชุมชน สะท้อนให้เห็นสภาพความเป็นจริงของชุมชนห้วยหม้าย ซึ่งพบว่าชุมชนห้วยหม้ายมีรายได้เฉลี่ย/ปี ประมาณ 5,5716,11 บาท และมีหนี้สินรวมเฉลี่ย/ปี ประมาณ 9,043,667 บาท ซึ่งหากเปรียบเทียบจะพบว่าชุมชนห้วยหม้ายมีหนี้สินมากกว่ารายได้ประมาณ 3,472,056 บาท ซึ่งภาระหนี้ส่วนใหญ่เป็นค่าใช้จ่ายในการทำเกษตร และการเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกร และหากเรียงลำดับความสำคัญของปัญหาจาก 1-4 ของชุมชนห้วยหม้ายพบว่า อันดับ 1 เป็นปัญหาด้านราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำขาดตลาดรองรับ อันดับ 2 ปัญหาน้ำแล้ง ขาดแคลนแหล่งน้ำทำการเกษตร อันดับ 3 ปัญหาการว่างงาน รายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย ขาดการสนับสนุนโครงการเพื่อสร้างรายได้เสริมให้ชาวบ้าน และอันดับ 4 เป็นปัญหาหาเสพติดในพื้นที่ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าการสืบค้นเรียนรู้ปัญหาร่วมกันก่อให้เกิดชุมชนเกิดการตื่นรู้ถึงรากเหง้าของปัญหา รับรู้และเข้าใจปัญหาร่วมเพื่อพร้อมเดินทางออกจากปัญหาด้วยพลังปัญญาโดยได้รับความร่วมมือจากกลุ่มคนและชุมชนที่เกี่ยวข้อง (สุวรรณ บัวพันธ์, 2548) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ดร.เสรี พงศ์พิศ ที่กล่าวว่า ทูตที่สำคัญที่สุดของการสร้างชุมชนเข้มแข็งคือการพึ่งตนเองนั้น ไม่ใช่ดิน ไม่ใช่ป่า หรือทรัพยากรต่างๆ ไม่ใช่แรงงาน ไม่ใช่เงิน แต่เป็นความรู้ และปัญญา การที่ชุมชนจะเข้มแข็งได้ต้องเกิดจากการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งสิ่งที่ต้องเรียนรู้เรื่องแรก ก็คือ รู้จักตัวเอง รู้ว่าเป็นใครมาจากไหน ทำไม่ถึงได้จน เป็นหนี้เป็นสินมากมาย มาถึงทางตัน เวียนว่ายอยู่ในวงจรอุบาทว์นี้ได้อย่างไร (เสรี พงศ์พิศ, 2550) เช่นเดียวกับองค์กรสงฆ์และประชาชน อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน ที่ลุกขึ้นสร้างความเชื่อ ปรับเปลี่ยนรูปแบบพิธีกรรมให้เหมาะสมกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป นำไปสู่กระบวนการค้นหาปัญหาในการทำพิธีกรรมระหว่างสมัยก่อนกับปัจจุบันว่าเป็นอย่างไร และควรทำอย่างไรในการเปลี่ยนให้ดีขึ้น ซึ่งทำให้ค้นพบข้อเท็จจริงด้านค่าใช้จ่ายที่ต้องสูญเสียไปจากการจัดพิธีกรรมงานศพ โดยเฉลี่ยต่อวันไม่ต่ำกว่า 10,000 บาท หากเป็นงานสลากภัตหรือกินสลากเฉลี่ยแล้วครัวเรือนหนึ่งต้องเสียค่าใช้จ่ายไม่น้อยกว่า 1,500 บาท บางครอบครัวก็เสียค่าใช้จ่ายราว 4,000-5,000 บาท บางรายใช้เป็นหมิ่นๆ ถ้ามี 100 ครอบครัว ค่าใช้จ่ายก็จะอยู่ที่ 400,000-500,000 บาท (เกศสุดา สิทธิสันติกุล, 2548) จึงกล่าวได้ว่าการจัดเวทีวิเคราะห์สภาพปัญหาของชุมชนถือเป็นเวทีเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชนทุกชุมชนสู่การพัฒนาที่ขาดไม่ได้

เปรียบเสมือนลายแทงในการแกะร่องรอยหาความจริง ค้นหารากเหง้าของปัญหาสู่การพัฒนาชุมชน

นอกจากการศึกษาสภาพปัญหาในชุมชนแล้วการศึกษาศักยภาพชุมชนถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่เกื้อหนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนด้วย ข้อมูลศักยภาพชุมชนนั้น หมายรวมถึงระบบการจัดการที่มีอยู่แล้วในชุมชน แต่ระบบการจัดการดังกล่าวยังขาดความเข้มแข็ง มีความจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาเสริมสร้างต่อไปให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น (นิรมล โลไทยสงค์, 2545) ซึ่งชุมชนห้วยหม้ายได้ร่วมค้นหาศักยภาพของชุมชนผ่านเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมในการร่วมวิเคราะห์ และร่วมเรียนรู้ศักยภาพของแต่ละหมู่บ้านที่มีความหลากหลายร่วมกัน ซึ่งพบว่าชุมชนห้วยหม้ายมีศักยภาพด้านผู้นำชุมชนในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่มีความสามารถในการสื่อสารและเชื่อมโยงประเด็นสู่การพัฒนาชุมชน นอกจากนั้นยังค้นพบทรัพยากร ผลผลิตที่สำคัญในชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง อีกทั้งยังมีผู้รู้/ปราชญ์ชาวบ้านหลากหลายแขนง นอกจากนั้น ชุมชนห้วยหม้ายยังได้จัดตั้งกลุ่มองค์กรในชุมชนขึ้นเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง สู่การเสริมรายได้ พัฒนาชุมชนและสร้างความมั่นคงในท้องถิ่น รวมถึงชุมชนห้วยหม้ายยังคงมีวิถีชีวิตที่ยึดติดกับธรรมชาติจากการเก็บของป่ามีภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนห้วยหม้ายที่ทรงคุณค่าทั้งในด้านอาหารพื้นบ้าน ด้านหัตถกรรม จักสาน ด้านการทอผ้า รวมถึง ด้านยาสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคด้วย นอกจากนั้นชุมชนห้วยหม้ายมีแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ซึ่งเป็นสถานที่ให้ความรู้ด้านต่างๆ โดยคนในชุมชนสามารถเข้าถึงแหล่งความรู้นั้นๆ ได้ง่าย ใกล้บ้าน ถือเป็นสถานที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนห้วยหม้ายได้เข้าถึงความรู้ได้อย่างรวดเร็วและเกิดกระบวนการจัดการความรู้ในชุมชนสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ขึ้นเพื่อการพัฒนาชุมชนต่อไป เช่นเดียวกับการจัดทำแผนแม่บทชุมชนของชุมชนบัวบาน ตำบลกู่ทอง อำเภอเขียงยืน จังหวัดมหาสารคาม ที่เห็นความสำคัญของการศึกษาศักยภาพของชุมชนบ้านบัวบานซึ่งพบว่าชุมชนบ้านบัวบานมีอาชีพหลักคือการทำการเกษตร รับราชการ รับจ้าง มีป่าชุมชนที่เป็นแหล่งอาหารธรรมชาติ ซึ่งคนในชุมชนจะปกป้องดูแลไม่ให้ใครมาทำลายป่า มีการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ใช้ในครัวเรือนเพื่อลดรายจ่าย ที่สำคัญชาวบ้านพึงต้องรู้ศักยภาพด้านทรัพยากรบวกกับวิถีชีวิตชุมชนเพื่อสามารถนำมาเพิ่มมูลค่าเป็นผลิตภัณฑ์ในชุมชนได้ เช่น กลุ่มข้าวกระยาสาทของบ้านใหม่บัวบาน สู่การพัฒนาเป็นสินค้า OTOP ของหมู่บ้าน สิ่งเหล่านี้ถือเป็นทุนในการพัฒนาชุมชนบ้านบัวบานให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ และเป็นชุมชนที่เข้มแข็งยิ่งขึ้น (กุลสตรี มอญไธสง, 2547)

2. การจัดทำแผนแม่บทชุมชนช่วยหมายโดยใช้กระบวนการจัดการความรู้เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการวิจัยและพัฒนาการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนช่วยหมายก่อให้เกิดการสร้างและพัฒนาคนในชุมชนให้มีทักษะ ความรู้ ความสามารถในการจัดเวทีเรียนรู้สู่การเป็นชุมชนนักปฏิบัติเพื่อพัฒนาท้องถิ่นสู่การสร้างชุมชนเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ และสามารถพัฒนาเป็นต้นแบบขยายผลสู่ชุมชนอื่นได้ (รัตนา โตสกุล และคณะ, 2548) ซึ่งชุมชนช่วยหมายได้ใช้กระบวนการจัดการความรู้ในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนช่วยหมายที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมหาแนวทางการแก้ปัญหาชุมชนโดยชุมชนและเพื่อคนในชุมชนเองสู่การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ ซึ่งมีเวทีการเรียนรู้ของคนในชุมชนช่วยหมาย 6 เวทีประกอบด้วย 1) เวทีอบรมสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่อง “แผนแม่บทชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนโดยใช้การจัดการความรู้” 2) เวทีวิเคราะห์ภาพรวมชุมชนช่วยหมาย 3) เวทีวิเคราะห์ปัญหาชุมชนช่วยหมาย 4) เวทีวิเคราะห์ความต้องการของชุมชน 5) เวทีร่างแผนแม่บทชุมชนช่วยหมาย และ 6) เวทีประชาพิจารณ์เห็นชอบร่างแผนแม่บทชุมชนช่วยหมาย

ซึ่งหลังจากผ่านขั้นตอนการประชาพิจารณ์แล้ว ทำให้ชุมชนช่วยหมายได้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน ที่ชุมชนร่วมกันพัฒนาขึ้นมาโดยกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เข้าใจศักยภาพที่เป็น “ทุน” ที่แท้จริงของตนเอง และพบแนวทางในการพัฒนาทุนดังกล่าวไปสู่การพึ่งตนเอง คือ แผนแม่บทชุมชนช่วยหมาย ซึ่งประกอบไปด้วย 6 ด้าน (ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการศึกษา/ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้านสาธารณสุข) รวม 47 โครงการ สำหรับใช้เป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนช่วยหมาย ผลจากเวทีเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้ชาวบ้านช่วยหมายมั่นใจว่าจะทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ มีรายได้เพิ่มขึ้น มีความสามารถในการชำระหนี้มากขึ้น และส่งผลให้คุณภาพชีวิต (กาย จิต สังคม จิตวิญญาณ) ดีขึ้น เช่นเดียวกับ เสรี พงศ์พิศ (2546, อ้างใน พิรัชย์ กุลชัยและคณะ, 2549) ได้กล่าวว่า การจัดทำแผนแม่บทชุมชนเป็นกระบวนการในการสร้างแผนการดำเนินชีวิตของชุมชน ซึ่งชุมชนจะต้องลงมือทำเองทุกขั้นตอน ตั้งแต่เตรียมความคิด เตรียมชุมชน เตรียมทีมงาน สืบหาข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลแล้วนำมาทำเป็นแผนเป็นโครงการกิจกรรมและทำประชาพิจารณ์ แล้วจึงนำไปสู่การปฏิบัติ สอดคล้องกับประทวน พิกุลทอง(2549) ได้ให้ข้อคิดในการจัดกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนว่า หัวใจของกระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนนั้น จำเป็นต้องคำนึงถึง ความพร้อมของผู้นำชุมชน ทีมหรือกลุ่มคนที่ต้องทำงานต่อเนื่องในชุมชน อีกทั้งต้องมีการจัดเวทีต่อเนื่องในชุมชน ผนวกด้วยความพิถีพิถันในการจัดเก็บข้อมูลของชุมชน ตลอดจนการตรวจสอบข้อมูลอย่างต่อเนื่อง การร่วมมือและช่วยกันจัดระบบข้อมูล การสลายความเกรงใจกันเองของผู้นำชุมชนในเวทีวิเคราะห์แผนแม่บทชุมชน

สุดท้ายต้องไม่ลืมว่าแผนที่เกิดขึ้นคือแผนของชุมชน โดยชุมชนเป็นผู้จัดทำขึ้น และชุมชนเป็นผู้ใช้เอง

3. สรุปบทเรียนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้าย พบว่าสมาชิกในชุมชนห้วยหม้ายมีทัศนคติที่ดีต่อการร่วมเรียนรู้ในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนในรูปแบบของชุมชนห้วยหม้าย จากทั้ง 17 หมู่บ้านในตำบลห้วยหม้ายมากขึ้น ก่อเกิดสายใยแห่งมิตรที่เห็นอกเห็นใจและเข้าใจถึงความรู้สึกร่วมทุกข์ ร่วมค้นหาแนวทางแห่งความสุขร่วมกัน นำไปสู่การจัดทำแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายเพื่อพัฒนาท้องถิ่นตนเองโดยบูรณาการจากทุกภาคส่วนมากยิ่งขึ้น ซึ่งจากเดิมหน่วยงานบางหน่วยงานที่คิดว่าตนเองไม่เกี่ยวข้องกับปัญหาต่างๆ และไม่สามารถช่วยแก้ไขปัญหานั้นๆ ได้ แต่หลังจากผ่านเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้แล้วทำให้หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนมองเห็นว่าตนเองนั้นก็เป็นส่วนหนึ่งของปัญหาและต้องร่วมรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาอย่างมีส่วนร่วม และร่วมหากลไกในการติดตาม ประเมินผล สนับสนุน เชื่อมโยง ประสานงานกับหน่วยงานทุกระดับในพื้นที่เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องในระยะยาว คือ 1) จัดตั้งคณะกรรมการติดตาม ประเมินผลการจัดทำโครงการ/แผนงานตามแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้าย โดยได้รับการคัดเลือกจากชาวบ้านในชุมชน ทั้ง 17 หมู่บ้าน มีหน้าที่เป็นผู้ควบคุม ดูแล บริหารจัดการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายที่ได้จัดทำขึ้นเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) สร้างกฎชุมชน กติกา ระเบียบ ข้อบังคับ เพื่อเป็นกลไกในการทำงานให้เกิดกระบวนการเรียนรู้จากทุกภาคส่วนอย่างมีส่วนร่วมและต่อเนื่อง สอดคล้องกับ บ้านบ่อน้ำซับ หมู่ที่ 1 ตำบลขุนทะเล อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นพื้นที่หนึ่งที่ผ่านกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งหลังจากแผนแม่บทของหมู่บ้านเสร็จสมบูรณ์ จึงมองเห็นความจำเป็นว่าชุมชนควรที่จะต้องมีผู้นำหมู่บ้านขึ้นมาขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง จึงได้จัดตั้ง "สภาผู้นำหมู่บ้าน" ขึ้น เพื่อผลักดันแผนดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง โดยสมาชิกจะประกอบด้วย กลุ่มต่างๆ ที่ได้รับการคัดเลือกมาแล้วจากชาวบ้านในหมู่บ้าน เช่น ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำกลุ่มองค์กร ผู้ใหญ่บ้าน อบต. กรรมการหมู่บ้านเข้ามาเป็นสมาชิกร่วม เพื่อให้เป็นสภาของทุกฝ่ายอย่างแท้จริงถือเป็นเวทีรวมปัญญาของชุมชนเพื่อนำไปสู่ความสุขร่วมกันของชุมชน (มานะ ช้วยชู, 2551)

นอกจากนั้นผลประโยชน์ได้ของการจัดเวทีเรียนรู้การจัดทำแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายยังส่งผลสู่การลดความขัดแย้งในชุมชน นำมาซึ่งการร่วมแรงร่วมใจกันจัดทำแผนโครงการด้วยการพึ่งตนเองถึงแม้ว่าจะไม่มีงบประมาณจากอบต.ก็ตาม เช่นเดียวกันกับ ตำบลบางลึก จังหวัดชุมพร ก็เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่มีการขับเคลื่อนการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนโดยใช้แผนแม่บทชุมชน

ซึ่งใช้เวลาเพียง 3 เดือนเศษ ในการแก้ปัญหารายได้ และหนี้สินเท่ากับรายจ่าย พบว่า คนบางลึกทั้งตำบล มีรายได้อยู่ประมาณ 131 ล้านบาท หนี้สิน 84 ล้านบาท และรายจ่าย 365 ล้านบาท การแก้ปัญหานี้เริ่มจากความตั้งใจของคนบางลึกที่เริ่มเรียนรู้จักตนเอง สถานภาพที่แท้จริงของตนเอง คนบางลึกไม่ได้ปฏิเสธรัฐ ไม่ได้ปฏิเสธความช่วยเหลือหรือการสนับสนุนจากภายนอกแต่พวกเขาได้รับความช่วยเหลือเหล่านั้นบนฐานความคิดใหม่คือการพึ่งตนเอง ไม่ได้เอาชีวิตของตนเองไปแขวนไว้กับความช่วยเหลือของรัฐหรือภายนอก และที่สำคัญที่สุดก็คือ พวกเขาจัดการชีวิตของตนเองใหม่ทั้งหมด และจัดการอย่างเป็นระบบในระดับตำบล ทั้งระบบเศรษฐกิจ ระบบสังคม ระบบการเรียนรู้และระบบการจัดการ ไม่ใช่ทำเป็นเรื่องๆ เป็นอย่างๆ ต่างคนต่างทำอีกต่อไป โดยชาวบางลึกเชื่อมั่นว่า ชีวิตจะต้องดีขึ้นอย่างแน่นอน เพราะนี่คือกระบวนการพัฒนาที่พวกเขาเป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตของตนเอง (นิรมล โลไทยสงค์ และคณะ, 2545)

ปัญหาและข้อเสนอแนะจากการดำเนินการวิจัย

1. ปัญหา

จากการดำเนินการวิจัยการพัฒนาแผนแม่บทชุมชนโดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนห้วยหม้าย มีปัญหาในการปฏิบัติและการวิจัย ดังนี้

1.1 ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยตรงกับช่วงการทำการเกษตรของชาวบ้านห้วยหม้าย เช่น ช่วงเกี่ยวข้าว ทำไร่ข้าวโพด บางครั้งเกิดเหตุสุดวิสัย เช่น กำหนดวันในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ไว้แล้วแต่ในช่วงวันเวลาที่กำหนดไว้นั้นมีงานศพของคนในชุมชนประจวบพอดี ซึ่งส่วนใหญ่ชาวบ้านจะเห็นความสำคัญของการไปร่วมงานศพมากกว่า ส่งผลให้ชาวบ้านเข้าร่วมเวทีเรียนรู้ในการค้นหาข้อมูลชุมชนมีจำนวนน้อยจึงทำให้ต้องเลื่อนการจัดเวทีชาวบ้านออกไป

1.2 ขนาดของประชากร สถานที่ตั้ง และชุมชนห้วยหม้ายมีลักษณะเป็นชุมชนใหญ่มีจำนวนหมู่บ้านถึง 17 หมู่บ้าน มีพื้นที่ประมาณ 175 ตารางกิโลเมตร หรือ 19,268 ไร่ และบางหมู่บ้านระยะทางไกลจากกันมาก ทำให้การเข้าไปสอบถามข้อมูลบริบทชุมชนไม่ทั่วถึงในบางหมู่บ้าน

1.3 ความรู้ความเข้าใจในกระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนของชาวบ้านห้วยหม้ายมีระดับการรับรู้ที่ไม่เท่ากัน ทำให้ประชากรบางกลุ่มมีพัฒนาการเรียนรู้ช้ากว่า เช่น กลุ่มผู้สูงอายุซึ่งจำเป็นต้องใช้เวลาในการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจในการทำแผนแม่บทชุมชนที่มากกว่ากลุ่มวัยกลางคน หรือกลุ่มวัยรุ่น

2. ข้อเสนอแนะ

จากการดำเนินการวิจัยการพัฒนาแผนแม่บทชุมชนโดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนห้วยหม้าย มีประเด็นข้อเสนอแนะในการปฏิบัติและการวิจัย ดังนี้

2.1 ในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ควรคำนึงถึงระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยให้สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน และในการดำเนินงานควรมีความยืดหยุ่นตามเวลาของชุมชน หากเป็นช่วงทำการเกษตร เช่น ปลูกข้าว ปลูกข้าวโพด มีงานปอยหลวง งานบุญ หรืองานศพควรจะเลื่อนปรับเปลี่ยนกำหนดการจัดเวทีเรียนรู้ใหม่ เพราะหากฝืนดำเนินการจะทำให้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนมีคนเข้าร่วมน้อย ทำให้ไม่ทราบข้อมูลที่แท้จริงหรือเก็บข้อมูลในบางประเด็นไม่ครบ เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่จะยึดถือเรื่องปากท้องในการดำรงชีวิต และการเอาแรงกันในงานบุญต่างๆ เป็นอย่างมาก

2.2 ในการทำแผนแม่บทชุมชน สำหรับผู้ที่เริ่มต้นและยังไม่มีประสบการณ์มากนัก ควรคัดเลือกพื้นที่ที่ไม่ใหญ่เกินไป ประชากรไม่มากนัก มีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งเพื่อประสานความร่วมมือได้ง่ายและเกิดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนอย่างมีส่วนร่วมได้ดี

2.3 ควรมีการจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ “การจัดทำแผนแม่บทชุมชนโดยใช้การจัดการความรู้” อย่างต่อเนื่องในทุกๆปี เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจแก่แกนนำชุมชนในการจัดกระบวนการจัดการความรู้ของชุมชนสู่การจัดทำแผนแม่บทชุมชนอย่างมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับแกนนำชุมชนก่อนจัดทำแผนแม่บทชุมชนในแต่ละปี

2.4 ควรมีการทบทวนบริบทชุมชน ค้นหาปัญหา ศักยภาพชุมชน ความต้องการของชุมชน และจัดทำแผนแม่บทชุมชนโดยเน้นให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ และเป็นผู้ออกแบบแผนชุมชนตนเอง ในทุกๆปี เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา

2.5 ควรมีโครงการติดตามประเมินผล การดำเนินโครงการว่าเป็นไปตามแผนแม่บทชุมชนที่สมาชิกในชุมชนได้ร่วมกันจัดทำขึ้นหรือไม่ ผลเป็นอย่างไร และสามารถขยายผลต่อยอดได้อย่างไรบ้าง รวมถึงควรเสริมสร้างความเข้มแข็งโดยส่งเสริมให้เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายเรียนรู้ทั้งในชุมชน นอกชุมชน ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งโครงการวิจัยครั้งนี้ไม่ได้กำหนดครอบคลุมถึงประเด็นดังกล่าว ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำการวิจัยการพัฒนากลไกในการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างเครือข่ายการจัดทำแผนแม่บทชุมชน และการวิจัยการติดตาม

ประเมินผลการดำเนินงานภายใต้แผนแม่บทชุมชนช่วยห้หายเพื่อการพึ่งตนเองสู่การสร้างนวัตกรรมชุมชนขยายผลไปยังชุมชนอื่นๆ ต่อไป

2.6 ครอบนำแผนงานโครงการที่ได้จากการจัดทำแผนแม่บทชุมชนบรรจุเป็นนโยบายในแผนสามปี(2553-2555) และกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ในหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดผลเป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่องทั่วทั้งตำบล

เอกสารอ้างอิง (REFERENCES OF LITERATURE CITED)

- มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2549). การศึกษาชุมชน. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ :
<http://mylesson.swu.ac.th/so311/lesson6/lesson6.html> [6 ตุลาคม 2549]
- เกศสุดา สิทธิสันติกุล. (2548). *โครงการวิจัยรูปแบบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาที่เอื้อต่อการเรียนรู้
ของชุมชนโดยองค์กรสงฆ์และประชาชน อำเภอพานาน จังหวัดน่าน*. เชียงใหม่:
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักภาค.
- กุลสตรี มอญไธสง.(2547). *แผนแม่บทชุมชน : กรณีศึกษาบ้านบัวบาน หมู่ 8 และบ้านใหม่
บัวบาน หมู่ 14 ตำบลภูทอง อำเภอเขียงยืน จังหวัดมหาสารคาม*. ขอนแก่น: สารนิพนธ์
ประกาศนียบัตรบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- นิรมล โลไทยสงค์. (2545). *รายงานสรุปผลการดำเนินการตามโครงการเสริมสร้างความเข้มแข็ง
ของชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก ตำบลบางลึก อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร*. ชุมพร :
มหาวิทยาลัยแม่โจ้ วิทยาเขตชุมพร
- ประพนธ์ พิภพทอง. (2549). หัวใจของกระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชน. เครือข่ายรักษ์บ้าน
เกิด: [http://www.rakbankerd.com/01_jam/thaiinfo/country_info/index.html?
topic_id=791](http://www.rakbankerd.com/01_jam/thaiinfo/country_info/index.html?topic_id=791) [6 ตุลาคม 2549]
- สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2549). แผนแม่บทชุมชน . สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ:
<http://www.nfe.go.th/13/banprak/social/social12.html> [6 ตุลาคม 2549]
- พีรชัย กุลชัยและคณะ. (2549). *แผนแม่บทชุมชน ตำบลตะพง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง*.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- มานะ ช่วยชู. (2552). จากแผนแม่บทชุมชนถึงศูนย์เรียนรู้ ก้าวสู่สภาพผู้นำหมู่บ้าน ก่อนเป็นตำบล
นำร่องระดับประเทศ. มูลนิธิกองทุนไทย : [http://www.thaingo.org/writer/view.
php?id=790](http://www.thaingo.org/writer/view.php?id=790) [20 มีนาคม 2552]
- ยุทธนา แซ่เตียว. (2548). *การวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้:สร้างองค์กรอัจฉริยะ*.
กรุงเทพฯ : สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ
- รัตนา โตสกุล และคณะ. (2548). *เดินทีละก้าว กินข้าวทีละคำ ภูมิปัญญาในการจัดการความรู้ของ
ชุมชน*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- วิจารณ์ พานิช. (2548). *การจัดการความรู้ ฉบับนักปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ บริษัทตลาด
พับลิเคชั่น จำกัด.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายละเอียดแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้าย

ภาคผนวก ข
แบบสรุปข้อมูลระดับหมู่บ้าน

The logo of Maejo University is a circular emblem. The outer ring contains the text 'มหาวิทยาลัยแม่โจ้' in Thai script at the top and 'MAEJO UNIVERSITY' in English at the bottom. The inner circle features a central figure, likely a deity or historical figure, standing and holding a sword, surrounded by flames or stylized clouds.

ภาคผนวก ค
แบบสอบถามทัศนคติชาวบ้านห้วยหม้ายในการ
จัดทำแผนแม่บทชุมชนตำบลห้วยหม้าย

ภาคผนวก ง
ประมวลรูปการทำวิจัย

แผนแม่บทชุมชนห้วยหม้าย

ประเด็น	กิจกรรม/โครงการ	เพื่ออะไร(วัตถุประสงค์)	ผู้รับผิดชอบ
ด้านสังคม	1. โครงการพัฒนาอาชีพหัตถกรรมพื้นฐาน งานจักสาน ไม้ไผ่ประดิษฐ์ดอกไม้แห้ง	1. เพื่อเพิ่มรายได้ และให้มีงานทำ	กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส
	2. โครงการอบรมเยาวชนไทยห่างไกลยาเสพติด	1. เพื่อให้เยาวชนได้รู้ถึงโทษภัยของยาเสพติดและรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์	กลุ่มเยาวชน อบต โรงเรียน สาธารณสุข ศูนย์พัฒนาสังคม (ศาลาสว่างสุข)
	3. โครงการเรียนรู้การใช้ปุ๋ยอินทรีย์และวิธีการผลิต	1. ลดต้นทุนในการผลิต 2. ปรับสภาพของดินให้ดีขึ้น	กลุ่มเกษตรกร
	4. โครงการสนับสนุนช่วยค่าครองชีพแก่เด็กเรียนดีแต่ด้อยโอกาส	1. เพื่อให้เด็กยากจนและด้อยโอกาสได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น	อบต โรงเรียน
	5. โครงการจัดซื้อสื่อการเรียนการสอนและคอมพิวเตอร์	1. เพื่อให้เด็กเยาวชน/บุคคลทั่วไปได้มีอุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัยไว้ใช้และศึกษา	ศูนย์เรียนรู้ในชุมชน(ศาลาสว่างสุข)
	6.โครงการจัดทำศูนย์ออกกำลังกาย (กลางแจ้ง ใช้น้ำส่ายพ่น)ของตำบล	1.เพื่อให้ประชาชน เยาวชนได้ออกกำลังกาย ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์	อบต สาธารณสุข ศูนย์ศาลาสว่างสุข

	7. โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ ผู้ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุ กิจกรรม -ให้เบี้ยยังชีพแก่คนพิการและผู้สูงอายุที่ขาดการดูแล -ส่งเสริมอาชีพผู้พิการและผู้ด้อยโอกาส เพื่อฝึกอบรม ณ "มูลนิธิหยาดฝน" -ช่วยเหลือผู้สูงอายุและสนับสนุนส่งเสริมครอบครัวอบอุ่น	1.เพื่อให้คนพิการและผู้สูงอายุได้อยู่ดี กินดีมีสุขภาพดี 2.เพื่อส่งเสริมอาชีพให้ผู้สูงอายุ 3. เพื่อส่งเสริมอาชีพให้ผู้ด้อยโอกาส ส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัวให้ มีมากขึ้น	พมจ.แพร่ , ศพส. อบต. อบจ. ศพส.39
	8. จัดตั้งสวัสดิการชุมชนตำบล	1. เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลคนในท้องถิ่น ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิด จนกระทั่งตาย ไม่ต้องรอนงบประมาณ จากรัฐซึ่งล่าช้าและไม่เพียงพอ	อบต. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่

ประเด็น	กิจกรรม/โครงการ	เพื่ออะไร(วัตถุประสงค์)	ผู้รับผิดชอบ
ด้านเศรษฐกิจ	1. จัดตั้งกลุ่มสหกรณ์	1. เพื่อต่อรองราคาสินค้ากับพ่อค้าคนกลาง	กลุ่มเกษตรกรร่วมกับ อบต
	2. จัดตั้งกลุ่มฝึกอาชีพแปรรูปผลผลิตจากการเกษตร เช่น ข้าวโพด พริก ถั่วเหลือง (อาหารสัตว์) ข้าวกลั่น งาดำ	1. เพื่อเพิ่มรายได้ให้เกษตรกรและเพิ่มความรู้ให้เกษตรกร 2. เพื่อสุขภาพของคนทั่วไปที่จะได้จากพืชผลทางการเกษตร	กลุ่มเกษตรกรร่วมกับ อบต พัฒนาชุมชน เกษตรกรตำบล
	3. จัดกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์-ชีวภาพ	1. เพื่อลดต้นทุนในการซื้อปุ๋ยเคมี	พัฒนาที่ดิน อบต เกษตรตำบล
	4. โครงการปลูกผักปลอดสารพิษ	1. เพื่อลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ในครัวเรือน	กลุ่มเกษตรกร อบต ส่วนราชการ
	5. โครงการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยว เช่น ดอยหลวง อ่างเก็บน้ำ ถ้ำผาน้ำป่อ เป็นต้น	1. เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับเยาวชน-ประชาชน 2. เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงอนุรักษ์	อบต และผู้นำชุมชน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวง
	6. โครงการจัดที่พักแหล่งท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) - มัคคุเทศก์น้อย - จัดจำหน่ายของที่ระลึก	1. เพื่อเป็นที่พักให้กับนักท่องเที่ยว 2. เสริมรายได้แก่ประชาชนในท้องถิ่น	อบต ร่วมกับประชาชนในพื้นที่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวง โรงเรียน กลุ่มเยาวชน
	7.โครงการค่ายเยาวชนเรียนรู้วิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง -สำรวจบ้านใครทำบ้างแล้วให้เด็กไปกิน-นอน พักตามบ้านต่างๆ เรียนรู้วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่น	1. เพื่อให้เยาวชนเรียนรู้วิถีพอเพียงสืบสานเศรษฐกิจพอเพียงให้ยั่งยืน	โรงเรียน ประถม มัธยม

	8. โครงการสร้างศูนย์การเรียนรู้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อส่งเสริมอาชีพ	1.เพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนตามเศรษฐกิจพอเพียง	อบต. ศพส. พัฒนาชุมชนอำเภอสง
ประเด็น	กิจกรรม/โครงการ	เพื่ออะไร(วัตถุประสงค์)	ผู้รับผิดชอบ
ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	1. ขุดลอกอ่างเก็บน้ำ(ห้วยโป่ง)	1.เพื่อใช้ในการเกษตร	อบจ อบต ชลประทาน
	2. ขุดลอกอ่างเก็บน้ำ (ห้วยหม้าย และห้วยหิน)	1. เพื่อใช้ในการเกษตร	อบจ อบต ชลประทาน
	3. ขุดลำเหมืองส่งน้ำอ่างห้วยซอนและห้วยกาน	1. เพื่อใช้ในการเกษตร	อบจ อบต ชลประทาน
	4.ขุดสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยหม้าย	1 เพื่อใช้ในการเกษตร	อบจ อบต ชลประทาน
	5. ก่อสร้างผนังป้องกันตลิ่งพัง(ห้วยซอน ห้วยหม้าย ห้วยโป่ง)	1.เพื่อป้องกันการเสียหายของที่อยู่อาศัยและทรัพย์สินของราษฎร	อบต อบจ
	6. สร้างถนน(คสม.คือ คอนกรีตเสริมไม้ไผ่) ในหมู่บ้าน	1. เพื่อความสะดวกในการสัญจรไปมา	อบต
	7. สร้างถนนเข้าทำการเกษตร	1. เพื่อความสะดวกในการขนส่งผลผลิตในการทำเกษตร	อบต
	8. สร้างประปาจากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวง	1. เพื่อใช้อุปโภคบริโภคในตำบลห้วยหม้าย	อบต อบจ ประปาจังหวัด
	9. ดาดลำเหมืองในหมู่บ้าน	1. เพื่อป้องกันถนนพังเสียหาย2. เพื่อป้องกันน้ำขังในหมู่บ้าน	อบต อบจ
	10. สร้างวางระบายน้ำในหมู่บ้าน 1-17	1.เพื่อป้องกันน้ำขังในหมู่บ้าน	อบต อบจ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น

	11. สร้างเครื่องสูบน้ำพลังไฟฟ้า หมู่ 12,6,14,3,11,2,10,16	1.เพื่อใช้ในการเกษตร	อบต. กรมทรัพย์ากรน้ำ
	12. สร้างฝายน้ำล้น (ห้วยหม้าย ห้วยซอน)	1. เพื่อปรับปรุงระบบชลประทานให้ ใช้ได้ทั่วถึงกันทุกหมู่บ้าน	อบต. อบจ.
ประเด็น	กิจกรรม/โครงการ	เพื่ออะไร(วัตถุประสงค์)	ผู้รับผิดชอบ
<u>ด้านทรัพยากร สิ่งแวดล้อม</u>	1.โครงการปลูกป่าเสริมในพื้นที่แห้งแล้ง -ปลูกป่าทดแทน 1 ไร่ 1 โรงเหล้า	1.ให้ป่ามีความอุดมสมบูรณ์ทำให้ฝน ตกตามฤดูกาลเป็นที่อยู่อาศัยของ สัตว์ป่าแก้ไขปัญหามลภาวะโลกร้อนใน ปัจจุบัน	ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน สอบตทุก หมู่บ้าน กรรมการทุกฝ่าย ประชาชน เยาวชน เขตรักษาพันธุ์ สัตว์ป่าดอยหลวง
	2.อบรมให้ความรู้เรื่องการใช้ประโยชน์จากป่า คนอยู่ ร่วมกับป่าให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยการไม่ทำลายป่า รุ้ รักษาดินน้ำลำธาร	1.ปลูกจิตสำนึกทำให้คนมีความรัก ป่า และทำให้ระบบนิเวศน์เกิดความ สมบูรณ์	-เจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ดอยหลวง อบต
	3.โครงการบ้านรักป่า -บวชป่า โดยมีส่วนร่วมของเยาวชนประชาชน สถานศึกษา -การจัดการป่าชุมชนและสภาพแวดล้อม	1. ปลูกฝังความคิดการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติที่มีประโยชน์ ตั้งแต่เยาวชนขึ้นไป	อบตห้วยหม้าย เยาวชน เขตรักษา พันธุ์ป่าดอยหลวง ชุมชนในตำบล ห้วยหม้ายทุกหมู่บ้าน สถานศึกษา อบต.
	4. ดูแลรักษาแหล่งต้นน้ำในป่า -โครงการสร้างฝายแม้ว กิ่งถาวร	1. เพื่อโลกใสน้ำสะอาดปราศจาก สารเคมี ที่เป็นอันตรายต่อชีวิตของ	ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน สอบต กรรมการทุกฝ่าย ประชาชนทุกหมู่

		มนุษย์ สัตว์ป่า สัตว์น้ำ 2. เพื่อกักเก็บน้ำตามแหล่งน้ำ ธรรมชาติ ชะลอการไหลของน้ำ	อบต. เขาวงกต เขตรักษาพันธุ์ป่า ดอยหลวง สถานศึกษา
5.โครงการคลองใสใจสะอาด -ทำความสะอาดแม่น้ำ ลำคลองในชุมชน		1. ปลุกจิตสำนึกให้ราษฎรรักษา ความสะอาดลำน้ำที่ไหลผ่านชุมชน ไม่ทิ้งขยะลงในลำห้วย เก็บสิ่งปฏิกูล ต่างๆที่ตกอยู่ในลำห้วย	ราษฎรในชุมชน ผู้นำหมู่บ้าน ราษฎรหมู่ 14,16,3,10,11,2,4,7,17,5,8,6,12 โรงเรียนทุกโรงเรียนในพื้นที่ห้วย หม้าย
6.โครงการธนาคารขยะรีไซเคิล		1. เพื่อกำจัดขยะ และเพิ่มรายได้ ชุมชน	ทุกหน่วยงาน วัด โรงเรียน ชุมชน
7. โครงการอนุรักษ์แม่น้ำยม -การลดมลพิษในน้ำ ดิน อากาศ ธรรมชาติ		1. เพื่อสร้างจิตสำนึกและความ ตระหนักในการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ	โรงเรียน อบต. เขาวงกต ราษฎรใน ชุมชน ผู้นำหมู่บ้าน เขตรักษาพันธุ์ สัตว์ป่าดอยหลวง

ประเด็น	กิจกรรม/โครงการ	เพื่ออะไร(วัตถุประสงค์)	ผู้รับผิดชอบ
ด้านการศึกษา/ศาสนา/ วัฒนธรรม ประเพณี ท้องถิ่น	ด้านการศึกษา 1. จัดทำโครงสร้างแผนยุทธศาสตร์การจัดการศึกษา (แผนแม่บท 3 -5 ปี)"ธรรมนูญ" โรงเรียน	1. เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาใน ท้องถิ่น (ยกระดับการศึกษาใน ท้องถิ่น)	สถานศึกษา (ทุกโรงเรียน)ใน พื้นที่
	2.จัดทำแผนปฏิบัติการ(ต่อปี) -อบรมพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา -ส่งเสริมพัฒนาการจัดการศึกษาทุกระดับ ประถมวัย/ ประถม/มัธยม clean clear beautiful -ยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทุกระดับชั้น -ปรับภูมิทัศน์ให้อื้ออามวยต่อการจัดการเรียนการสอน -ส่งเสริมสนับสนุนความถนัดทางวิชาการสานฝัน การพัฒนาท้องถิ่น	1. เพื่อพัฒนาคุณภาพการจัด การศึกษาในระยะสั้น 1 ปี	สถานศึกษา (ทุกโรงเรียน)ใน พื้นที่

	ด้านศาสนา 1. ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเยาวชน/ประชาชน -อบรมปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางศาสนาและวันสำคัญของชาติ -จัดบรรพชาอุปสมบทภาคฤดูร้อน -จัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ -ส่งเสริมและสนับสนุนการสอนครูพระ คีลธรรมในสถานศึกษา	1.เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมประชาชน/เยาวชน 2.เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกในหลักพระธรรมทางพุทธศาสนาที่ตนนับถือ	สถานศึกษา โรงเรียน บ้าน วัด โรงเรียน
	ด้านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น 1. โครงการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น <u>กิจกรรม</u> - ประเพณีลอยกระทง - ประเพณีสงกรานต์ - ประเพณีพื้นบ้าน - ตานธรรม - สรงน้ำพระธาตุ - แห่เทียนพรรษา - แข่งขันภูมิปัญญาท้องถิ่น (เล่าคำว จ้อย ซอ บายสี่ สืบชะตา) - ทำสอนอุ้ยสอนหลาน ปู่ผญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน)	1. เพื่อส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น 2. เพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมของชุมชน 3. เพื่อปลูกจิตสำนึกเยาวชนในการสืบสานประเพณีอันดีงาม	บ้าน วัด โรงเรียน ผู้นำชุมชน อบต

	ด้านภูมิปัญญา 1.โครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น <u>กิจกรรม</u> -จัดแข่งขันประกวดภูมิปัญญาท้องถิ่น -จัดหมวดหมู่ ประเภทของภูมิปัญญาด้านต่างๆ -ประชาสัมพันธ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สาธารณชน	1. เพื่ออนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น 2. เพื่อความร่วมมือระหว่างองค์กร/หน่วยงานในท้องถิ่น	อบต ผู้นำชุมชน
--	---	---	----------------

ประเด็น	กิจกรรม/โครงการ	เพื่ออะไร(วัตถุประสงค์)	ผู้รับผิดชอบ
ด้านสาธารณสุข	1. โครงการชุมชนร่วมใจพิชิตภัยไข้เลือดออก <u>กิจกรรม</u> - ให้ความรู้แก่ประชาชนให้เกิดการตระหนักในความคุ้มครองและป้องกันโรค - รณรงค์ทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ลูกน้ำยุงลายทุกวันศุกร์ ทุกสัปดาห์ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งในชุมชนและโรงเรียน ร่วมกำจัดลูกน้ำยุงลาย - พันหมอกควันกำจัดยุงลาย - แจกทรายอะเบทและเคมีภัณฑ์ที่มีคุณภาพทุกครัวเรือน โดย อสม. ในเขตพื้นที่รับผิดชอบ	1. เพื่อให้ประชาชนมีความรู้และตระหนักในโรคไข้เลือดออกในเรื่องโทษอันตราย 2. ลดอัตราการป่วย และไม่มีโรคไข้เลือดออกในพื้นที่	คณะเจ้าหน้าที่สาธารณสุข (สอ.ดอนแก้ว, ลูนิเกต, ห้วยซอน)

	2. โครงการสร้างเสริมสุขภาพพฤติกรรมสุขภาพประชาชนอายุ 35 ปีขึ้นไป กิจกรรม - คัดกรองสุขภาพเบื้องต้นเพื่อค้นหาภาวะเสี่ยงจากโรคไม่ติดต่อตั้งแต่ในระยะแรก - ให้ความรู้แก่ประชาชนเพื่อให้สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพในทางที่ดีได้	1. เพื่อให้ประชาชนได้รับการคัดกรองความเสี่ยงโรคไม่ติดต่อร้อยละ 80 ขึ้นไป 2. อัตราการป่วยด้วยโรคไม่ติดต่อลดลง 3. เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ตระหนักในการดูแลสุขภาพและป้องกันตนเองจากโรคไม่ติดต่อต่างๆ 4. ประชาชนในตำบลห้วยหม้ายมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี	คณะเจ้าหน้าที่สาธารณสุข (สอ.ดอนแก้ว, ลูนิเกต, ห้วยขอน)
	3. โครงการตรวจหาสารพิษตกค้างในเลือด และใช้สมุนไพรรักษาเพื่อลดระดับสารพิษในเลือด กิจกรรม - ให้ความรู้เพื่อให้ประชาชนได้ตระหนักถึงอันตรายจากการใช้สารเคมี - รณรงค์ให้ประชาชนใช้สารชีวภาพ(สารอินทรีย์) โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแทนการใช้สารเคมี - รณรงค์ให้ประชาชนปลูกพืชผักสวนครัวไว้บริโภคเอง - ให้สุศึกษาเรื่องการใชสารเคมีอย่างถูกต้องในกรณีที่ต้องใช้สารเคมี	1. เพื่อให้ประชาชนมีความรู้และตระหนักในเรื่องการใช้สารเคมีและอันตรายจากการใช้สารเคมี 2. อัตราป่วยด้วยโรคที่เกิดจากการใช้สารเคมีลดลง	คณะเจ้าหน้าที่สาธารณสุข (สอ.ดอนแก้ว, ลูนิเกต, ห้วยขอน)

	4. โครงการอบรมให้ความรู้ในกลุ่มที่บริโภคสุรา/บุหรี่เป็นประจำ กิจกรรม -ให้ความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับโทษและอันตรายจากบุหรี่ สุรา แก่ผู้ที่ดื่มสุราและผู้บริโภคเป็นประจำ -รณรงค์ให้งดดื่มสุราในสถานที่ราชการ งานศพ งานหมู่บ้านต่างๆ -จัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมในวันสำคัญ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน กิจกรรมเข้าวัด ฟังธรรม เป็นต้น -ประสานงานภาคีเครือข่ายแบบมีส่วนร่วม เช่น ส่วนราชการต่างๆ ผู้นำชุมชนและอบต. ในการดำเนินงาน	1.เพื่อให้ความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับโทษและอันตรายของบุหรี่ สุรา 2. อัตราป่วยด้วยโรคที่เกิดจากการดื่มสุรา สูบหรี่ลดลง 3.ประชาชนมีสุขภาพที่แข็งแรงทั้งด้านกายและจิตใจ	คณะเจ้าหน้าที่สาธารณสุข (สอ.ดอนแก้ว, ลูนิเกต, ห้วยซอน)
	5. กิจกรรมออกกำลังกาย เดินแอโรบิคเพื่อสุขภาพ	1. เพื่อให้มีสุขภาพแข็งแรง มีพละนาามัยที่ดี	ชมรมรักสุขภาพ
	6. โครงการเยี่ยมบ้าน -คณะครูจะไปเยี่ยมบ้าน ที่นอนหมอนมุ้ง	1. เพื่อสร้างสุขนิสัยในด้านการรักษาความสะอาด ความอบอุ่นจากครอบครัว การอยู่ดีมีสุข	ครู ผู้ปกครอง สาธารณสุข
	7. โครงการสร้างสุขภาพชุมชน -พัฒนาการเรียนรู้ได้ก่อนวัยเรียน -การออกกำลังกาย -การบริโภคอาหารที่มีคุณค่า	1. เพื่อส่งเสริมสุขภาพอนามัยของประชาชน	สถานีนอนามัย(สอ.ดอนแก้ว, ลูนิเกต, ห้วยซอน) และ อบต

แบบสรุปข้อมูลระดับหมู่บ้าน

1. การปกครอง

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ชื่อผู้ใหญ่บ้าน

2. ครั้วเรือนประชากรของหมู่บ้าน

หมู่ที่	ชื่อบ้าน	ครั้วเรือน	จำนวนประชากร	ชาย	หญิง	คนชรา	คนพิการ

3. ข้อมูลครอบครัว

ตารางข้อมูลแสดงถึงสมาชิกที่อาศัยในครอบครัว แยกเป็นรายหมู่บ้าน

[illegible]

4. เศรษฐกิจและการประกอบอาชีพของประชาชน

ตารางแสดงการประกอบอาชีพของประชากรในตำบล แยกเป็นรายหมู่บ้าน

[illegible]

5. ทรัพยากร/ผลผลิต/พื้นที่ทำกิน

ตารางแสดงทรัพยากรและผลผลิตแยกเป็นรายหมู่บ้าน หมู่บ้านที่.....

ที่	ทรัพยากร/ผลผลิต/ที่ดิน ทำกินของประชาชน	จำนวน						แนวทางการพัฒนา/แปรรูป
		ไร่	ต้น	ตัว	บ่อ	ผลผลิตรวม ก.ก.		
1	พื้นที่ทั้งหมดของหมู่บ้าน							
2	พื้นที่สาธารณะ							
3	ที่ดินทำกินรวมทั้งหมด							
4	ที่ดินของตนเอง							
5	เช่าที่ดินของคนอื่น							
6	อาศัยที่ดินทำกินของคนอื่น							
7	พื้นที่ปลูกข้าว							
8	พื้นที่ปลูกผัก							
9	พื้นที่ปลูกไม้ผล							
10	ปลูกพืชไร่(ระบุชนิด)							
	1.							
	2.							
	3.							
	4.							
	5.							
11	ปลูกพืชสวน(ระบุชนิด)							
	1.							
	2.							
	3.							
	4.							
	5.							
12	อื่นๆ							
	1.							
	2.							
	3.							
	4.							

ตารางแสดงทรัพยากรและผลผลิตแยกเป็นรายหมู่บ้าน หมู่ที่.....(ต่อ)

ที่	ทรัพยากร/ผลผลิต/ที่ดิน ทำกินของประชาชน	จำนวน						แนวทางการพัฒนา/แปรรูป
		ไร่	ต้น	ตัว	บ่อ	ผลผลิตรวม ก.ก.		
13	พื้นที่ปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์							
14	บ่อเลี้ยงปลาทั้งหมด							
15	บ่อปลาที่ว่างเปล่า							
16	บ่อปลาที่กำลังเลี้ยง ชนิด ปลา							
	1.							
	2.							
	3.							
	4.							
	5.							
17	วัด							
18	ควาย							
19	แพะ							
20	หมู							
21	ไก่							
22	เป็ด							
23	กบ							
24	อื่นๆ							
	1.							
	2.							
	3.							
	4.							
	5.							

8. รายได้ของครอบครัว

ตารางแสดงรายได้ของครอบครัวจากการประกอบอาชีพ แยกเป็นรายหมู่บ้าน

ที่มาของรายได้ครอบครัวจากการ ประกอบอาชีพ ต่อครัวเรือนต่อปี	หมู่ที่/บาท														
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1. ขายผลผลิตพืชสวน															
2. ขายผลผลิตพืชนา															
3. ขายผลผลิตพืชไร่															
4. ขายผลผลิตสัตว์เลี้ยง															
5. การรับจ้าง															
6. จากลูกส่งให้															

ปัญหาที่สำคัญ ในการประกอบอาชีพ ของประชาชนในหมู่บ้าน	1.	
	2.	
	3.	
	4.	
	5.	
	6.	
	7.	
	8.	

9. รายได้และหนี้สินของประชากร

ตารางแสดงรายได้รวมและเฉลี่ยต่อครัวเรือน/ต่อคนต่อปีในตำบล แยกเป็นรายหมู่บ้าน

รายได้จากการประกอบอาชีพ ของประชากร	หมู่ที่/บาท														
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
รายได้รวมทั้งหมู่บ้าน															
เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปี															
เฉลี่ยต่อคนต่อปี															

ภาระหนี้สินของประชากร

ตารางแสดงภาระหนี้สินของประชากรในตำบล แยกเป็นรายหมู่บ้าน

รายได้จากการประกอบอาชีพ ของประชากร	หมู่ที่/บาท														
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1. หนี้สินรวม(บาท)															
2. หนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน															
3. หนี้สินเฉลี่ยต่อคน															
หนี้สิน ธ.ก.ส. รวมทั้งหมู่บ้าน	บาท	กู้เพื่อ 1. 2. 3.													
หนี้สหกรณ์รวมทั้งหมู่บ้าน	บาท	กู้เพื่อ 1. 2. 3.													
หนี้กลุ่มในหมู่บ้านทั้งหมด	บาท	เฉลี่ยดอกเบี้ยร้อยละ					บาท/เดือน		กู้เพื่อ 1. 2.						
หนี้รายทุนทั้งหมด	บาท	เฉลี่ยดอกเบี้ยร้อยละ					บาท/เดือน		กู้เพื่อ 1. 2.						
หนี้อื่น ๆ ทั้งหมด	บาท	เฉลี่ยดอกเบี้ยร้อยละ					บาท/เดือน		กู้เพื่อ 1. 2.						

10. สาธารณูปโภค พาณิชยกรรมและอุตสาหกรรม

ตารางแสดงรายละเอียดสาธารณูปการในตำบล แยกเป็นรายหมู่บ้าน

[illegible]

11. กลุ่ม/องค์กรชุมชน

ตารางแสดงกลุ่ม/องค์กรชุมชนในตำบล แยกเป็นรายหมู่บ้าน

หมู่ที่.....				
ชื่อกลุ่ม/องค์กร	กิจกรรม	ปีที่ก่อตั้ง	จำนวนสมาชิก	เงินทุนหมุนเวียน

12. ปัญหาและสาเหตุของปัญหา/แนวทางแก้ปัญหา

ปัญหาและสาเหตุของปัญหา/แนวทางแก้ปัญหาแยกเป็นรายหมู่บ้าน

หมู่ที่.....		
ปัญหา	สาเหตุของปัญหา	แนวทางการแก้ปัญหา

14. ชนิดของพืชสมุนไพร

หมู่ที่.....						
ชื่อของพืชสมุนไพร	คุณค่า(เป็นยาแก้โรค, ยาบำรุง)	ส่วนที่ใช้ในการปรุงยา(ใบ, ราก, ลำต้น, ดอก, เปลือก)	วิธีการแปรรูป, ผลิตเป็นยา	การขยายพันธุ์(ใช้เมล็ด, หน่อ, กิ่ง)	การอยู่ร่วมพืชอื่น	ชื่อ – สกุล ผู้รู้, ผู้ให้ข้อมูล

แบบสอบถาม

“การศึกษาทัศนคติของชาวบ้านห้วยหม้ายในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนตำบลห้วยหม้าย”

ภายใต้โครงการวิจัย

เรื่อง การพัฒนาแผนแม่บทชุมชนโดยใช้การจัดการความรู้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนห้วยหม้าย

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่อง ☐

โดยมีค่าคะแนนดังนี้

5 = เห็นด้วยมากที่สุด 4 = เห็นด้วยมาก 3 = เห็นด้วยปานกลาง 2 = เห็นด้วยน้อย 1 = เห็นด้วยน้อยที่สุด

หัวข้อประเมิน	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
1.ด้านความเข้าใจเรื่องการจัดทำแผนแม่บทชุมชน					
2.ด้านการวิเคราะห์ปัญหา และศักยภาพของชุมชนก่อนจัดทำแผนแม่บทชุมชน					
3.ด้านการจัดประชาคมชาวบ้านในการทำแผนชุมชนให้สอดคล้องกับความต้องการชุมชน					
4.ด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดทำแผนแม่บทชุมชน					
5.ด้านพลังชุมชนความร่วมมือแรงร่วมใจของคนในชุมชนในการจัดทำโครงการแม่ไม่มึงประมาณจากอบต.					

ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

.....

*** ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการกรอกแบบประเมินผล***

รูปการทำวิจัย

ประชุมชี้แจงชาวบ้านห้วยหม้ายก่อนจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนสู่การทำแผนแม่บท
ชุมชนห้วยหม้าย

เวทีปรับกระบวนการทัศนชาวบ้าน “การทำแผนแม่บทชุมชนโดยใช้การจัดการความรู้”

ชาวบ้านห้วยหม้ายร่วมเรียนรู้ต้นแบบการทำแผนแม่บทชุมชนผ่านวิถีทัศน์
การถอดบทเรียนของชุมชนไม่เรียง

เวทีการวิเคราะห์ปัญหาชุมชนห้วยหม้ายผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน

ชาวบ้านห้วยหม้ายร่วมระดมความคิดเห็นและร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวทีวิเคราะห์ความต้องการของชุมชนห้วยหม้าย

กระบวนการจัดทำร่างแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายจากทุกภาคส่วนอย่างมีส่วนร่วม

การจัดเวทีประชาพิจารณ์รับร่างแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายเพื่อให้ชาวบ้านห้วยหม้ายร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างสมานฉันท์

เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการพัฒนาแผนแม่บทชุมชนห้วยหม้ายสู่การยุติความขัดแย้งของชุมชน (โรงงานผลิตสุรากลั่นพื้นบ้าน กับ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวง)